

Marko andraš
to rijsal žetaje ho knjige
ča šteto tu knjige
ne smy žycho wa die bo za
nu dal Drama i Rutky
a Marko Andraš to rijsal
1875 roku name

Marko onda

Marko i Andras

Marko i Andras

Marko i Andras

Marko i Andras Topusal
zetojeho knizečka

Marko Janos Topusal

Zetojeho knizečka

Marko i Andras Topusal

ČÍTANKA

PRE

PROSTONÁRODNÉ ŠKOLI.

DRUHÍ SVAZEK.

VLASTNOSC KRÁLOVSKO-UHORSKÉHO ŠTÁTU.

V BUDAPEŠTI.

Z TLAČÁRŇI UHER. KRÁĽ. UNIVERSITI.

1874.

SLOVENSKA
ČÍ T A N K A

PRE DRUHÚ KLASSU
PROSTONÁRODNÍCH ŠKÓL

Z ODMEŇENEJ

KRÁĽ. UHERSKÍM MINISTERSTVOM VEREJNEJ VÍUČBI A
NÁBOŽENSTVA

MADJARSKEJ ČÍ T A N K I

JÁNA GÁSPÁRA

DĽA PRELOŽENEJ A PREPRACOVANEJ TEJŽE ČÍ T A N K I

IGNÁCA SLUŠNÉHO

S POVOĽENOM MINISTERTSYA

DO ŠARIŠSKÉHO NÁREČÁ PRELOŽIL A PREPRACOVAL

FRANC EGRY

UČBÁR NA ŠTÁTNEJ REÁLCE V LEVOČI A ÚD STOLIČNEJ ŠKOLSKEJ RADI
V SPIŠKEJ STOĽICI.

Krámska cena vázaného vicisku 24 kr.

Marko Andráš

V BUDAPEŠTI.

VLASTNOSC KRÁĽ. UHERSK. ŠTÁTU.

—
1874.

Revízia
1965

REVÍZIA 1976

U

Čís. knihy

Čís. prílohy 13/122

Čís. inv. číslo 6449/49

Knížnica štátneho pedagogického
ústavú v Bratislave.

1. V méne božím.

V méne božím začínáme, — ráč nám dac pomoci paňe! Keď nám ti budzeš pomáhac, budze práca prospech mávac; leš jak ňedáš požehnáňe, márné naše namaháňe. Preto v tvojim méne paňe, prácu našú počínáme.

2. Malí žáček.

Preči už ráz ľem dakedi. — mňe tu do školi privedli.

Pod pazuchu knižečku mám — v šercu cit k učeňú badám.

Tatuško me došikoval — do knihi hňed zapísac dal. Počím som tak dávno tužil — teho som še už dňeš dožil.

Chlapcoch, jak mňe sem šikujú — kolo mňe jich usadzujú.

Každí še me vipitujé: — povidz meno, jaké ci je? — Ja jim vdzečne odpovedám; — potom še jich tiž vipítam.

A takto še dohváráme — čím še šické ňepoznáme. Noví som ja tu, je pravda, — ale pomoc mi pán Buh dá, chcem pracovac a še učic, — bim hodní človek mohol bue.

3. O knižce.

Malí žáček knižku ňeše so sebu do školi. Aj ja mám čítanku. Ona je calkom nová. Muj tatuško

ju kúpil od knihára. V čítance mojej su karti. Karti sošil knihár, a dostatečne pevné, — tvardé desčički dal na ňú, abi še ňerozdreli. Ale ja za to zašanjem predči moju knižku; lebo milujem čistotu. — Karti (listi) našich kníh su z papíru. Každá karta má dva strani, prednú a zadnú. Na kartoch a stranoch stojá veti. — Vetí su sostavené zo slóv, slová zo siláb a silabi z lítér. — V knižce mojej nachádzujúce literi v tlačárni tlačili; preto jich tlačeníma literámi menujeme. Ja už i tlačené literi dobre poznám. Aj čítac znám; ale ešte ňe s dostatečnú lehkoscú. Keď čítam, viditeľné veti na sluchateľné premíňam. Vipovedaná veta še počuc dá. Muj učiteľ o mnoho chitrejšej číta, jak ja. I ja še ušilujem, abi som čím skorej dobre čítal.

4. Janko.

Jaňičko náš bi chcel kňazom buc. — No čežko mu to dá Buh dožic. Hej! knižku on ňebarz tak pestuje; pre hrački ju často odrucuje.

Keď še mu zunuje škola, ňerád chodzí do koscela; tam še on ňezná modlic, lem na dvore toten krik robic: „že až na kňazstvo dovedze časom.“ Gluposc, keď za takým dichcím stavom.

Hej! pilnosc, práca še tak vihľadáva. Vec tá pravda dávno stojí napísaná: „Vežmi pluh žemi, dzivú pustú staňe še; dobrí kňaz kím žije, vše on lem učí še.“

5. Kamenná tablička.

Ja už znám písac. Dotel som na kamennú tabličku s kamínkom písac. Písané literi nevipát-rajú tak calkom, jak tlačené literi. Na kamennéj tabličce písané rádky povstanú, a v knižce še nachodzá rádky tlačené. Ja znám vireknutú vetu napísac. Písané a tlačené literi su obrazi alebo znaki hlasoch. Literi še nedajú počuc, ale lem vidzec.

Tablička moja je z kameňa a v drevením ráme vložená. Ona je hladká, rovná, čarná a štvruhlatá. Kamenná tablička še ľeško rozbije, poláme a rozmerví; a preto ju netreba z ruki na žem pušćic, rovno rucic. Kamenná tablička ñe lem ku písanu a ku rachovánu, ale aj na kresleňe, rajzováňe še potrebuje.

Ja už znám aj s tintú písac pírkom na papíru. Predemňu leží kaľamár. Pirko sebe zamáčam do kaľamára, a tak píšem. Dakedi mi zrázu tinta vikapňe z píрка; vtedi še mi zrobu na písme makula. Ale ja dávam pozor na to, žebi som sebe ñenabral velo tinti do píрка.

6. Chlapec a pirko.

Oj! ti pirko, hušé pirko; ñemerž me. Co ši tak ñeskladné v mojích rukoch hé! Či ce slabo trímem a či ciskám velo. Inakši še trímeš u mojeho práceľa. Šumnulinké šumné píše on literi, tak i čisla, i šické ľenijki, čárki. No a ja? šak še aňi mňe ñeleňi — a predčik lem vsadzi robím háki báki. No! pirko ñič ñehutorí, lem vse novi rálek

tvorí. Píše chlapčik; píše mnoho. A co má za radosc z toho. Literi ňe su už vecej kvački-klučki. No! a rádki? Každí je rovní, hladkí — i toto on zdarňe šústa od ruki.

7. Dobroserdečné dzecko.

Istá matka mala sinka. Matka upadnula do chorosci, tak hutorila ku sinovi: „Sinku, či vidziš, jak som ja žle, ňevládzem stác. Tu máš groš, kup sebe zaň chleba.“ Sináček odešol. Na dráže še stret-núl s jedním starím, ňemocním človekom. Starec oslovil chlapčika: „Mojo dzecko, vidziš jakí som ja bidní; od včera do dneška sóm ešče aňi mak ňe-jedol.“ Chlapec ho pošutoval, s radoscú mu dal svůj jedinkí groš, a potom calí dzeň hladoval.

8. Muška a dzivčatko.

Istá muška okolo horácej švički pošutovala. Pri stole šedzelo jedno dzivčatko a napomínalo mušku: „Ale muško nepošituj tak blízko okolo horácej švički, lebo veru shoriš.“ Ale muška nič ňe-dbala na jej slová. Doteľ obšetovala hore dolu, sem a tam okolo švički, kím sebe ňeopálila skrídalká a do plameňa ňespadla.

„Či som ci ňepovedala?“ reklo v zármutku dzivčatko. Ale darmo še zarmúcila, ňeopaterná muška tam už shorela.

9. Scenová tabla.

Scenová tabla je vekšá, jako moja kamenná tablička. Scenová tabla má dva strani; ale mi lem jednu z nich vidzíme, lebo druhá strana je ku sceňe obráčená. Dakedi nám obráca tablu a vtedi še móže i totá druhá strana vidzec. Naša tabla má štiri uhli : dva dolu a dva hore, alebo dva z pravej, dva z ľavej ruki. Farba scenovej tabli je čarná; stolár ju spravil z dreva. Scenová tabla na sceňe viší. V dachtorej škole inakší najdzeme postavenú veľkú čarnú tablu, lebo na drevenních noboch stojí, alebo na podstavce leží. Na scenovú tablu ñe kaminkom, ale bílú krejdu píšu. Na table še dá ñe lem písac, počtovac, ale aj kreslic (cajchnovac).

10. Malí Jožko.

Jožko ñelubí písmeni (literi)
Písac, čítac, še mu leňi
Aj počtovac ñemá vólu;
Od teho má on dose bólu.

Ovca, baran, toho ceší;
Papir, tinta, to ho straší.
Ñetreba mu lítér, čísła
Lem ked je na huroch chvíla.

„Tam na kopci, tam v dolínce,
Tam še pašú jeho ovce.
A ked jemu šcesce slúži,
Bojtár budze, za tím túži (baži).“

Prácel Jožku! to je veľa;
 Tvoja túžba je prišmelá.
 Čuješ ozdaj ti sinku muj,
 Že telo i „Dunča“ zná tvuj?

II. Džviratá (životčiči).

Slovo „džvir,“ „džviratá“ viznačuje všeobecného životčiča; obvzlaštne ale šické štvornohaté a domášné džviratá. Džvir dícha a žije. Celo džvirata podobá še na celo človeka (t. j. má veľo podobnosti s celom človeka). Aj ono čuje radosc a bolesc. Varuj še tehda, abi ši dajednému neublížil. Něktoré džvire chodzí, behá, druhé skáka; dachtoré zaš litá, alebo plivá. Ješt i žemeplazi. Veľo džviratom slúži na mesto odzevu šersc, alebo bunda, druhím píre. Dajedno zakrívajú šupini, druhé je calkom holé. Jak že volajú medzi ľudzmi žijúce džviratá? Krotkíma inákši domášňima džviratámi. Toté človek skrociľ. — Dživé džviratá bívajú v ľesoch. Ve vodoch še nachádza něpočetné množstvo drobních životčičoch, Veľo džvirat lapajú svojích padúhoch a s ňima še živá. Tak pavúk premáha muchu, zaduší ju a zji. Džviratá majú i svuj prirodzení zbroj, s chtorím še bráňa pred něprácelom, alebo uderá naňho. Tak vul roháma koľe; kuň zadníma nohama kope, a pes tarhá, hríže; medzvedz ale že lem zubámi tarhá, ale i pazúrými drápe. A malá pčola bráňa še sos žadlom.

Najkrajše životčiči su ptáki. Aj motiľ je šumné stvoreňe, šumní životčič. Holá skúrá hlist je že nejkrájša. Bučeňe bujakovo a rev samára je

ñeprijemñe slúchac; gravčeñe žáb je tiž ñemilé. Najradšej počúvam prepilku podzpodokac, slávika špívac a pčolku bruñic.

12. Chlapčik a pšík.

Chlapčik.

Podz tu pšíčku! podz ľem tu bližej; naučím ce šumñe šedzec hej?

Pšík.

Dobří gazdečku, ñeponáhľajce še; ked viroš-ñem, potom ja to naučím še.

Chlapčik.

Malí pšíčku, to je ñe šicko jedno. Či ci je smačnejšá holá kosc. ñehvar, že máš ešči čas, ñeprídze on vecejraz.

Chto skorej vichádza, ten ďalej prichádza.

13. Kalmanko.

Kalmanko raz v zahradze naháñal strakatého motíľa. Motíľ aľe dobre znal lítac a pozor dal na sebe, — a Kalmanko ho ñemohol ulapić. On preto prídze do zlosci a skríkñe na ñeho: „Prećik ce ja schicím!“ Zchicí čapku dolu a chce ju na motíľa rucic, práve, ked tento na jeden kvet šednul. Aľe v chitrosoci ñepomišľel na príkopu, cťorá medzi ñim a medzi tím kvetom bula. Našľepo, ľecí ku kvetu a cupñe do vodi až po pás. Motíľ pokojñe ostal na kvítku; a Kalmanko zmoćení a zcundraní vľeće še do doñu.

14. Chlapčik a motiľ.

Chlapčik.

Švární motiľku, vihorní paňič, tebe ňemuší psota tric. Vsetečnose moja, móž buc je naňič; ale to bi som rád vidzec, z čeho ľem ti tak móžeš žic.

Motiľ.

Braček! u mňe veľkej misi ňemáš. Pridz ku mňe na náparstek roši, a hňed to znáš. Mój obed je ozdaj krátki, dúverňe ci povím, jakí. Sladké kveti a jich rajsá vóna : to je, co obživuje vsadzi mňa. A tá slunečná žára moja celo ohríva.

V tim náš chlapčik naraz chvatom — chce ho zakric sos klobúkom. Motiľ daľej uľetuje; i žal má a ňelaje. Chlapec hraží, motiľ proší : „Milosc udzel, vidaj pre mňe list šľebodní. Nech še ceším, šak je dzeň velmi príjemní. Šak ja i tak žijem — ľem tu jeden jedinkí dzeň.“

15. Kameň (skala).

Kameň je tvardí a čežkí, i sičakanom ho je čežko rozbic. Veľkí še volá : skala, a malí : kamíňek abo skalečka. V huroch nachádzame skali, skaliská i burkovce. Chto kameňe okresuje, teho kameňárom menujeme. Kresaní kameň še volá ľem kameňom a ňikdá ňe skalú. Tak aj o kameňárovi še má hutoríc, že kreše z kameňa, a ňe zo skali. Z kameňoch a zo skál stavjajú domi, a kameňáre krešú z ňich pomňiki na hrobi, podobňe slúpi a.t.d. Nachádzajú še i drahé kameňe, ale oňi ľem tak

majú vekšú cenu, keď jich vibrúša na hladko. V žemi našej je ohavne veľa kameňa. Tu je skalový breh, skalnatá úboč, tam kameňistá zem. A v jarokoch na dne a v iných vodoch su jak pošate kameňe a skali. Skali a kameňe ňerošnú jak roštlini a dzeci. Zbožé mlinskím kameňom melú; z teho povstáva múka. Nože na ošličce alebo na brúše ostrá. Jak volajú toten brusní nástroj, chtoří kolesom točá? To je brús, jakí vidzíme u šlajfároch (brusárov).

Skali kúlac a ňeopaterne rucac je ňešlebodno.

16. 0 Jankovi.

Janko náš je živí šuhaj. Hvízdac, skákac to on rád. A ľem mu masla na chľeb daj; — vikrúca še jaked had. Níkdá ňevindze von; chľeb jí, pokojní je — v bráňe, jaked zcatí strom. Ale zrazu dzvihňe skalu, — a šmarí ju, preto šicko jedno, kam? Či spadňe na hlavu, či na boží chrám! No hňed še on dozná, — rucac co znamená. U sušedoch haj! veľikí oblok, „šterng!“ Sušed von, — patrí chto ho ňepokojí; no ale aňi Janko náš ňestojí. Vzal nohi na plecá, a poza plot „bernk.“ No a doma? — to zná, to zná chribet. Zmizli šmichi; teraz ňezna ľem „mernk“ „fernk.“

17. 0 skle.

Sklo je previdné a krehké, to jest krušné. Tabli v oblakoch su zo skla; a preto možno prez

ních vidzec. I najmocnejšie sklo še rozbije. Toto zo skúsenosci znám; bo som už i sám dva tri poháre rozbil. Na rozbitím skle sebe ľahko ruku porežeme. Jeden chlapec stupil na kuščík skla, porezal sebe nohu a štiri tížne ľežel. Sklo ňekopju, jak skalú, aňi ňerošne zo žemi, jaked drevo. Z kadzi ho tehdi dostáva sklenár? Zo skleňenej hutí. Tam robja sklo. Ľad še podobá na sklo, t. j. ľad je podobní sklu, obidvojo su krehké a previdné. Raz jeden glupták mišlel nahnúc sklo, ale to še radšej rozbilo a prečík še ňesehlo. Tak bi pochodzil i ten, chto bi chcel ľad sehnúc.

18. Dzvónčki.

Vešelo trávilá čas Katka v zahradze. Šedla sebe pod strom; poslúchala špiv ptáčkoch. Ale vera ňestrávilá čas darmo, jak predla, tak predla, s predzeňom še bavila. Keď prestala presc, dzvónčki tarhala medzi krakámi a do bokrejtki jich zvjázala. S vešeliú radoscú ponáhlala še s ňú hore. Jej maľučká šestrička, slabá Paulinka, cichúčko spala v kolísce. Keď še toto maľučké dzivčatko prebudzilo, šumnú bokrejtku našlo sebe pri hlávce, vžalo ju do ručički, a jak ľúbežne še zabávjalo s ňú!

19. O ptákoch.

Jak žijú toté opirené životčiči o dvoch nohoch? Co za životčiči nošá hňizdá? Chtoré životčiči znajú lítac? Či ľem ptáki znajú lítac? Či poznáš ptákoch co plívajú? Či su vo vašim dvore

ptáki? Jak jich volajú? A ptáki z čeho že robja hnízda? Čim že karmja svojo mladé? Či poznáš daz jedneho špívaceho ptáka? Chtorého ši vidzel najvejšého ptáka? Chtorí je najmenší? Či ti znáš, preco nazývajú nechtorích ptákoch dravecami? Či kavka má také píрка, jak aj holub? Jaké píra má straka? A píra huši či su čarné? Čim lapá kačka ribki? A orel čím ulapí mladého zajačka? Jak že ešči inakši volajú ptáči pisk? Džobákom. Či je džobák holubov takí, jak aj i orlov? Po čímže poznávaš ptákoch? A po čímže jích rozeznávaš medži sebú?

20. Dzivčatko a ptáček.

Dzivčatko. Oj jak bich ja barz dichecive rád džobáček i zelené píрка mac — a lítac tak, jak ti bistrí pták; lítac švetom, bistrím letom — tu prez huri, tu po nad les, tam het do modrích až nebes? A ked nám tam nemožno zaisc dzecom, to hoľem daco nižej; no jedním letkom — na povalu sparních chmároch?

Ptáček. Meňej u mňe prednoscí, vecej u tebe. Nemáš mňe ti co závidzec. Tvuj rovní chod ci lepši v hod, jak mňe té zelené píрка! No a či nemám dosc co žalic — calí muj calučičkí život, že mňe chibí ľudská mluva? Oj človeče! sci sám seba; ti ši tvorstva koruna.

21. Ptáček a chlapčik.

V ružovím kraku bistrí ptáček mal hnízdečko. V hnízdečku bulo šumních pejc mladích. Jeden

chlapčik vistrehnul samičku, rozbúral jej hňizdo a chcel pobrac jej mladé. Mládzatá plakali i samička narikala. Ona pítala chlapca : „Dobří chlapčiku, ňeber, ňevežmi mŕne toté ňemlumnátka ; vidziš, zahinú ňebožátka, ked ňebudú mac matku — a potom budzem i ja veľo, oj veľo žaloscic.“ Chlapčik še zlutoval nad ptáčkom, ta mu zohabil mládzatá. Ľem jednu ružičku sebe oderval z popri hňizda.

22. Chlapec a ptáček.

Ptáček. Zastan chlapče, jak máš ľútosc. Tu tak ši mi ňevítaní hosc. Čudzé hňízda kažic, — po krakoch sem tam še vláćic ; — či je to pekŕne ? Zato ce učitel šekŕne. Mojim mládzatkom pokoj daj a se mŕnu prácelstvo maj. Stupáj domú za šlabikárom. Tam hľa búrka idze, tu uderí hrom.

Chlapec z merzoscú na krak skalú rucí. A cobi ľem to ! On je tu pri velkí pán ; už aj druhú rucí naň — rozpuščilec tento. V tim náš ptáček v hušci — do plaču še pušci. Chlapca, plač zmekčil ; ňezná co robic. Na solzoch še rmúci, ňechce vecej rucic. — Samička od strachu ešci calkom bladá, dzekuje chlapcovi, a ku mladím šidá.

23. Strom a drevo.

Každí strom má koreň, pňák a konáre. Koreŕe do žemi púsca ; tima še prijimá a vcahuje do sebe svoju obživu. Z koreňa virastá pňák. Skúra na strome je hrubá (tlustá) a rapavá, na mladím

cenšá a hladká. Mladí stromiček volajú pňáčkom, aj plánkú, a keď je hneď od zemi rozšírení, krakom. Pňák še rozkonári. Konáre, mladé konárikí viháňajú, a toté ostatné volajú še mladníkami; menšé a najmenšé : mladnički. Na mladníkoch rošnú očká a pupce. Z očkoch še vipukajú lístki; z pupcoch kvet. Z kvetu koňečne budze ovoc. Dachtorí strom dobrú ovoc rodzí; preto ho ovocním stromom volajú. Ocec muj dzivé pňáčki šcepi, tím jich zlepši, abi užitečnejšú ovoc donášali. V naším sadze je veľo slabích a víborních šcePOCH. Šicko ocec sadzil.

V ješeni toté šcepi starostlivo čisci. Suché konáre a ňepotrebné víhonki obreže. Hušeňičné hňizdá pozbíra a spáli. Z času na čas i pňáki stromoch na okolo koreňa okope. Z tejto príčini našo ovocné stromi hodne še darja, krásne zrastajú a znameňitú ovoc rodzá. V naším chotáre jest i hura a u vás su ľesi. Co je za rozdzíl medzi ľesom a hurú? Huri su ve verchoch, ľesi su na rovňinoch. Hurné stromi še menujú dzivíma stromámi. Z huri vožíme na opaľ suché pňáki, drúki, halužinu, hruždze, jadlovec, drevo na pliti a na háce. Suché drevo ľepší horí, jak surové. Co je za rozdzíl medzi sochú, drúkom a kolom? Socha je dlhá, drúk krátki a hrubší, kúl koňečne je drúk pri spodku koňečstí (špicatí). Mladé ihličnáki voláme sihlikámi. (Sihlina koňečne je vo vekším mesce sihlikámi zaujatá.)

24. Ovoc.

Dozrelá ovoc je zdravá. Od ňedozrelej ovoci človek ochoreje. Jurka bul bi raz tak pochodzil. On

barz ľúbil ovoc. Veľkí víter raz hromadu nedozrelých šliviek natresal v zahradze. Jurko jich obáčil a hodne še jich napukal. Tak ale to aj draho zaplacicil. Calé dva tížne mušel ležec. Nedozrelá ovoc ľehko še dá rozeznac od dozrelej. Na nedozrelej je verchná ľupa želená, mesná, tvardá, jak kameň, a jadro je bíle. Ked hruški a jabluká zrejú, vtedi žoltnú, nechtoré ale, menovite žimušné, ostanú i po dozrecu želené. Dozrelé jahodi, druzdavice a malini majú prijemní pach. Zaftová (šcavnatá) ovoc zaháša smed. Zo zaftu ovoci robja aj smačné nápoje. Aj životčichi ľubja sladkú ovoc. Čerešne skoro nemuž obránic pred vrablami a drozdami, hruški a hrozná pred osami. Jakí je rozdzíl medzi druzdavicami a medzi jahodami? Ovoc druzdavic je vekšá, jahodničná menšá; tamtá sladšá a smačnejšá od tejto. Šebelko druzdavičné je nízke, na jahodoch viššé. Druzdavice še radzi po žemi scelú, a jahodi višá; druzdavica je okruhlá, jahoda podluhovastá; druzdavica má ľisti širšé, jahodník užšé. Chto zná, jakí je rozdzíl medzi sadom, zahradú a ohradom? Ja vam to povím. Šické tri mená označuju ohradzené mesco. O sadu še predpokladá, že je tam velo ovocních stromoch. V zahradze a ohradze nemušá buc stromi, sad ale bez nich aňi mišlec še nedá. Hlavní cil sadu je ovoc; cil ohrad je paša a rodzene šena; cil zahrad koņečne kuchiňská želeňina, kvitki, zábava, z částki (stránki) aj ovoc a košba trávi.

25. Dozvedovľivá Klára.

Dozvedovľivá, všetečná Klára jednoho rána, dostala chuc ovočinku žuc. Vsmikne še do sadu,

k jablučnému radu. Tam ráža jabluká, až ja bóli dnuká. Stalo še ale dajako náhlo : jablúčko dolu ňespadlo. Klárka vidzí tam strašidlo. Za jabloňu v emavej hušči, tam vo krakoch daco šuščí. Šuščí, bruńí, ba i bzučí. Prístrach prídze, Klárku mučí — náhla dosc — zvedavosc! Cichúčko na paľce stáva — a na jabloň pokukáva. Co je to tam? co že chce tam? sama sebe píta še, a na jabloň škrábe še. Vindze hore až po dudlu, dze stracila svoju šilu. Jedná veľká osa šticla jej do nosa! Nošček je už jaked trúbka; Klárka od bolesci dupká. Ej! Klárinka, pod tim oším žihadlom, — budze isce ten tvuj nošček jaked hodní dzvon. Klárku mamka doma čežko poznac mohla.

26. Závisc pre veľsé jabluko.

Palko a Veroňika buli od jednej matki. Raz, jak zo školi prišli, dala jim matka po kuščik chleba a po jedním jabluku. Veroňce še dostalo veľsé jabluko; lebo bula staršá od brata. Palko še preto pohňeval a začal še rozhadovac, že preco on má menšé jabluko. Šestra mu na to tak povedala : „No milí Palku, mňe je to šicko jedno, chtorékolvek jabluko; ked ti tak zádaš, tehda čerajme. Lem potom še tak ňemerž, ňeukazuj takú zdutú tvár.“ Dzeci sebe po premíňali jabluká a Palko še vecej ňechmúril. Veroňice lepšej šmakovalo menšé jabluko; ozdaj aňi toto veľsé jabluko bi jej tak ňebulo na šmak padlo, kebi bula mušela patrec, jak še Palko pri menším chmúri.

Jích mamička ale práve pri oblaku šedzela; vidzela a čula šicko. Vážne a prísne popatrela na Palka. Tento porozumel a zahaňbil še. Potom ale toto veľké jabluko mu už vecej ňepadlo na šmak; a on sebe umeňil, že druhí raz ňebudze závisliví.

27. Špívajúci Jurko.

Chto pozná špiváka Jurka — co ho tak vše chváli mamka? Šestra, cetka ho má rada. On jim aj pišnički skladá. Od Jurka uceká smútek, — z úst še mu hláši hlásek. On vše je vešeli, milí, a k' temu i v knížkoch pilní; ňedudre ňikdá, ňešomre a ňerobí pletki na dvore. Čarní chľebík ked dáš mu zjesc, krásne dá chválu a česc. Vecej šedzí v chiži, dnuka. Pišne skladá a muňúka. Hračkom še ľem, vtedi oddá — ked už svojo' úlohi zná. Starších sci. s chlapcami še ňevadzi, porádek, on tríma všadzi Na ulíci, v dome, v škole, — ňik ňehvára naňho zľe. Vo všickim má svoju míru. Z ňeho príklad mnohé berú. Krásne su vlasnosci jeho; špivák, básník (poëta) budze z ňeho, Buh dá, i daco vecej.

28. O ružoch.

Ruža je prekrásni kvet. Jej farba je červená, bílá, abo žoltá. Pach má veľmi príjemní. Slušne ju trímajú za kráľovnú kvetoch. Ruža na kraku rošne. Aj kraki su rošlini, jak aj stromi. Z jednoho koreňa ale vecej pňáčkoch vižeňú. Toté su o veľo cenšé, jaked pňáki strómoch. Ružové prútki aj na šáhu

virošnú. Prútka, konárika špicaté koláčki majú. Toté ochraňujú kvet pred všetečnima dzecmi. Šumné zelené listki ruží na spoločným šceble šedzá.

Ružové bombuľki je ľahko odtarhnúc, lebo su ľem na skúrce prirošnuté. Toté bombuľki su farbí červenej; a dnuká veľo drobnuľinkého šemena trímajú. Z týchto červených bombuľkoch koláčkovistých ružoch vará znamenití ľekvár, chtëri še najvecej na ľiki v apatice (ľekárne) predáva.

29. Ružička širotka.

Neznám od kedi, z chtërej strani, žoltí, suchí, smední, bladí — tam pri cescé kráček šedzí, jaked rabek, za mrežami. Ružoví krak, tá širota, ked je v cudzím švece chorá, zpreje u pustěj príkopi a ňesľichá o sčesci. Čerstvá želeň tam ňešedlí, a kvitkom aňi stopi. Ľem suchá biľ tu zachruščí — ptáčikovi pod nohami. Vandrovňik še tu ňezvalí; chibiľ mu trávňik želení tak aj chládeček príjemní. S ružičkú ňiľ ňesúšedzí; ľem čarnobiľ suchí, hňedí — čučí pri ňej zaprašení. I z ňeho vipátra psota. Oj! ruža tiš tu širota. Vúkol eisk a suchota. Dze vžác vodu, aj tú kapku, co má omic tvoju hlávku? No koňec je už tej psoti. Už pred ružú stojí dzeva; vodú jú kropí, políva; od ňej ružička okríva. Plášč z kvetoch sebe odzela, okolo pách rozešľa.

30. Vrabel.

Ľe co je to za ptáček tam na streše domu. Teľkí je, jak lastuvečka, hňedo-šedaví kabácik noší,

hrubú má hlavu; i džobák jeho je tiž dosc hodní. Hněd na streše, hněd na strome šedzí, hněd zaš po žemi, hněd na šmecisku skaká, aľebo v povetru sebe pošituje. Calí dzeň še vertá, krúci, jako kebi zo živého sribla bul; ustavične pokrikuje : čvilik, čvilik, čvilik! Slámki a koňskú šersc, aj pirka pod strechu, pod krokev noší a hňizdo robí. A ked viľeže, hňedká svojim nahím mládzatom húšeňice a a chrobáki noší na pokerm. Tento bistrí, živí ptáček němóže inší buc, jak vrabel. Mi bi sme barz radzi vidzeľi obratních, chitrích a láskačích vrabľoch, kebi ľem škodlivé húšeňice pustošili, aľe oni vera barz veľo škodi zvikľi robic na ovociňe, v šejních zahradoch a v šejboch na pošu. Z téjto pričini jich ľudze lapajú a stríľajú; preto hubja jich hňizda. Jich meso je tiž smačné. Aľe vera vrabel vecej osoží ľudzom, jak škodi zrobí.

31. Špák.

Strík Strelko, starí ľešník (hurár), mal jedneho vičvičeného špáka. Toten špák znal aj ňekeľo slov viškerkotac. Ked náš starí ľešník z dakadzi do domu pošol a zavolal : „Macko, dze ši?“ Macko vše verne odpovedzel : „Tu som!“ Janko, sušedov sin, barz ľúbil podzivného ptáčka, a často ho navščivoval. Raz práve vtedi trafil prísc, ked strík Strelko ňebul doma. Chvatňe ptáčka, do kešeňi ho vloží a chce s ňím furknúc.

V tím okamžeňu domu prichodzí starí pošovník, a jak aj hoc kedi, tak aj teraz chceľ zábavku zrobic Jankovi; preto už vo dzveroch volá : „Macko,

dze ši?“ A ptáček z chlapcovej kešnei pulním harlom skričí: „Tu som!“ Jakí že bul Janko? Či dobre zrobil, ked špáčka ukrad? Co že sebe mišlel na to hurár? A co že zaslúžil takí nešlechetni chlapec?

32. Budzce vdzecňi naproci rodičom!

Jedna chudobná vdova mala tri dzeci; ked jím ocec umrel, buľi šické ešče maľučké. Plakala ňebožátka matka, ked dobrého otca pochovali; ale ona preto predči verne še starala o svojo široti. Ručnú robotú vihľadávala pre ňich pokerm a odzев, no predči jích ona pekne vichovala a viučic dala.

Z tých troch šivot Imrich bul najstarší. Často ľutoval svoju mamičku, ked vidzel, jak ona veloraz i ten ostatní syuj kúščík od úst sebe odtarhne, a dzecom rozdzeli. Preto, jaknáhle školu vichodzil, išol slúžic ku jednemu gazdovi. Tam še dobre trimal a spravoval. Gazda ho sebe barz zaľubil a už hñed v druhím roku vekšú plácu mu dal. Z tejto pláci Imrich, co ľem možno-bulo, ušporoval, a domú matce priñesol, abi to na sebe a na dzeci vinaložila. Pre toten čiň matka še barz radovala, že až od radosci plakala; a potom tak hutorila ku Imrichovi: „Ňe sinu muj! tvojo peñeži su mi ñepotrebné; ľebo ja už ľem postarčím vichovac i tých tvojích bratoch s božskú pomocú, jak som aj tebe vichovala; ale poñeváč tak dobreserdečni ši bul ku mñe, peñeži tvojo skrijem pre tebe.

Imrich skutečne potem vše donášal svojo peñeži skric mamičce svoje. Práve tak robil, jak pečlivá pčolka.

Dobří Buh ho požehnal, ľebo ňeskoršej porádní gazda stal še z ňeho, a tak potom i svoju mamičku prijal ku sebe.

33. Širota.

Chto že odzíva ľilije v ľeše, na ľúkoch a indze? Z kadzi že jim ceplo prídze? Ptáctvo z čej že moci žije? Chto budzí zo sna prírodu — po tuhéj žime v jarním dňu? Chto že zapaluje švetu temu — té tajné švetlá, ked še cmí? Pítaj še toho, co blúdzi — v úpeku smadní bez vodi, na pušči v písku bez cesti. — Chto ho pod strechú sprivodzí? Keho bez otca otcom volá? — V cudzím švece širota mladá? — Oj vec žije ešči šveta pán, — co šveti tvorí, treskotá! Ten še smiluje nad ňu sám, — ked pred ňím klečí širota.

34. Školár.

Bul jeden školár menom Jurko. On ľem ešči maľučkí bul, a predci už znal všelijaké veršiki a rozprávki.

ľedvo še už dočekaľ, žebi do školi mohol chodzie. Koňečne i temu prišol čas. Matka mu kúpila tabľičku a kaminček, a tak ho odvédla do školi. Jurko barz rád tam chodzil; ňikda ňezameškal školu, a pozorne slúchal každé slovo pána učiteľa.

Doma še úlohu svoju vše naučil. Na tabľičku písal, alebo kresľil (rajzoval). Obzvlaštne še mu páčilo, co v škole o mrávních, poslušních, porádních

a ušilovních dzecoch počúval. To on potom doma milím rodičom, bratom a šestrom rozprávjal.

Neodluha še už i čítac, písac naučil, a poňeváč takí pilní a pozorliví bul, rodičé a učitel ho barz radzi mali.

35. Tri motíle.

Buli raz tri motíle, jeden žoltí, druhí červení a trecí bílí. Šické tri vešelo še bavili na slunku, a hñed na tim, hñed na tamtim kvitku politovali, tak že pre samú radosc ñebuli bi znañi zunovac še. Medžitím veľkí diždž prišol, chceli do domu lecec, ale dzvere na dome buli zavreté, diždž še lem lál a lál. Zašli tehda ku tulipánovi a oslovili ho : „Malí tulipánku, otvor že nám kuščik tvuj domiček, radzi bi sme še pred diždžom uchílic.“ Tulipáñik takto odpovedzel : „Žoltému a červenému vzdecñe otvorím, ale bílemu ñe.“ Na to červení a žoltí toto povedali : „Ked ti našého bílého brata ñepuščíš dnu, tak aj mi ñeidzeme ku tebe.“ Medžitím ešči veľkí diždž še puščil. Malí motílkové teraz ku lílji odleceli a povedali : „Milá líljo, roztvor nám tvojo dzverečká, žebi sme ñezmokli.“ Na to lílja tak povedzela : „Bílého vzdecñe príjmem, lebo je takí jak aj ja, ale vás ñe.“ Na to bílí motílik tak povedzel : „Ked ti ñepritúliš mojich bratoch, tak añi mñe ñežádaj u sebe za hosca. — Radši zmokñeme vjedno, ñežli bi sme še jeden druhého opuščili.“ A tak potem dañej leceli. — Slunko z poza chmár počulo, že su toté tri motíлки tak svorné; zastavilo diždž, švícilo jašñe do zahradi, a kridelká motílkom osu-

šilo. Toté znovu vešelo lítaĽi, a zateĽ še bavĽi a hraĽi, Ľim ňeprišol večar, potem spolu šumňe išĽi domu spac.

36. Vandrovné ptáki.

V ješeňi vekšá ĽasĽ ptákoch odcahuje še od nás do ceplejšĽich krajoch; Ľebo bi sebe u nás pokerm ňemohĽi vecej zaopatric. V žime otvorené vodi zamaržňú; preto vodné ptáki, dzivé kaĽki, dzivé huši, mušá odputovac. Hmiz (chrobaĽ) prez žimu špĽi, aĽebo je skritĽi; z tejto príĽiňi Ľem toté ptáki ostávajú tu, chtoré i skritĽi hmiz znajú vinnaisc. Také su: žoltohrudka, pinka, šĽkorka aj inšé vecej ptáki. JašĽurki, žabi, hadzi špja prez žimu a tak potom aj ptáki, co tima životĽíchami še kermjá; napríklad: bocán, Ľapél, žurav su prinúcené odejse preĽ. Z pomedži ptákoch zarnodžobacĽich odchádzajú od nás: prepĽlka, škovránek; Ľebo keď veľkĽi šňih napadá, ňemóžu sebe svuj pokerm z pod šňihu vihrebac.

Na tento spúsob bi v žime veľká ĽasĽ tíchto ptákoch od hladu pohinula. Oňi to dobre znajú, a preto odcáhnu do ceplejšĽich krajoch, dze jich dobrotivĽi Buh už s prikritĽim stolom Ľeká, tojest: s hojnoscú strávi obĽekuje. Jak skoro prišol Ľas ku odchodzeňu, i mladé, i staré še zbĽirajú do jedneho kirdela, a vidajú še na ďalekú Ľestu. V ten Ľas i zdomášňené bocáni (goĽe) a prepĽlki ňepokojné su a svojim odchádzajúcim súdruhom na rozĽúĽku povreskujú. Po nad huri, verchi, vodi a po nad moro vedze jĽich Ľesta a predĽ ju ňikda ňepomĽla.

Toté, co najvitervanlivejšĽi móžu lítac, jak bo-

can, žurav a lastuvka; konajú dlhú cestu jedným duškom. V noci vo veľkých kirdeloch lítajú. Vodné ptáki slabého lítu nasledujú vodi, ale ľem za takíma vodámi cahajú, co ku poledňu čechú. Často šidajú dolu oddichovac a pokerm hľadac. Toté ve dne putujú, ľebo idú za vodámi, mušá spolu záhíbi (obchodi) robic, dokaľ ku svojemu cílu pridú.

Drobné a slabši lítajúce špivné ptácki pritrímujú še ku poledňejším hurom a ľesom. Toté v cepľích krajoch še ňelahňú, ňeňešú vajičká a nešpívajú, ľem na strávu chodzá. Na jar ňeverá še aňi dočekac času svojeho návratu.

Hňedka navracujú še, ajaknáhle domu dojdú, započnú špívac a hňizdá robic. Zná každí pták svojo staré mesco najsc. Lastuvka traťi do tej istěj dzedzini, do teho domu aj do hňizda, dze vloňi ľihala. A keď mu jeho mescečko ňezkažili, roki a roki má na tim istím mesce svojo hňizdo.

37. Dzecko a prescehovavé (vandrovné) ptáki.

Dzecko.

Calé vojstvo, kirdľe, radné hűfi!
Bistré ptáki, kam to ľecíce vi?

Ptáki.

Dze žem želená, ceplé su kraje
Tam mi bratku! tam ľecíme v raje.

Dzecko.

V cesce vám stojá morá, dolíni,
Huri; znáce cestu tej krajini?

Ptáki.

Buh nás vedze, istí je tedi zdar, —
V ten kraj, dze nás už nová čeká jar.

Mižnú ptáki za ľešmi čarňíma.
A dzecko vždi ľem tam patrí za ňíma.
„Istí cil, ked je váš vudca takí“
V tim tam do chmár opre svojo zraki.
„Ah Bože muj! ti budz vudcom aj mňe!“
Buh pohnutí hvarí: „Nech še staňe!“

38. Rozlúčeňe ptákoch.

Tam na streše u komína
Co je to za šuchot rachot?
Nuž to paňská tam rodzina
plače volá: „Dňeš je odchod!“
Ocec bocán smutno rapká,
„Obľikaj še, moja starká,
Aj vi dva mojo sinové

kľep, klap!

Hňed a hňed do cestovných šat.
S Bohom muj zámek z rákoša,
kľep, klap!

A ti šumná céro ňekvil;
Vec tam za morom pár sto mil,
čeká tebe slavní los;
hoc aj máš kus dluhí nos,
preči pri tvojej kráše ja
najdzem ci krásu žeňícha“

kľep, klap!

Čežko s tím mescom lúči sa
bocan, dze svojo grunti má:
ten pevní zámek z rákošá
čistí od dáňkoch, od dluchoch,
čistí od každích procentoch
hore pri starím komíňe.
No a zábavné polovki

Láži, močáre, terscini,
 Dze rád poľoval so sinmi?
 I to je čežko opuščic,
 V nich je po pánski žic.

Už je na cesce, pán bocán
 rozlúčku dáva sem i tam :
 „S Bohom ti moja vlasc drahá,
 ňech ce Buh vše zachová.“
 Ľem co prestal bocánov šuch,
 už je zaš v pújdze noví ruch
 I lastovički pakujú,
 na mráku še odejse hotujú.
 Stará už v čepcu pod bradu —
 pri streše volá na gazdu :
 „Pán gazdo, ľem na minútu,
 už vecej so mňu ňebudú !
 Buh vás opatruj šickích tu,
 dzecom daj zdráve a umu ;
 dobré to vše dzeci buľi,
 v hňízdu škodi ňerobili.“

Slunko mizňe na obzore,
 a lastuvki ľecá k hure.

39. Ješeň.

Dňi·su vše kratšé vecej a vecej, ješeň blíží še.
 Ľiscé na stromoch žoltnú a padajú. Vešelo gňav-
 čavé ptáčki do ceplích krajoch še prescehujú a do
 jari ňenavraca še. Ľem dachtoré kvitki rozpris-
 kajú še : jak drištel, verbovňík, bíle kráľički. Tráva
 na lúkoch, otava je už dávno skošená ; ľistki roš-
 ľm spreľi a zoschľi.

Hruški, jabluká, orechi a druhá ovoc dozrela, a tu je čas obirački. Dzeci vešelo še drapajú hore na stromi, tarhajú rumené jablučká a do košíkoch kladú. Ovoc odlozá na žimu, abi calkom dozrela a ešte smačnejšá bula. I hrozno už dozrelo. Tu je čas vínobraňa. V každim dvore je huk a ľárma; hotujú bečki a kadze. Potom jích polozá na vozi a šikujú do viňic. Aj tam je vsadzi hurk' a vešelosc, zvyk muziki, praskotáne pušek, sem a tam aj durkotáne mažároch a inšá drobná strelba, vískaňe a uhu-káňe, špiv, šmich, ze všickích strán trisk a vresk. Obraté strapce, firtki, poperšíraz v kadzi, potem v preše vitlačá. Chto že še vecej raduje vešelému vínobraňu, jako dzeci?

No aľe, jaké pusté ostalo z razu polo. I kukuricu už sebrali; ostrí víter hviždží po nad scerňiská. Ľem tu a tam ore jednotliví gazda, aľebo šeje na budúci rok. Polovňik na skritích chodňikoch streže, abi zbil z nóh ňeopaternú a ňepozornú džvirinu.

Šicko je sebraté; ľudze zaopatrujú še na približujúce žimné dňi.

40. Podžima aľebo ješeň.

Tu je ješeň, u nás radosc, —
 priňesla nám lakudki dosc:
 ovocini to je veľo,
 dávno jej ňebulo teľo;
 Obrodzili vinohradi,
 tam chodzíme teraz radzi,

Buh na ňebi je predobří,
 pred ňim padňi do pokori.
 Keď užívaš plodi žeme;
 Buh nám jich dá, Buh jich vezme!

41. Dzecko a jabluko.

Na jabloňi konár želení, — tríme ho psota, núdza — na ňim jablučko dríme, špí. Jeden chlapčik ho zobúdzá : „Predri oči a skoč dolu; abo ti ho haluž pošli, vec mu budzem hľadac vólu!“ Na prošeňe še ňepohli. Chlapcu idze uš do plaču, že jablučká, keď su už dozrelé, sami od sebe ňeskáču. V tim, bliskňe slunko v zahradze, prosbu chlapec k ňemu pošle : „Choľem ti maj se mňú ľútosc, zobudz jablučko červené, co tam tak špí visoko doc.“ Slunko tam hňed zaprežári, a peče ho z každej strani. — No šicko darmo, šicko žle; jablučko ešči sladko špí. Tu ptáček na konár šedňe; to zunuje teraz chlapčik : „Džubňi jablučko, ňech spadňe, rob kolo ňeho vresk, krik.“ Tu víter ostrí zafúci : „Streš mi jablučko toto tam, ňech me už teľo ňemuči; muším ja s ňím buc sám a sám.“ Víter šušci : „Dám ci ho sem.“ Jablučko še odervalo a už kotúľa še na žem; a chlapec s ňim hajdi hajdi, uceká von von zo zahradi!

42. Človek.

Ja som človek. Mi šické sme ľudze. Dačtorí človek je dzecko, druhí parobek alebo mládzeňec, trecí muž alebo starec; jeden je dzivče, dzivka abo

panna, dachtorí žena abo zaš muž, ženáč. Virostlé ľudze su vekšé a mocnejšé od dzecoch. I dzeci virošnú a mocné zstanú. Maľučké dzeci nemlunňát kami volajú. Nemlunňátko ňezná ešči chodzic, aňi hutoric. Aňi barz staré ľudze pre slabosc cela ňeznajú dobre chodzic.

Človek má celo. Našo celo pozustáva z jednotlivých častek; toté častki volajú še údami, alebo článkami. Hlava je hlavná častka ľudského cela — a u džvíratoch podobne; kark, perše, ramená a nohi su tiž častki cela. Človek jakkoľvek i každé živé stvoréne môže pohibovac svojo údi. Jeden úd je tak potrební, jak aj druhí. Calé mojo celo skúra zakriva. Dajeden človek má bílu, inší počar-navú skúru. Su ľudze čistej čarnej skúri. Človeka ňemóžeme dla jeho farbi ceňic. Skúra človeka ňe je hladká; su na ňej drobné dzírki.

Toté maľučké dzírečki, chtoré so šľebodnim okom ľem ňedokonále vidzíme, volajú še paruškami (dzírečkami); prez toté dzírečki voda še z cela viparuje. Skúra na naším ceľe je dzirkastá alebo paruškovatá. Ked skúru na ceľe uražime, že še ona prik a prik na dachtorím mesce predere, to jest preraží, krev še vicisňe von z pod nej. Pod skúru cítime buc kosci a meso.

43. Hlava.

Hlava človeka je kulatá. Hlava šedzí na karku. Jedna časť hlavi je zarošnutá vlasami. Prednú časť hlavi od čola po bradu tvárú, alebo obličajom volajú. Na prostred obličaju (tvári) je nos; na obi-

dvoch stranoch nosa su líca, pod nosom ústa. Ženi a dzeci nemajú bajúsi ani bradi. Vlasi su alebo rovné, hladké, alebo kandraté. Farba vlasoch je rozličná. Su vlasi biele, červené, brunasté a čarné. Ľudze na starosc opelšivejú (oležú). Jích vlasi alebo ošivejejú, alebo obilejú jak šňih. Vlasi u čistého človeka ňebívajú cholpaté; jích hlava je učesaná, a ňe kostrubatá.

Tvár je običajne podluhovastá, alebo okrúhlá. Vo višnej částce tvári je čolo. Čolo je najkrašje, ked je šlebodno otvorené. Pod čolom máme oči. Dachto má čarné a dachto modré (belavé) oči; jednemu še čarné, druhému še belavé oči páča. Oberva ležá nad očima. Očima móžem híbac, otvorie a zavrec. Pred prachom a drobníma životčíchami oči našo ochranujú mihavnice. Očima vidzím, že je obloha belavá, tulipán strakatí, a voda že čeče. ňe každy človek je tak šťastlíví, abi vidzel. Chto ňevidzí, ten je šlepi, cerní. Človek ľehko ošlepne, ked na svojo oči pozor ňedá. Čistá voda je očom barz zdravá, užitečná. Ked plačem, oči mojo solzá. Zbiteční plač škodzi oku. Medzi očima je nos. Nosovíma dzírkami pacháme kvitki a vcahujeme jakíkoľvek pach, ale smrad, abo i jakíkoľvek, ňeprijemní pach čujem. Veľo dzeci majú vse nečistí nos. Nos sebe ucírame s kešenkovú hustečku. Zdraví človek aj nosom dícha. Pod nosom mám ústa. Ústama jim. Zevnúterné částki úst majú gambi, verchné a spodné. Gambi su červené a citlívé. Vnúterné ústa vlašá šlíni. Jedlo zubami žujem. Zubi še ľehko pokažá, ked jich ňešanujeme. Horúce jedlo kaží zubi. Horúca a žimná voda jim je tiž barz škodlívá, a boľe zuboch je vera barz ňedobrá chorosc,

Keď hutorím, jazik potrebujem. Jazikom koš-
tujem, že je cukor sladší od chleba, a že ovoc má
príjemný šmak. Ľem najsprosejšie ľudze majú vo
zviku, jazik viplážovac. Po jedle sebe vše viplúkajú
ústa. Z obidvoch bokoch hlavi mám uši. Spodné
částki ucha su mekké, a jich voláme uchavicami,
v nich nošá ženské zaušnice. Ušima čujem ptačí
špiv a matkiň hlas, keď me volá; počujem rachot
bubna, zvuk dzvonoch a hviždžeňe vetra. Chto ňe-
čuje, ten je hluchí. A chto aňi ňečuje, aňi ňehutori,
ten je hluchonemí. Uši ňeporádnich dzecoch bívajú
špinavé, pluhavé. Uši sebe mám čisto trímác a chrá-
nic od prestidňucá, a odmocnejších úrazoch.

44. Chlapčik a somár.

Chlapčik. Muderc! bez urážki sčipňem vám!
špekulantom ňe sce. Ja pri vašej dričnej povstave
a na vaším mesce, zohabil bim to nižším od sebe
obhrízac bodláče, — a za svuj groš bim jedával tu
perece, tam koláče. Odpredajce vi na dzvoňice,
veže, — za drahí peňež vašo uši švíže.

V tím somár bez odkladu
krátko poví na tú radu:

Somár: Ňerob pošmích z bídneho stvora. I
mojo uši su od Boha. A nač on jich súdzil tak dluhé
mac, to nám ňeprichodzí še vizvedac.

45. Drík (trup).

Celo od karku na dol še rozširuje. Tu še po-
čina mojeho cela trup alebo drík. Zadná časť dríka

je chribet, predná su perši, ponižej peršoch mám bruch. Z plecoch višá ramená (ruki). Na plecoch nošá terchu. Vojak na pravím plecu noší svoju pušku. Perši su barz slabá částka cela. Pri písanu ňesohínam perši, lebo bi me zaboľeli. Uzké perši občežujú aj díchaňe. Na levím boku peršoch mi bije šerco. Bruch je mekučki, v ňim še nachodzí žalúdek a čerevá. Chto barz veľo jedol, temu še bruch navleče, často aj rozboľí. S pulním bruchom čežko je učic še a s prázdniím žalúdkom tiž. Perši mojo a bruch s cherbetem spojujú rebrá. Na chudím človekovi vidno rebrá. — Pri čežkiím spadňucú abo udereňu móžeme zlámac ňekeľo rebér. Kemu ňerovno virošňe chribet, na teho povedáme, že je puklatí. Z puklatého človeka ňešlebodno še višmívac: tím meňej jemu še pošmívac.

46. Ramená, ruki.

Bez ramen človek bi bul psotní. Ňeznal bi aňi robic, aňi jesc; ba aňi ľem oblesc še bi ňebul v stave. Ramená mojo su pevno spojené s plecami; preto móžem tak veľkú terchu rukama zdvihnúc. Zakeľ mám obidva ruki, každú robotu sebe viko nám. Chto má zdravé a mocné ruki, ten ňemuší hľadovac, lebo sebe zarobí rukama. Zhibaňe, zhibadla, v chtorích še našo ramená pohibujú, volajú še obratlami. Srameňom je spojení lokec. Kebi še ňepohibovali ramená v lokcoch, ňebul bim v stave ruki mojo dokonále potrebovac, abo aňi ľem ku ústom priložic. Na lokcoch še ľehko predre šata. Na koncu ramen mám dva ruki abo pesce. Pesce

su obratlami (zhibami) primocované ku lokecom, a u prostred týchto až hore ku plecóm. Na tento spôsob môžeme ruki našo pohibovac, bez teho, žebi še v jedno i samé ramená mušeli hibać.

Rameno, lokec a pesc dovjedna voláme v običajním živoce rúkú. Bez rúk bi še nám horšj vedlo, jak džvíratom. Toté i bez rúk znajú jesc, ale pán Buh ňestvoril našo ústa na našu hlavu tak, jak u džvíratoch. Hore na pesci je nápsc, pod spodkom dlaň. Skúra na dlaňi je citlivá. Každú prácu vikonávame rukama. Rukama ore roľník, šije krajcír, kope a žne robotník; píše a kreslí školník. Na každej ruce mám pejc paľce, najhrubší še volá veľkí paľec. Keď skurčím paľce ku dlaňi, vtedy mám zavretú pesc, keď jich vistrem, otvorenú. Pohňevání človek so zavretú pescú hroží. Prácelóm podávame ruki na pozdraveňe. S koncom paľcoch omacujem, to jest, schopní som pocític, že je tamtá vec žimná abo ceplá, chrabľavá, alebo hladká, tvardá alebo mekká, veľhotná alebo suchá. Koňec paľcoch zachraňujú nochce od úrazoch. Nochce mojo su tvardé, a chitro rošnú, ale ja sebe jich často obrezujem. Ňejedno dzecko má britké, ňečisté ruki, lebo sebe jich dobre ňeumíva.

Veľkí paľec osobitňe stojí od ostatních paľcoch a má ō jeden stavík meňej, jak toté. Bez ňeho bi sme nič ňemohli dakonále ulapic do ruki. Keď zdačeho telo částek vežňeme do ruki, kelo še vmescí do pesci, to voláme harscú. Dva harsce voláme priharščú. A šcipka viznamenáva telo částček, co medzi konce troch perších paľcoch vežňeme. Čto je kulhaví a čto bez ruki? Običajňe pravú rukú robíme a baľogáre ľevú. Človek ale, kebi chcel,

mohol bi obidva ruki ku jednakej roboce priučic. Ľem písac treba vše pravú rukú; druhú robotu i ľevú rukú práve tak dobre odbaviš, jak pravú.

47. Nohi.

Chto má zlé nohi, ten alebo vonkoncom ňe, alebo ľem trudno môže chodzic. Chto pre zlé nohi ňemóže chodzic, je chromí. Chromé ľudze o paľici alebo práve o kulagoch chodzá. Ja som vidzel ľudzi i o dreveních nohoch. Dzeci še aj tak hrajú, že na dreveních nohoch chodzá.

Chto má dobré nohi, ten je ščešľivi človek; môže še do sitosci nabeħac a nahrac. Za švet bi som še ňečeral s chromím človekom, hoc bi jakikolvek bohatí bul. Chto má jednu nohu kratšú, jak druhú, ten je chromí. Añi z chromého človeka še ňesvečí posmívač. I na jednej noze móžem stác, chodzic, skákac, ale ňe dlugo. Nohi až po kolená scehnami volajú, od kolén po členko rúrami (gičal) a od členkoch až po paľce príhlavkom. Jazdec (rajter) še s cehnami pritrимуje, keď jazdzi (rajtuje). V kolenu še mi noha shibuje. Ľoleno ľem na predok móžem skurčic, na zadek ňe. Pri dachtorej roboce treba klečec. Na zadnej straňe (gičal) rúr su vädľe. Džvíre nemá žádne vädľe. V členku še noha ľehko vitčňe alebo vikrúci. Na koncu príhlavka mám pejc paľce, na každej nože tak, jak aj na ruce. Uzki obuv stlačí barz paľce na nohoch, a potom ľehko povstanú na ňich otlaki. Otlaki su citlivé a občežujú chod. Keď idzem, na podešvu a na petu stúpam. Na pece je najhrubšá skúra, a peta musí

aj veľkú terchu nošic. Pešo chodzie je zdravo. Ľeňivé ľudze ňeradzi chodzá pešo. Pešo cestovac je občižnejši jak na vože, ale i prijemnejši. Peší cestovateľ šicko sebe môže dostatečne opatric a vožík še mu ňepoláme. Chitré behúni míle a míle prebezá bez oddichu, lebo su naviknuté ku behánu.

48. Baveňe (hra) o koňički.

Dji ti pejko, dji ti šivko z cvalu v cval, kočiš durí, a koňički lecá daľ, ňevadzi jím aňi jama, aňi vaľ. Hoho! haho! postuj kuščik ti fako. Našú uzdu scáhňime že dajako. Rušaj zaš a ňezostaň lem na mesce. Haho! chľebom karmic treba, hladňi sce. Po karmeňu kočiš sebe medzi koňmi stal, a fako kočišovi bič z ruki vzał. Tento poháňa teraz tamtích druhích. A co raz pukňe, to je šmich, chich. — Tak bi oňi barz behali až do cmi. No učiteľ volá: „Dosc je už tej hri. Chlapci podzce hňed a hňed dnu, ňedám už robic ňezdobu.“ Kočiš, koňe poputané, vešli bez ľici do školi; a barz pilné su v učeňu, žebi ňebuľi podobňi koňu.

49. Šlepí a poražení (chromí, mertvicú ranení):

Žili raz v jedním mesce dva ňeščešlivé ľudze; jeden bul šlepí, druhí poražení, ku temu buľi obidva chudobné. Poražení na placu čupel, bez toho, žebi še bul dachto smiloval nad ňím. Šlepí ešči vecej hladoval. Raz šlepí še plantal po ulici, a došol

až ku poraženému, počuje jeho jajkáne a bedákáne a preniknutí tak povedá: „Prácelku, ja som kalika (žebrák), džad i ti ši kalika. Ale znáš ti co, spo-
možme sebe jeden druhému, ňešcescé našo ňebu-
dze tak čežké.“

„Jaj drusa — odpovedzel poražení — ti ňe-
znáš, co som ja za psoták; aňi krok ňemóžem uro-
bic; ti ale ňevidzíš; jakže bi sme mohli jeden
druhému spomosc?“ „Jak? — povedá šlepí — ľem
sluchaj! ja mám dobré nohi, ti más dobré oči. Ti
mi ukážeš cestu, dze še mám obrácie, na ľevo alebo
na pravo. Mojo zdravé nohi ale ce zaňešú, dze ľem
požádaš. Společne sebe budzeme slúžic jeden dru-
hému, tvojo dobré oči budú mojima očima, a mojo
dobré nohi budú tvojima nohama. V tim še chromí
vidrápe šlepému na široké plecá, a ked sebe perší-
raz osobitňe poradzic ňeznali, teraz společne bez-
pečne móžu chodzic i po najľudnajstejších ulicoch.

50. Zdravota.

Striček Miško sunovaní od čežkej roboti, še-
dzal pred vrátami hoscinca a pri púl halve piya
pojedáva sebe svuj suchí chlebk. O krátky čas je-
den pánski koč prihurkotal a tam pred hoscincem
stanul; bohatí pán jednu porciju pečinki a pohár
vína sebe rozkázal a v koču lahodňe popíjal. Na
šicko to striček Miško krivím okom še pripátral a
pomišlel sebe: „Ej, kebi to aj druhím tak dobre
buc mohlo.“ Cudzí pán spozoroval mu na tvári totú
ňespokojnosc, takto povedal: „Či bi sce ňemali
vóľu práceľu čerac še se mňú?“ „Vera hádam!“ —

odpovedzel striček Miško bez šického rozmišleňa. Na to pán kivne na svojého sluhu, abi ho zložil z koča. Bože dobrocivi, jakí tu zjav! Pán má chromé nohi, nemóže šlebodne stác, ľem še na kuľagu opíra. „No či máš ešte vóľu se mňu še čerac?“ „Buh me zachráň,“ odpoví striček Miško, „ňedal bi som mojo dve zdravé nohi aňi za šické kráľovské pokladi. Radšej ja ľem ostaňem pri mojím chľebíku, než bi som mal pečinku jesc, a pri tim jak ňevládne dzecko nošic še dac“

51. Príslovki a porekadlá.

Dobří začátek, veci zvelatek. Lepšé zdráve, jak pokladi. Babka k babce, budú kapce. Keď ňskoro vindzeš, pozno prídzeš. Chto včas ráno stáva, ten zlato doháňa. Už je pozdze, milí drozdze. ňedžubaj nosom do kaľamára. Zateľ kuj železo, dakeľ je horúce. Zhíňaj bučka, za maľučka. Jakí pán, takí krám. Kemu še ňeleňi, temu še želeňi. Co še Janičko ňenaučil, to Janko še ňenaučí. Skúpi dvaraz plací, ľeňiví dvaraz chodzí. Chto ňikda ňezačne, ten ňikda ňedokončí. Chto še rád do šického lapá, ten ňebíva v ňičom dokonali. Jaká práca, taká pláca. Mudrejší še vse ustúpi. Co veľo, to škodzí.

52. O psoch.

Pes je barz užiteční džvir. Ľudze ho na všelijakí spúsob potrebujú. Jubás sebe so psom ochraňuje svuj kirdel, a polovňikov pes zajáce hoňi. Dachtorí polovňickí pes i plivac zná. Keď jeho pán

dzivú kačku zastrelí, tak on ju z vodi vivleče. Mešare dávajú chitac psom na zabice valušné celatá a šviňe. Dachtorí pes je naňič súci, a preto še ho neoplací chovac. Psi su mnohonásobné. Najvekšé psi su novofundlanské, najchitrejšé su cherti a najlepší čuch má kopoy. Zlich psoch prez dzeň na lancúšek (recaž) uvazujú, a na noc jich šľebodňe puščá, žebi đvur vachovali.

Schopnosc psoch je barz čudná. Najlepší učí še pudlík. On hňed každé slovo porozumí, co še ku ňemu poví, a s radoscú vipulňí pánovo rozkazi. Jeden pudeľ na to bul vičvičeni, abi prinášel pánovi svojemu každé ráno frištik (raňiňi). Vzal do piska košík s peňežmi a za ňich potom dostal od pekára žemlíki. Ked bul pri svojim návrace od dakeho zastavení, vtedi složil košík a odehnal svojích ňepraceloch. Prišol domú pred svojeho pána so žemlíčkami a ľem pánovi jich dozvolil odebrac. Za svoju stálosc a vernosc i on vše dostal púl žemlíka.

Pes je barz dúverní ku svojemú pánovi. Raz jeden človek mal psa; človek oňemocňel, umrel. Pespo jeho šmerci hrozňe še rozžálil, a nechcel nič a od hladu zhinul v svojim zármutku.

53. O zbešňetím psovi.

Psi majú i zlé vlasnosce. Ňeporádne su a ňeprijemňe šmerdzá, su závišľivé jeden na proci druhému, radzi pošitujú, najme kopovi; i tak ňe jeden še zbešňeje. Veľiká chiba je, a to kedikolvek, psoch naháňac. Od zlého psa, alebo od zbešňelého še barz chráňim a varujem.

Jeden chlapec mal raz barz šumného psa. Volali ho Duňčom. On še barz rád s ňim hral, a verní tento pšík i jeho hlaskáňe pokojňe znášal. Raz aľe jednu noc z bešnelí pes še privlík do dzedzini (valalu), a veľo psoch potarhal. Ľudze ho ľem ráno zbačili. I tak ho potom zastrelíli. Aľe šickích psoch vo valale treba bulo pozavírac, ľebo ňeznali, chtorí je pokúsani a chtorí ňe. Tu aľe chlapec zunoval čekac, a poukrijome išol ku ňemu. Keď ňenaháňam psa, mišľím, še ešči ňestaňe ňejaké ňešcesce. Źe aľe Duňča teraz ku baveňú ňemal vóľu, chlapec ho začal užírac. Pes ňeľeňiví, chvata a užre chlapca za ruku. Chlapec še bál bitki, tak ňepovedzel rodzičom. Aľe totá vec smutňe vipadla. Duňča še zbešňel a treba bulo ho zastrelíc. Teraz už i ňeščasňí chlapec viznal svoju vinu. Medzitím už to bulo ňeskoru. Lekár (doktor) prepísal mu ľíki, aľe o štiri tižňe ukazovali še na ňeborákovi znaki zbešňelini. Calkom bul zarmúcení, oči mal smutné, a tvár mu obledla; vodi a inšeho nápoja še obával a ľekal. A prečík ho mučila náremná smednosc. Na ostatku calkom še zbešňel, zviľal še, skákal, zubi viškíral, až na ostatku ho šmerc ňeodvolala.

54. Dva dvorné psi.

Bul raz jeden mladí pán, jak še volal ňeznám sám. Dvouch čučkoch sebe trímali. Buriček to bul mladí, a starí še Bodrom zval. Buríka maľi radzi, tancovac i slúžie zual, hoc ľem ešče ščeňuch bul. Jurko, zahradníkuv sin, ňebul učiteľom zľím. On Buríka vičvičil, a ten znal vec pochopic; ba aj lep-

šej še učí, jak chocjakí páňik, co má šického hojnosc.

„Jurko!“ — poví mladí pán — „dobrís rektor, to ja znám; naučze mi ešči krem Buríka hñed aj Bodru chodzic v páre s vožíkom hore dolu v me-stečku. Treba chasen z ñeho vžac a hñed do školi ho dac.“

„Páňič, ľem to treba na mñe zveric, obidvoch viučím ja; písac mušá znac tak — aj čítac i ten i ten. Vec je to šceñe muj žák. S Bodrom budze hračka ľem.“ Bodru vlečú, cahajú, tak aj chomont mu kladú. Ale Bodra ñeborák prociví še tak i tak.

„Páňič, tu šumná reč ñepomóže; dajce bič. Tu muší buc tluk a šeč, bez biťki ñebudze ñič. No tu máš! už Bodru bijú po pisku, poza šiju.“

V tim prišol k ñim starí pán a píta še jich: „Co vám ten pes tak prevínil, ha! Co bijece teho psa? Že vám vožík ñecahá? Ked je on už v starobe, ñemá umu, moc v sebe. Z tíchto dvoch psoch vi ale berce sebe príklad, že — ku učeñu treba mladí vek. Bo ked ostareje človek, vtedi je barz žle — učic še pozñe.“

55. 0 stráve.

Ked chceme žic, mušíme jesc. Chto ñič ñejí, alebo dlúho hladuje, ten od hladu umre. Buh velo pokermu stvoril pre človeka. Mesom džvírat a roš-línami živíme še. Ale ñe každé džvíre má chutné meso. Z dachtorích rošlín ľem koreñe možno jesc, z druhích ľiscé, a z inších zaš ľem ovoc. Dachtorú ovoc i surovú móžeme užic, inšú móžeme upesc abo úvaric.

Dachtorú strávu nám džviratá dávajú, jak například : mjad a mliko. Medžitím ale chudobné ľudze často hladujú. Keď mám chlib, ovoc alebo peňezi, vdzečne še podzeľím s mojima chudobnima kamarátmi. V jedzeňu treba porádek trímac, a mírnosc zachovávac. Običajne tri rázi jíme prez dzeň : ráno ranajšok (frištik), na poludňe obed, a večár večeru. Na olovrant (ňešpor) najmeňej jíme, na obed najvecej. Robotné ľudze vecej potrebujú jesc, jako toté, chtëré ñepracujú. Ľem vtedi jedz, keď ši hladní, a Ľem dotel jedz, zakeľ še ñenasíciš. Dajedno dzecko hi' vše jedlo, ale matka mu ñedá; ľebo jedzeňe bez míri je ñešumné aj ñezdravé. Inše dzeci bi zaš šicko radzi koštovali; takéto dzeci su lakotné. Chto do každého jedla dochodzí, je kvarní. Lakotnosc je merzká vec. Raz jedno dzivče spozorovalo, že jeho matka plajstre s mjadom popratala. Kadzináhle ostalo samotné v chiži, hñed jich viňuchalo; náchitro vložilo kušcik do úst. No ale obstálo ñebožátko! Dostatečne sebe řeobrezalo jeden kúsek, a prekló s ñim spolu aj pčolu. Pčola ho uštichla so žadlom v jazik. A jazik mu potom spúchnul. Ňebožátko jeho matka čežko ho mohla uzdravic.

Pred jedzeňom šedñeme sebe ku stolu. Stul zakrijú so šumním, bílim ubrusom. Nože, vidlički a tañire pokladú naň. V starím veku ľudze paľcami jedli bez vidličiek. Chľeb a meso ľem tak so zubami tarhali; jak dzivé ľudze. V naším čaše už ñejedza holíma paľcami. U vekších domoch še jedlá nošá rad radom okolo stola od staršého a viššého ku mladšému a nižšému. Velo dzecí zababrajú še pri stole. Zababrané ruki a ñečisté stolové grati su ñevistále.

Zbabrané dzeci treba bi ku mačkom pošadzie. Bohaté ľudze jedzá na obed a večeru vecej jedla. Chudobní i s jedňim su spokojní. Najobičajnejšie jedla su u nás : chlieb, kapusta a bandurki (grule). Keď je človek hladný, vtedy mu šicko šmakuje. Najlepší kuchár je hlad. Dzeci nemajú prebírac v jedloch. Dzeci nemajú žiadnim jedlom poherdac, co jim rodičé predložá.

56. Glupé jedlo.

Žofka sebe ščežovala pred mamku, že jej dali glupé jedlo, a skutečne odložila ližku, že ona vera ňebudze jesc. „Nemôžem zato!“ — odpovedzela krátko jej mačka, — „teraz nemôžem nič inšého varic, no ale na večeru pripravím daco lepšieho.“ Popoledňu poslala Žofku s dzivku do zahradi. Dzivka kopala bandurki, Žofka mušela sbírac od poledňa až do cmi. Večar dávala matka večeru. Žofka ju pokoštovala a poveda : „No toto je už calkom inšé jedlo! to je lepšie a smačnejšie.“ Najedla še do sitosci z ňeho. Matka ju lem višmjála. „Toto je práve to isté jedlo,“ — povedala ona — „chtoré ši na obed jesc ňechcela; teraz ci ale lepšej šmakuje, či znáš preco? Lebo ši popoledňu ušilovne robila.“

57. Uherský domvojník (honvéd).

Nizkí domvojník smuhlěj od slunka tvári, — v údoch šilu má, pozor mu príšnose javí, — v čas vojni nasadzie bagnet vše hotoví, prez leto v poľu pluhom, kosú rád robí

a ľem v žime stupá jeho vojenski krok.
 Ći v doľiňe ľúčnej, ěi v hur má istí skok.
 Dze je pánski kaštil, hardí boháěa dom,
 šicko še mu korí, ked stojí v zbroji on.
 Dňeš je v chalupe a zajutra u pána hošc ;
 všadzi najdze on ěesc a milích práceloch došc.
 Bo ňezná bác še on, šmelosci má vera,
 ked treba bráňic vlase a bic ňepracela. —
 Ked še molha cahá popod jasní obzor,
 pokojňe opúšěa on svuj otcovskí dvor,
 a stupá ěerstvo tam do lógru do poľa,
 ked šľeboda hiňe, a ked ho kráľ volá.
 A ked še dokoněí strelba z pušék i z dzél,
 ked še na pokoj zjednal ňepracel,
 navracá še domu, do svojeho kraju.
 Tu znovu zaš orú, bráňa, zarno šejú,
 a co mu práca pilnej jeho ruki dá,
 to mírňe trávi s rodzinú : Ked padá
 šňih ľehkuěkí a žem ked puká pod mrazom.
 Šumňe to nošic zbroj šľebodňím šedľakom.

58. Najlepšé šmáki.

Raz jednoho pána u prostred jeho prechádzki (špacirki) prudkí diždž dochicil. Toten pán do chalupi chudobného gazdi pred diždžom še uchíľil.

Dzeci práve za stolom šedzeli, pred ňima stála jedna veľká misa kaši. S najvešším šmákom jedli ju, a také ěervené ľíěka maľi, jako ruža.

„Jak to móže buc, — píta še ten pán jich matki, — že vašo dzeci toto plané jedlo tak smaěňe jedzá, a pri tim tak zdravej a šumnej farbi su?“

Matka takto povedala : „Ja vera nachodzím príěinu v totích šmakoch, ěhtoré jim ku jedlu pridávam. Poperširaz dávam jim robic, abi sebe obed prácú zaslúžili. Podruhé jesc jim ľem rádni ěas

dám, žebi hladné šednuli ku stolu. Potrece na to jich učím, žebi jedním jedlom buľi spokojné; ľebo lakudki aňi po meňe ode mňe ňepoznajú.“

59. 0 nápoju.

Po jedľe zvikľi sme pic. Nápoj ku víživnosci je nám práve tak potrební, jak aj jedlo. Običajňe vodu a víno pijú. Voda je o veľo zdravšá a vecej občerstvujúca od vína. Dzecom še ľem zrídka kedi dovoľí dakapku vína alebo piva vipic.

Páľenku ale bi ňemali ňikdá pic. Vodu z potokoch a z jarkoch čerpajú. Dze ňit cekúcej vodi, tam vodu zo studňoch alebo z četerňoch pijú. Z hurních pramenoch je voda barz dobrá a čistá. Vodu do pohároch nalívajú. Chudobné ľudze z harčkoch alebo z varehoch pijú. Za horúcim jedlom, alebo ked je človek sám barz rozehráti, je ňezdravo žimnú vodu pic.

Víno hotovja z hrozna a trímajú ho v bečkoch. Víno je barz mocní nápoj, človeka barz rozpaluje. Chto veľo vína vipije, ten še opije. Opití človek je barz merzki. Dorošnutím ľudzom kúščik vína ňezaškodzí vipic. Aj chorím ňekdi dávajú kúščik dobrehó stárehó vína. Dze še ňerodzí hrozno, tam pivo vará. Pivo robja z jarcu. Najlepšé pivo robja v angľickej žemi a v ňemeckej. Pivo je običejňe pohorkavé. Aj od piva še móžeš opic, ked z ňeho veľo piješ. Najplanší nápoj je páľenka. Páľenka je pre dzeci opradziví jed, aj mocné ľudze bi ju ľem jak ľik mali uživac. Ja ale ľem pri vodze zostaňem. To je kráľovná medži šickíma nápojámi.

60. Pocestní, strom a potoček.

V dušním vzduchu v horúci sparní letní dzeň
 Ľem hñi ñehñi hore cestú stúpa jeden
 pocesñík od snoju, od chodu zmorení.
 Horúćosc rošñe, písek páli na žemi.
 Naraz dojde, dze stál jeden želení strom,
 Ten povedá k ñemu dose prívetivím hlasom :
 „Tu ci ponúkám želení pažñík v cíñu ;
 tu chládek je ćerství ku odpoćíváñu,
 tu osušíš sebe snuj, tu na ďalší put
 prisc muší šila, omocñic každí ud.“
 V blízkosci potóćek, keď s ľúťoscú zbadal,
 že pocestní smed má, takto on zaharkotal :
 „Podz sem dobrí ćlovek ! tebe i ja prajem,
 Dám ci švirzej vodi a prach z tebe zmijem.“
 Púťñík vzdichñe k Bohu peľní cicoch vdaki,
 Že má ćerstvú vodu i chládek tiž takí,
 Najperše sebe ľehñe pod stromom v cíñu,
 potom se ku vodze nakloñí,
 Zdraví je to nápoj, ten mu dodá šili.
 Teraz stúpa ďalej vešeli a milí.

61. O ćistoce.

I ten holub tam na streše
 chce še trímec ćisto pekñe,
 Šak aj maćka še oćeše,
 Malé labki sebe líže.
 Bíle húški, bistrí vrablík
 radzi chodzá na potóćek,
 dze ľem najďú ćistú vodu
 tam robja v nej dobrú vóľu.
 Riba v jarku, pták na žemi
 tú ćistotu tríme, ceñí.
 V kropkoch díždza ľist na strome
 a kvitki še kupju v roše.

Nože aj vi dzeci milé
 Budzce čisté jak lilije
 i na cele i na duši,
 bo je nečistí vše bridši.

62. 0 spáňu.

Vo dňe je vidno, v noci je cma. Buh dzeň ku práci, a noc na spáňe ustanovil. Celo prez dzeň strápi še v práci, prez noc rovne sebe odpočiňe. Običajňe v posceli špíme. Ale ñe každí človek má poscel; najchudobňejše ľudze na slame alebo na žemi špja. Po pri temu ale su o veľo zdravsé, jak bohaté, chtoré v mekkích posceloch ležá. Maľucké dzeci špja v kolískoch a vekšé hombajú kolísku. Medzitím to škodzí ñemlunvňátkom, ked še barz veľo kolísajú. Po roboce a po dlukším pohibováňu cela ľehko ušňeme. Ked zašpíme, zavreme oči. Zaspánemu je čežko trímac oči otvorené. Veľo životčichoch za mráku idú ña odpočiňek, a jak švitá už su hore. Ľudze i po záchódu slunka zostanú hore, a pri švičce robja. Zbitečné spáňe ľeňivím robí človeká. Ñemlunvňátka i vedňe špja. Staré ľudze ñebarz móžu spac. Dzecom je dose ošem hodzín spac. Veľo špjochi bi i za dvanác hodzín spali. Dachtoré dzecko treba ráno o šidzmej hodziňe budzic, bo inakši bi ñeišlo do školi.

63. Večaršá píseň.

Už slunko zašlo dolu z hór (húr),
 cma še nám ciská na obzor,
 mrak už zachváčil calí kraj:
 Bože ľem nám dobrú noc daj!

Mi líhame už na lože,
 klaňáme še tebe Bože!
 Tvoja ruka je vše ščirá,
 tvoja vláda nekoňečná,
 dñeš ši nám dal veľo dari,
 Vežmi že nás do ochrani
 a daj šickím pokojní sen
 kim še ukáže bíli dzeň.

64. Pri líhaňu.

Už ja do posceľi líhám,
 Keď zašpím o sebe ñeznám:
 Troch angeloch mám nad hlavú.
 Jeden stráž tríme nade mňú,
 druhí oči zamkñe, trecí
 mi potem s dušú odľecí.

65. O špjákoach.

Onduš bul milí dobrí chlapec. Calí dzeň še s knižkámí zabávjal; čítal, písals, dal pozor na učiteľové prednášaňe, a prečik ñerobil akurátne pokroki. Šická jeho ušilovnosć bula skoro daremná. Toto ho barz zarmúćilo.

„Pujdzem ku otcovi,“ — tak še on raz namišlel v sebe, — „rozpovím mu šicko, on ozdaj budze znac temu zľú príčinu.“ Aj tak še stalo. — „Ñezarmúć še Onduš, — hvarel ocec, — tvojej chibi še zrobí pomoc, ľem ti chci.“ „Šicko chcem apo, ľem mi povidzce, co mám zrobieć?“

„Vidzíš sinku, ti máš jednu veľkú chibu, — ti ši veľkí špjoch. Často je už ošem hodzín, keď stá-

vaš. Vtedi ši celé dopoledňa planej dzeki, zaspaní, a šicko tvojo učeňe je potom daremné. Nasleduj ti moju radu. Staň hore ešči pred východom slunka, umi še dobre v žimnej vodze, a potom obľečení lap še ku práci. Hñed uvidziš, jak dobre ci padňe učeňe.“

„Prijimám vašú radu apo,“ — povedal Onduš. Aj vipulñil šľub. Na druhé ráno ñiž slunko zašvícilo, už bul na nohoch, umil še, obľekol a ku knižkom šednul. Hračka to ľem bula pre ñeho učie še! Calí dzeň bul dobrej dzeki ; šicko še mu zdalo buc vešelsé, jak pred tím. Ñeminulo pul roka, dohoñil svojích školských pajtášoch, a po jedním roku vecej znal od šickích.

S radoscú povedal jeden raz svojemu otcovi: „Pravdu sce mali apo, vaša dobrá rada mi pomohla.“ „Uverím ci sinu, ñe bez príčini hvarí jedno staré porekadlo: „Hodzina ranšá, zlato donáša.“ „Toto ñezapomñi!“ Onduš to ñezapomñul, a časom hodní člověk še stal z ñeho.

66. Večernejšá modlitba.

Jedná bohatá vdova práve sebe chcela ľehnúc spac. Perše áľe vedľa svojeho običaju jednu večaršú modlitbu čítala, v tim ju pozdñejši ku jednej chorej práceľkiňe volajú do blízkeho mesta. Odloží otvorenú modľácu knižku na stolík ku posceli a odejdze. Jeden zlodej príležitosc našol vtedi ku domu še priblížie, a vidrápal še hore drabinkú na oblak, a prez tento vešol do chiži, zapáli švičku a všelijaké veci sbíra.

Už še chystal vifurknúc s ňima, keď obačil otvorenú modľácu knižku, vežme ju do ruki, a na otvorenej straňe práve toté rádky buľi : „Kebi som bez hríchu, o Bože, mohol strávic tento dzeň, jak pokojní bi bul moj noční seň. Kebi som bez hríchu mohol skoňčic života mojeho dňi, jaká snadná bi mi bula šmorc!“

Toté slová tak prenikľi šerco zlodzejovo, že hňed šicko tam zohabil; chitro odešol, a od tej hodzini še polepšil. Tento príbeh on sám viznal v ostatnej dobe života.

67. Rodzina.

Toto budovisko, dze ľudze bívajú, volá še dum. Ja s rodičami a s bratami bívam v jedňim dome. Rodzičé s dzeemi tvórejá jednu rodzinu. V každej rodziňe je dachto, chtorí spravuje a rozkazi vídáva calej rodziňe. On je hlava, jak ocec calej rodzini. Muj ocec je hlava v našej rodziňe. On še stará o calú domášnosc. Matka moja to sháňa, co ocec nadobudňe a vo všickim mu je na pomoci. Rodzičé mojeho otca a matki su mojo staré rodzičé. Starích rodzičoch calá rodzina barz miluje. Ja som vnuček mojím starím rodzičom. Vlastní brat mojeho otca mi je strik, a maminkín brat ujco. Vlastná šestra otcová mi je cetka a matkiná mi je ujčiná, dzeci jejích ale su mi bratranci a šesterňice. Dobré práce še radzi majú a v úzkosci jeden druhého napomáhajú. Z pomedzi šickích ľudzoch najvecej dobrodzeňá mi preukazujú mojo rodzičé. Keď som bul maľučkí, ňeznal som ešce aňi chodzic, aňi hutoric,

ba aňi ešče jesc, matka moja mňe malého opatrovala. Ona mňe nošila na rukoch, keď som plakal; ona mňe opatrovala, keď som bol chorý. Mojo rodičé su toté, čo mi ešče i teraz dávajú jidlo a oblek, a pošlajú mňe do školi, aby še časom stal zo mňe hodný človek. Za šicko toto dobrodzeňe mojím rodičom mám še odslúžic, preto jich poslúcham a pri práci jím pomáhám.

Ja lúbim i mojich bratoch a šestri a.s. ňima še ňevadzím, menším še ustúpim, a starších ode mňe poslúcham; lebo toté už vecej znajú, jak ja.

Su i také ňeščešlivé dzeci, cħtorím rodičé v čas zomreli, toté su široti. — Bože muj, jak ščešlivé je toto dzecko, čo je ňe ešči široti! Ale aňi široti pán Buh ňeopúšča; stará še o nich, lebo on je pre šických ľudz, teda i pre široti najlepším otcom. — Ježíš Kristus povedal: „Cħto chudobným širotkom urobí dobrodzeňe, jemu to urobí, a on ňezapomeňe na tich, čo še smilujú nad chudobníma. Dobré ľudze zakladajú širotnú kasu pre vichováňe opuščených chudobných širot. Ku rodziňe prislúcha aj čeladz služebná, tojest služki, sluhové. Dzeci majú i čeladz uscic; lebo oni su našo bližňi a ľudze tak, jak aj mi.

68. Matka a dzecko.

Mamko moja, povedz že mi,
preco lúbiš ti tak veľmi
vše malé tvojo dzecko, há?“

„Preto že je vše poslušné
a dobré je vsadzí ku mňe;
baví me jeho špiv a hra.

Každí večar, každé ráno,
pobožká me až barz rádo,
šmichi mňa robí okolo.
Ptáček ľubi ľesi, poľo,
a ja ľubim dzecko moje
ľubim, jako samú sebe.“

No a ti sinku, tiž daj znac,
preco ľubiš tvoju mac?
„Ti to ňeznás matko moja?
Chto mi scíra solzu z oka,
ked me ňeščesce čeká?
A čiže odzev noším ja,
a chleba s maslom chto mi dá?
Chtože baví a čiscí mňa?
Za to ce ja ľubim a scím,
preto som ja dobrí tvuj sin.“

69. Slechetní sin.

Veľoraz to še stáva, že chudobní ocec má bohatého sina, a ňeučené rodiče viučené dzecko. Jak šumňe je to, ked takéto dzeci, chtoré su bohaté a viučené, še rozpametajú na svojich chudobních rodičoch. Čítajme o tomto jednu prípadnosc.

Nestalo še to tak dávno, žil jeden chudobní človek. Zmerželo ho už bulo kopac, košic; ňebudze on verá takú čežkú robotu robic, mišlel sebe. ňe práve zato, žebi še mu bula zunovala robotá, ale že v jeho duši povstala jedna šlechetná mišlenka, a totá mu ňedala pokoja. Vibrá še do najbližšieho mesta a tam še jak chudobní školník začal učic; a pri pomoci dobrocivého Boha tak ďaleko privédol so svojim rozumom a ušilovnosťú, že še stal veľkým pánom v Šedmohradsku.

Práve ale preto še, z něho něstal pišní člověk. Svojeho chudobného otca vžal ku sebe, a kedikol'vek uňho hocjaké velké pánove buli na obedze, on svojeho otca vše na peršé mesco posadzil a tak povadal : „Tu hľe ošvicení alebo blahorodní paňe, to je muj ocec!“

To bul šlechetni sin. On opravdzive zachoval štvartí príkaz božský : „Usci otca svojeho, i matku svoju, že biš dlúho živí bul na žemi.“ Ale ho aj Buh obdaril dluhím životom a v starím veku zomrel ku žálu calej krajini, a hoc on teraz už odpocíva v žemi, pamjátka jeho preči budze žic na vekí.

70. Miluj svojich rodzičoch.

Otca i matku rád maj!

Tak hermel Buh na Sínai.

I vlastní cit, dzecínski vdak,
toto príšne nakladá tak.

I ja tento rozkaz pulním,
abim búl na švece ščasním.

Chceš dožic čese a starí vek,
v něm hlava zbileje, jaked šňih,

v něm tú uctu dá sin a vnuk

a božká suchích starích ruk,
něuchil še od príkazu :

Dajže uctu matce, otcu!

71. Robotník.

Starého Petra každí znal jak ušilovného a spravedlivého člověka. Jak jednoduchí robotník často robil v panskim dvore. Raz na žimním krát-

kim dňu drevo ščípal do kuchíni. Večar mu pán vi-
placil dňoví zárobek, ale práve telo mu dal, jak aj
druhíraz na dlukších dňoch. Peter prečítal peňezi
a povedal: „To je privedlo paňe, telo moja dňešejšá
práca ňestála.“ „No ľem sebe veźmice staričku, ja
tak chcem,“ — odpovedzel pán. Teraz už Peter
peňezi vžal. O ňekelo dňi v jeden šumňí, jasní ve-
čar tak še zdálo pánovi, jak kebi dachto na dvore
drevo rúbal. Poslal tam čeledňíka opatrec, chto je
tam. A hľa, to bul starí Peter. . . „No preco vi ro-
bíce teraz večar?“ „Jakže bi som ňemal robic,
voňehdi som vekšú plácu dostal, jak som zaslúžil;
teraz to chcem odrobic.“

72. Budz uprimní.

Matka šedzela s Marcinom v chiži, ocec prišol
zo zahradi a hutoril prisním hlasom: „Co som vi-
dzel v našej zahradze! Skoro šické kvitki su vi-
tarhané, jaká to škoda! Chto to ľem mohol totú
radosc nám pokažiť?“ Matka še tiž zarmúcila a
a Marcin zľeknutí patrel ku žemi. I spítal še ocec
sináčka: „Či ňeznáš, chto nám toté kvitki poka-
žil?“ Marcin začal plakac a tak hutoril: „Ach,
otče, ja som to urobil!“ Rodzičé napomínali sináčka
svojego a on sľuboval še polepšic a s plačom odišol
s ňima spac.

Chto svoju chibu obanuje a še napraví,
Ten božú milosc zasluhuje, Buh ho osláví.

73. Radosc a žal miši.

Maľučká miš tríme še v ľeše. Pod jedním spráchnětím bukóm sebe vidlabala džúru; to je jej kaštil a jej zámek. Zo stromoch ľisce, žaludz a ľiskové orechi padajú. Miš prehriže ostrima zubkámí jich skúru a sladké, olejisté jadro smačne schrustá. Toto je jej najlepší život! Medzitim ňit radosci bez žálu. Ľiška, tchur vše strežú na ňu, i již je jej veľkím ňeprácelóm. V noci ale sova na ňu bije z pomedzi krakoch.

Ešče smutnejšie dňi čekajú na ňu ňebožátko v žime. Šňih zakrije napadané šemenká, žem tuho zamaržne, a jej potrava už še pomíne.

Rubače prídu do huri a vicínajú stromi a kraki. Potóm pluh preore žem a brání prečiscá pirnicu a druždze. Rolník obšeje svoju roľu a miš z novu hojná kuchňa občekuje. Teraz jej ňetreba jednotľivé šemenká hľedac, jak v hure toté už teraz v hojnoscí ležá pred ňu. Zarno vižeňe sceblo s bohatím kláskóm. Miš še môže do dobrej vóli hoscic. To bi bul zaisce vešeli život, kebi še mačka tak často ňevkradla do šáca, alebo lačná káňa ňekrúčila nad ňu. Laščíčka a točka še ešči i do jej zámku vkradnú. Ale najhorší je pre ňu diždž, chtorí s vodú zaleje jej džúru, že miš zmoknutá treše še od žimi, a ňemóže še ochránic pred zahinucom.

Kosa a šerp zabrinknú, zbože každodzenne padá z koreňa, a ľudze snopi snášaju do stodól. Chitrá mišečka učíli še do snopa. Tak potém dostaňe še do domu roľníkového. Tu še víborná hoscina počína, chľib, múka, maslo, brindza, slaňina v hojnoscí še tu nachádza. No ale tam su i záhubné

pasce pre mišičku, otrava, mačka, pes v každom okamžehu na ňu strežú. Keď ňedá pilní pozor na každý kročaj, uderá na ňu jej ňeprácele a bez miloserdenstva zaduša ju ňebožátko.

74. Mišečka.

Ti mišečko, co tam hľadáš,
dže že vláčiš ten cukor náš?
„Chcem ho odněsc, pítam pekňe,
mojím štírom sinkom v džúre.
Vec mi hrozňe kvíla, plačú,
umírajú už od hladu.“

Gazdziňká še rozmíšľala,
„No ňedbám, ber ho tam tehďa;
i ja práve mojím dzecom
tu tíž varím kašu s mľíkom.“
Dzeci pri frištiku (raňinách) šedzá,
a mišatá cukor jedzá.

75. Múdra miš.

Jedna miš vileže z džúri, a vidzí pasc. „Aha, — hvarí ona, to je pasc! pater še ho, jakí je človek múdri! ejno! na tri drevečka cehlu založí, a na jedno drevko slaňinu skoľňe. — Takíto nástroj pascú zove! Hej! kebi sme mi miši ňebuli múdrejšé! dobre mi to známe: keď chceš slaňinu jesc, čap! pasc še zavre, a kvarňíka zabije . . . ňe, ňe, dobre ja poznám ostrú múdrosc človeka!“

„Ale prečík — povedalá miš ďalej — znám, co urobím; popáchac ľem šmím. Keď popácham,

preto ľem ňeĉapňe totá cehla. Tá ale ňesľíchaná dobrota, totá slaňina! A ja ľem páchaňom mušľm užic tú dobrotu.“

V tim beží pod pasc a popácha slaňinu. Medzitľm pasc ľem slabo bula zastavená, kúšĉik še dotkla nosom slaňini, ĉap! cehla še spusĉila, a všeteĉnú mišeĉku rozďzamĉila.

76. Smedná vrana.

Paňi vrana vedľa dźbána
 na roli smedná zostala ;
 na dňe dźbána kúšĉik vodi zbaĉila,
 a keď piskom až na dno ňedoĉáhla,
 rada bi ho bula zrucila
 a tak še vodi napila.
 Že še jej ale to hňed ňepošĉescilo,
 to jej vólu ňezľamalo.
 O inšľch prostredkoch zmľslac zaĉala,
 hňed to mala!
 Kameň za kamľnkom do dźbána rucala,
 tu vodiĉka , tá maľuĉká,
 co ľem dno dźbána prikrľvala,
 pomali, pomali k verhu še dzvľhala,
 a po krátkej, ale vitervalěj práci
 s vodú hašila vrana svuj smed horáci.

Jak nás uĉľ i príklad tejto vrani,
 Vitervalosc veľkú prekaźku odstráňi.

77. Boží chrám.

Kedikóľvek ja popatrám na chrám,
 v dušľi mojej náboźňí cit zbadám.
 A co že ľud v tim kosceľe hľeďá ?
 tam jich ozdaj pocecha vše ĉeká.

Dzvoni dzvučá : bim-bim, bom-bom, bam-bam ;
 Už je čas buc v chráme, ľud beží tam.
 Kemu še ale stavajú té chrámi,
 Chto biva v nich, či švetu známi?

Kemu še česc tak veľiká dáva?
 Kemu? V ňebi hľadaj toho pána!
 Svätí chrám choc jakí maľučkí,
 ňepoškverň ho všetečnosťou ňikdi.

78. Ňedzela.

Tak zvestoval Buh dávno pred veki :
 V tížňu ňebudz vecej, ľem šidzem dňi ;
 Z tíchto vám ľudzé chcem udzelić šesc
 v nich hľadajce, čím še odzác a co jesc.
 Ňedzelu ale — tú ňechám pre seba,
 v ňej višílajce prosbi do ňeba.

Ňedzelní dzeň ňech budze svätí vám,
 vtedi vi pilňe naščivujce chrám.
 Budz každí k bidním ščirí a dobrí,
 A mňe poslušní vse a pokorní.
 Zachovaj i ti dzecko príkaz ten,
 a švec ňedzelu — to je boží dzeň.

79. Žima.

V žime odpočívá žem, a novú moc sbíra na
 budúcu jar. Stromi stracili okrasu, už su bez lis-
 coch. Kvitki odkvitli ; na lúkoch tráva visichá. Málo
 chtore ptáčki špívajú, aňi pastir už ňeviháňa sta-
 tek na pašu. Chladná a ňeraz tuhá žima je už na
 dvore ; ľudzé v bundoch chodzá a do cepľích šát še

zakrúcajú. Bez peca (kachle) aňi nemóžu obstác; tuho topja, žebi buľa chiža ceplá. Psotno je temu, chto nemá dreva a dobrú ceplú chalupu. Takím bidňikom ja bich barz rád spomohol, kebim bul v stave.

Voda zamarzňe na tuhej žime. Jarki a ježerá (tovi) su prez žimu zvekša ľadom pokryté. Na mesto diždžu šňih padá.

Šňih na bílo zakrije ulice, domi a poľá. Mladej ožimine je dobre, ľebo hustá šňihová varstva ju obráni od mrazu.

To je pravda, teraz nemóžeme veľo po vonka še prechádzac, ľebo dňi ľem ošem, do dzevec hodzín tervajú. Ale žima nám prečik prináša ňečtoré radosce. Jaká je to radosc pre nás, keď móžeme isc na hladkí ľad še čuskac, sankac a na smičarkoch (korčuľoch) behac! A keď šňih meknúc začne! Dzeci váľajú kule zo šňihu, a potom jich znošá na hromadu a robja z ních chlopkoch.

Na dluhích žimních večaroch dzeci še hrajú na orechi, na jablučká, alebo čítajú. Jak vešelo prejdú hodi, s jakíma šumníma darami zavíta ku nám noví rok!

80. Píseň o žime.

Nech ši žúri tuhá žima!
každí, co ceplí oblek má,
žimi še ňezlíká.

Ceplá volna ovcu hreje,
a pták ju tiž ľem višmeje
v piroch z po pod kraka.

Kuň má juhti od prírodi,
 tak mu nezmerznú nohi
 keď nám sánki cahá!

No a zajac, — ten má huňu,
 neplacil krajčírom za ňu, —
 líha do záveja.

Buh nám dáva strávu, odzev,
 a v žime potrební ohrev,
 jemu nech je chvála!

81. Žimušná pocecha.

Dzecko. Matko, ješeň nám priňešla klam,
 na ňu še žalovac ja mám ;
 odlecel bocán v ďalší švet,
 už ho tam pri komíne ňet.
 I lastovečka ucekla,
 ozdaj še s bocánom zrekla,
 a mňe aňi ňepiskla, že
 už od nás dahdzej preč idze,
 a tu so sebú odňešli
 i slunkové ceplé žári,
 i ptáčki i kvitki z poľa.
 To bula hrozná svevoľa.

Matka. Keď jarné vetri osušá žem,
 to šicko še navráci sem.

82. Veronka.

Bul barz chladní, žimní dzeň. Veronka v do-
 brím ceplím oblečeňu išla domu zo školi. Pred
 dzverámi našla stác jedno chudobné dzívčatko ;
 šické údi še mu trešli od žími, lebo lem barz ľehké

oblečeňe malo na sebe, a čižmi jeho buľi dziravé. Veronka še ho pítala: „Preco že chodzíš v takej tuhej žime v takím cenkím oblečeňu?“

„Nemám otca aňi ceplejšeho odzevu,“ — povedalo dzívčatko, — „i matka mi je barz chorá, moje malé šestri hladujú a matka naríka. Ja sebe muším po dobrích ľudzoch hľedac kus chľeba.“

„Tebe je barz žimno, podz sem dnu do nižnej chiži ku ceplému pecu še zohrác,“ — tak povedala Veronka.

Ňebožátko vešlo dnu a Veronka rovno bežela ku matce i povedá: „Jedno chudobné dzívčatko je tam dolu; barz mu je žimno; matka mu leží chorá; a jej šestrički hladujú, a chľeba ňemajú.“ Veronkiná matka hňeď poslala jeden chľeb bídne-mu dzívčatku. „Tak maminka,“ — povedala Veronka, — „aľe temu bídne-mu dzívčatku je žimno, odzev má ľehkí a obuv dziraví.“

„Mojo čižmi bi mu buľi priveľké,“ — povedala matka, — „inakši bi som mu jich vdzečňe dala . . . „Mamuško, moje čižmički budú pre ňu práve dobré; a potem vec ja mám dva pári žimušného obleku, jeden bi som mu mohla dac.“ „Tak je, dzívčatko moje, aľe potem i tebe ľem jeden žimušní oblek a jedňe čižmički ostanú.“ „I to mi budze doc,“ — odpovedala Veronka, — „ľepši budze, keď aj toto dzívčatko budze mac jeden; dvojo šat naraz bez toho ňemóžem obléc.“ — „Dobre, moje dzecko. zrob podľa svojej vóli.“

V tim Veronka viľedala jeden svuj žimušní oblek a čižmi a odňesla psotnému dzívčatku.

Ňebožátko dzívčatko plakalo od radosci a Veronka bula šcesľivá.

83. Žima jak múdra osoba.

Tuhá žima vonká straší, veľké poľo jej ňestačí,
do chiži še veíra.
V jarkoch z ľadu robí mosti, na sklo bíle kveti píše,
v džúre tríma džvíra.
I na oblak i na dzvere — dnu še ona ciská, valí
s pecom rozbroy robie.
Dzvere pred ňu zavírajú, a tam najvec dudrú na ňú,
dze ňit čim pec topic.
Barz je žima docíravá, ale pre nás všadzi stavja
darmo pevné mosti.
I tkáč dobrí z nej vistaňe. Prez noc natká — a bez predze
závojoch pre huri.
I šváčka je tiž z nej dobrá, prez noc vše obleče v rúcha
bíle, — holé, stromi.
No a domi či ňebíli? žima bez vápna, bez kefi
maže strechu, krokvi.
A na cesce či ňechodzí — peši jaked ľud chudobní?
zasipja jaruchi.
A ked fuká jarní víter, to plotníkom pomáha z hur,
šňih zveksí jej jarki.

84. Dobrá dzivečka.

Tuhá, krutá žima bula. Maľučká Haňička, —
bohatích rodzičoch jediná cérečka, — sbírala šické
okrušinki z chľeba, a potom jich dvaraz prez dzeň
po dvore roztresla. Ptáčki tam príletali a chvatom
jich podžubali. Ale Haňičku pri tom ňeraz džubli
do ruki.

Rodziče ju raz dostrehli a maľi ňemalú ra-
dosc nad tímto skutkom. Opítali še jej : „No ale
Haňičko, nacože ti to robiš?“

„Nuž vidzíce, calú žem šnih a ľad zakril, ptáčkom je čežko potravu najsc, majú hlad ňebožátka. Preto jich karmím, tak jak bohaté ľudze chudobních napomáhajú.“

„No ale je to prečik ňemožno, každého ptáčka zaopatric,“ povedá ocec.

Haňička na to tak odpovedzela : „Vec ja mišlím, že každé dzivče tak robí, jak ja, bo ozdaj každí boháč spomáha chudobních.“

„Jakú dobrú cérušku máme mi, vera ozdaj smé blahoslavení,“ povedali sebe rodzičé.

85. 0 míroch.

Keď chceme znac, jak veľkí je dachtorí predmet, mušíme ho pomerac. O dachtorej veci to chcem znac, jaká je široká alebo hrubá. Dajednej veci meráme visokosc, druhej hľibokosc, trecej objem. Na príklad ! Chtože poví : čím je običaj merac ? Krajčír merá rífolom, jalč, stolár stopalom (collstock), poskladaní stopaľ še mu i do kešeňi vmescí. Zbožé, víno, olej a inšé cekúce veci na inakší spúsob meráme. Toto do vekších alebo do menších nádob (náciňek) ľejeme. Takéto nádobi z dreva alebo z blachi su : gbol, korec, štvirtka, akov, vedro, puto, ročka, halva, žideľ, rompeľ. Pint má v sebe dva halvi ; štvorc pinta je židlík. Co meráme na korce ? Keľo korce idú do gbola ? A do akova keľo halvi idú, do bečki keľo akovoch ?

86. Stopa (šuch), palec, ríf, šáha, míla.

Ľudze už dávno potrebujú svojo stopi a kroki na meraňe, ale stopi ňe su jednaké. Chlopská podešva je dvaraz tak dlhá, jakedž dзецinská a potom o jeden palec (col) dlukšá od ženskej stopi, alebo kroku. Ba aj medzi krokami mužských je veľkí rozdzíl. Preto potreba kázala ľudzom zrobie jednu istú stopomíru, chtorú bi potom vílučne každí užíval. Tak je už teraz stopomíra každého štátu ustálená a akurátne označená na blachovim alebo na drevením stopále (collstok). Totá stopa dzeľí še na dvanaćt, v dachtorich krajinoch na dzešec palce (cole). V peršim pádze pul stopi obsahujú v sebe 6, v druhím 5 palcoch. Merní palec je tedi, jak jedno čeľenko chlopského palca. Šešec stop voláme sáhu. Chtorí človek je na sáhu visokí, ten je už jeden z tích najvekších. Dva stopi robja jeden lokec; ríf je o 6 palce dlukší od lokca. V štiroch rífoch keľo lokce su?

Podzce, urobme páru meraček. Moja ruka v dľaňi je o veľo šíršá od 4 palcoch; ona je ale 7 palce dlhá. Premeraj víšku tejto stolici! Totá má po šedlo puldruhej stopi. Običajná visokosc stoloch je na pultrecej stopi; dlúžka a šírka jich je rozličná. Plátno a štof na rífi merajú, alebo na lokce, plátno a štof običajne su na ríf široké. Na chlopskí lajbľik treba tri štvirtki lokca, na nohavice dva lokce, a na atilu a kabát skoro dvaraz teľo. Ňezaškodzilo bi aňi vám, kebi sce sebe na špárgi s gužľikami označili stopi, lokce a palce. Tabi sce potom cokolvek znaľi rozměrac.

Šírka hradských cest býva akurátne na 6, naj-

meňej na tri lokce. Človek za hodzinu dva tisíc šáh dlhú cestu vikona. Dvaraz teľá ďalekosc alebo štiri tisíc šáh volá še míla. Dajedna tureň je viššá od tri sto stop. Teda koňčáre veľikích verchoch jaké že móžu buc visoké!

87. Kura a viľčá jama.

Raz istá kurka jak sebe krákorí, tak sebe krákorí, zrazu jej spadne z pujda kamiňek na hlavu. Na to še tak zľekla, že začala ucekac. „Kmotra kura, kmotra kura, dze še tak ponáhľaš?“ Pítal še jej kohút, ale aňi jemu ňepostála. Ustavične pokrikuje: „Jaj, jaj, jaj! obloha še rucá, ucekajme drusa, skorej pod strechu pod povalu; mňe už tam fuklo na hlavu.“

I kohút še zľeknul, v jedno uceká s kurú, a jak tak bežá, píta še jích zajac: „Dzeže dze ľecice vi?“ — „Opítaj še kuri,“ totá ale pokrikuje: „Obloha še rucá, ucekajme drusa, čím skorej pod strechu, bo mňe už tam riplo na hlavu.“

I zajac dostal strach, puščil še sňima do behu. A jak takto vjedno ucekajú, píta še jích sarňa, potom ľiška a tak viľk: „Dze ucekace?“ Kura ale kričí pulním harlom: „Obloha še rucá, ucekajme drusa, čím skorej pod strechu, pod povalu; mňe už tam buchlo na hlavu.“

I sarňa še zľekne, i ľiška še straší i viľk tiž; šešcero jich uceká vjedno, a podvečar doražá do hustej huri; i tam ľem jedním honem ucekajú prez koľaki, jami, huščini ďalej a ďalej, ošľepľi, ohluchľi a na ďalej spadnú do viľčej jami. Ale aňi jedno ňe-

banuje, netreba ucekac, choľem sebe odpočinú a sladko ušnú (zašpja).

Na švitaňu v zármutek še jím prevráci nočná zábava, ňemož vincy von pokerm hľedac, šickím še zachcelo jesc, najme viľkovi. „Dobrá rada stojí groš! ja bi som znal daco vám povedzec.“ Tak hutoril viľk. „Čujme! — povi ľiška. — „Ja vera ľem to mišľím; chto má z nás najbridšé meno, teho zjedzme na obed.“

Každí z ňich odpovedá: „Vera, to najlepši budze.“ Staňe tedi viľk hore a začne tak súdzic: „Viľk-biľk, to je šumné, ľiška-mňiška, i to je šumné, kohút-chomút, to ujdze, kura-mura, jaj to špatné meno.“

Kuru žedli; ale viľk, ľem co dokončil ostatní mľask, už znovu začal svoju predešľú nótu hrac. I kohúta žedli, a šumňe sebe zaspaľi. Na ráno znovu padli do zármutku, ňemožno je von še vidrápac, a víživnose hľedac. „I teraz ja ľem to znovu povedám, co som už povedal,“ — zaš hutoril viľk, — „chto má z nás najbridšé meno, zjedzme ho na obed.“

Každí na to povedá, že to dobre budze. Pozdvihňe še vtedi viľk, a tak začne súdzic: „Viľk-biľk, toje šumné, ľiška-mňiška, to še mi tiž páci, sarňa-barna, to ujdze, zajac-pajác, fuj! toje škarrec.“ Žedli zajaca, na druhí dzeň sarňu, ľehli sebe, viľk usnúľ, ale ľiška ňespí, i tak, i tak probuje, ale sebe ňezná dac radi, ľem sebe hlavu škrobe, že na jutre na ňu prídze rad. Muším viľka prevesc, mišľela sebe a ešce za cmi začne známu píseň: „Líška-mňiška, toje šumné meno, viľk-biľk, fuj! toje špatné!“ Chcela bi žrec viľka, ale viľk še prebudzil.

„Hej! ňe tak idze totá píseň, totá píseň tak idze: Viľk-biľk toje krása, liška-mňiška, toje špata.“ A potom zožrel lišku. Viľk teraz už ľem sám ostal v jame, a zviĵa hladní až do dneška v hustím ľeše.

88. Porekadlá a príslovki.

Jak sebe posceliš, tak budzeš spac. Vecej očí, vecej vidzá. Perše ptáček zašpíva a potem mu dajú. Blázni majú vo vážnosci vecej šati, jak čnosci. Proci Bohu ňepohínaj nohu. Každí najlepši zná, jak mu v harčku vre. Ľeňuch i pod strechú zmokňe. Peršá chiba lávkí kladze druhej. Bez opaternosci je i múdrosc šlepá. Múdri še na cudzej škodze učí. Dobrí rozum po škodze, a lepši pred škodú. Ploti páli a popel predáva. Nekupuj uhľe od kovála. Chtorá krava veľo bučí, málo mľika dáva. Ňebudze zo psa slaňina, aňi z viľka baraňina.

89. Šviňa.

Šviňa je medzi domášňima džvíratami najpluhavejšá a najpažravejšá. Za žíva šviňa okrem viľehu prašat, žáden hasen ňedonáša gazdovi, najvecej ale býva užitečna, ked še zakole. Jej meso zasolenó, alebo viludzeno je barz smačné. Šviňu perše karmja, a ľem potom, ked še dobre vikarmí, ju zakolú. Šersc opála, alebo oškrabju skolbú. a potom ju rozpárajú.

Slaňinu a šunki zavešá do komína. Z jednej částki mesa robja kolbási a hurki. Dzeci barz radzi prítomné bývajú pri opalováňu šviňi.

Mladé šviňčatá še prašatami volajú, toto praše, co už odsadzili od cicáňa, chtoré ale ešte jeden rok nedopulňilo, porčatom voláme. Prašata ešte ñe su tak pluhavé, jak staré šviňe. Šviňe doma zo žlaba žrú, tam jim všelico ku pokermu dajú, u nás jim običajne grule, jarec a pomije dávaju, tak aj kukuricu a dziňu. Na paši s ríľom virívajú zo žemi chrobač a červáki, ba i zdechľinu zežrú. V ľeše hľadajú žaludz z duba a z buka bukvicu. Radi še váľajú v močároch a v mlákoch. A preto šmerdzá. Gruleňe šviň je tiž nepřijemná muzika.

Šviňa zridka kedi chodzí po vóľi; z poľa, keď je zdravá a pri moci, najradšej idze behom. Na jej úzkim chribce do huri rošňe šersec, chtorú ščečinú volajú. Šviňská hlava je úzka, podluhovatá a ríľom na koncu. Oči má malé, uši spuščené. Starím šviňom virošnú z čelúsc kľi, alebo tak nazvané kolozubi. Kolozubom znajú hľibokú ranu zrobiec. Najdú še i dzivé šviňe. Toté še trímaju v hustích, veľkých huroch, a zlostnejše i mocnejše su od domášňich šviň.

90. Odplata za dobrí skutek.

Drahá mamičko, povedala Betka, v súsedstve bívajúci bednár je ñemocní; ñevládze robic, ba aňi na líki ñemá. Dovoľce mamičko, abi som mobla každí tídzeň ñeborákovi mojo kešenkové graj-care dac.

S radoscú privoľila matka, aj to dovoľila, žebi Betka každí dzeň zaňesla daco zjesc temu bídňemu človekovi. ñemocní takímto spôsobom še vizdravil a znova dostal šilu, pri remešle svoju familiu živic.

Po niekoľo rokoch neščesce podkalo betkiních rodzičoch, zchudobňeli, a o krátky čas aj zomreli. Betka nemala še na keho obráćic; kim bula bohatá, každý jej lahodzil, teraz ju aňi poznać necheći.

Zarmúćená šedzela v chiži, tu naraz vstúpi ten bidný bednár, chťoreho ona dakedi peňežmi a potravú napomáhala. Temu bednárovi pomohol Buh; svoju ušilovnosću stal še bohatím gazdom.

„Ňeplać, moja dzivko,“ povedal on, ľehúćko ulapil Betku za ruku, „ja ci budzem otcom, a chcem še ci odslúžic za to, co ši mi dobrého preukázala.“

V tim Betku so sebú vzał, staral še o ňu, a vychovával ju tak jak svojo vlastné dzecko, tak, že še Betce vše dobre vodzilo.

91. Buh je opatrovníkom.

Škovránćek do huri še furt víši,
a tam nad zelením pólom
v ľetu špíva píseň; čihí, čihí!

A pán nádherní na višším brízku
— tam ďalej za hustím ľeskom —
slúcha tam tú prekrásnu pišnićku.

Tam v potoku, v bistrej vodze ribka
mušku chitá, za ňu šľedzí,
všetećne chvóscikom sebe kinka.

Máli radosc, žal — to ňerobí nič;
a Buh prećik pozná šické
jej smúćki, žalosc; pred ňím ňetaji nič!

Chistaj tajňe hrích, chistaj dobrí čin,
 ňit skrica pred Božím okom,
 on vidzí i do morských hlubočin.

Buh je náš stvoriteľ, ocee dobrí.
 Jeho vóla híba švetom
 z Jeho láski žijú šické stvori!

92. 0 vože.

Voz je roľníkovi potrební. Na ňim voží drevo z huri; na ňim voží šeno a zbožé z poľa. Voz cahajú koňe, volí alebo kravi. Ja som už i osla vidzel do voza zapráhnuc.

Voz je složení z veľo falatkoch. Ja už poznám a znám, jak še volajú částki voza. Má štiri koľesá. Koľesá su obité so železním ráfom. Jak ňit ráf na koľesoch, tak ho volajú bosím, a ňeokutím vozom. Koľesá še krúca na oši. Obidva oši su spojené s rozvorú. Na obidvoch ošoch ležá klaňice a na tých drábini. Klaňice su spojené s lučami. Koľesá a luče ňeodpadajú pre lóňiki. Na predku a na zadku vožika su šeregje. I koš potrebujú do voza, abi z ňeho daco ňevipadlo. Calí voz cahá zapráhnutí statek za váhu alebo za dišeľ. Na koncu dišla še zakladá jarmo, do chtoreho še statek prahá. Na dokonáli voz treba veľo železa na okúce; takí voz je potém mocní.

Voží ňe su jedňak veľké. Su drabinasté, hnojové, lítáce a tak ďalej. Drabinastí je najširší, hnojoví najužší, lítač najlehčejší.

Či bi ši znal povedzec, keľo kľince potrebno do calkom vihotoveného voza?*)

*) Aňi jeden; ľebo je už hotoví.

93. Vinajdzeňe voza.

Za starodávnych časoch v starím veku ľudze ešči vozi ňepoznali. Národ ľem pešo cestoval, a na cherbece nošili svoju batožinu (bagážiju). Jak ale čežká bula, položili ju na drúk, na nošidlá, abi ju vecej ľudzi mohli nošic. Časom udomášňili koňa, vola, somára a inšé džvíratá. Ked chceli cestovac, šedli timto na chribet, a batožinu tiž pokládli na ňich. Voži až pozňejši vinašli, aj teraz nachodzá še ľudze, chtoré ešči voži ňepoznajú. Perší voz bul o dvoch koľesoch, jak terajšé taligi, a koľesá buľi na ňim pulné, z falat deski zrobené. Koľesá so špicami a voži o štiroch koľesoch až pozňejši vinašli. Teraz už rozličné vozi znajú zrobie, i na cestováňe, i na vožeňe terchi. Abi voži ľehčejši mohli chodzic, cesti s kameňami a pískom vivišujú, alebo železné šini na ňich pripravjajú.

Robja i parné voži (železňice), chtoré tak chitro bežá, že jich aňi najľepší kuň v najvekším cvale ňeprebehňe.

94. Jak stavjajú domi.

Chto chce dum vistavic, ten do malého dreva ňezatňe šekeru. Dum še tak ľehko ňevihotoví, jak stul alebo láda. Veľo peňeží, veľo času a veľo ľudze treba ku temu. Ľem keľo remešelníkoch pracuje pri vistaveňu jedneho domu! A dokaľ múri jedneho domu vischnú, tiž aj jeden rok miňe.

Zakeľ še majitel chicí do stavjaňa, muší perše znac, keľo chiží má buc v dome, dze má stác kuchňa — komora, dze pivňica.

Ďalej má znac každému mescu dlúžku, šírku, visokosc, má znac, dze majú buc dzvere, oblaki, komín, schujdi a t. d. Ľebo to ňemóže premeŇic, ked je už vistavení dum. Slovom, načim vihotovic ris — plán — o calím stavjáňu, a o material na stavjáňe še za času treba postarac.

Ked je to už šicko prihotovené, a mesco na dum viznačené, ňech kopju základi (fundamenti), a kebi bula pivŇica - v plánu, vtedi i totú počac stavjac. Základi (fundament) pod murováňe domu a sceni pivŇice treba na každí spôsob zo skál stavjac, ľebo jak je základ ňe pevní, ľehko še móže calí dum zvalic. Na pevné základi še potem dajú či z kameňá, či z cehél, či z válkoch, a z dreva sceni postavie. Múri stavjajú muráre zo skál; a verchi na domi stavjajú jaľcove. Aľe i pri murároch majú dose roboti jaľcove; díle a povalu, ked je ňe sklepená, potem slúpi v dzveroch, schujdi oňi hotujú. Murár cehli a kameňe s vakovkú vakuje. Vakovku robja z hašeného vápna a ošívaného písku. Totú nošá robotŇici v šafloch murárom. Z tadzi ju muráre s kelnú na múr a na kameňe kidajú. Ked treba visoko cahac sceni, zrobja roštováňe. Chto ňezviknúł chodzic po visokím roštováňu, ľehko dostaňe závrat a spadňe. Preto ňedovoľujú dzecom na roštováňe chodzic. Pri murárskej roboce je hlavná vec, abi murováňe ňebulo krivé. Preto majú muráre rovŇice (lajstňe), vodovážki i olovŇicu. Aľe skúšeni murár už okom pozná, dze je múr ňerovní. Ked murár muruje, aňi majster ňeleňochuje. Tam stojí na kresovisku s tovarišami. Perše z hruba okrešú šekerámi dubové aľebo jedlové trámi a potom ostríma toporámi na hladko. Abi pri krešáňu

ňezmíľili roveň, na kraj šnúr pušća s červenú alebo s čarnú farbu. Z okresaných falatkoch vistavja potem calí verch na dum. Chtorí kus treba, ten opíľa, žebi, bul každí rovni. Jalčovská píla je vekšá od stolárskej pilki; tamtú mušá cahac dva ľudze. Částki mušá še akurátne pozbíjac. Keď je šicko hotové, vicáhňu calí verch na sceni, a na znak, že je už hlavná částka hotová, založá želenú pokrejtku do predného roha.

Na krov (krovi) popribíjajú lati, na lati single. Škarupoví verch zakrívá čerepár, alebo cehlár. Strechu aj snopami prikrívajú. Slamenná strecha je nebezpečná, ľehko še lapí v čas ohňa.

Stavjaňe domu je ale tím ešči ňe dokončené. Zostaňe ešči stolárska, šľosárska a skľenárska robota. Stolár vihotoví dzvere a rámi na oblaki a díľuje chižu. Stolár má porádňe a zo suchých desék robie, inakši še mu robota ňevidarí, a popuká še. Šľosárová starosc je, shotovic na oblaki a na dzvere dobré závesi a bľachi. Stolár so šľosárom majú ku temu patric, abi dzvere a oblaki dobre prilihovali ku rámom.

Potem skľenár povirezuje do oblakoch sklá, pece postavja na príhodné mescá, dum vibíľa, a keď už vischnul, vnoší še gazda s božskú pomocu do svojeho nového príbitku.

Vo veľo slovenských valaloch majú barz nížké dzvere, tak že i strední člověk še muší uchíľic, keď chce prez ňich prejsc. Daj bože, žebi še skorej vikoreníľ toten glúpi običaj! Ľebo barz nížke dzvere procivja še cíľu. Prechodzáci člověk še ľehko uderí

v hlavu, keď še uchílie zabudne. A potom prez také úzke dzvere še aňi veci ňedajú ľehko vipratac v čas ohňa.

Indzej zaš oblaki tak malé bívajú, že ľedvo hlavu možno do ňích vložiť. I to je glúpi običaj. Prez také oblaki ňepřídze dostatečné švetlo. O pecoch toto hutoric móžeme. Čim nižej su kachle ku dólom, tim ľepši budze hráč pec chižu. Precio ?

95. Precio chudobnejú domi.

Ňe v jednej slovenskej obci,
 ňit od pameci školi.
 Ale zato všadzi dva, tri,
 ba i štiri najdzeš karčmi!
 Karčma je tu, karčma je tam;
 šické nové, jak jeden krám!
 Pri troch karčmoch ľedvo jedna
 stojí škola, — i to psotná.
 V škole pustá mizérija,
 jak žebi ňe, keď ľud pija!
 U karčmára vše hoscina,
 tam biva gazda, gazdina;
 tam idze babka, za babku,
 tam idze zarno s bandurku!

96. O krave.

Krava práve ňeprislúcha medzi najšumnejšé domášne statki. Dřik má hrubí, hlavu veľkú, ňeokrúchanú, čolo široké, rohi krátke a kľukaté, pisk ale veľkí a ploskí, jakí je u harči. Slovom, calé jej celo je ňeokipné, ňeohibné, chod zdulhaví, oči bez ohňa, vipátra tak, jaked bi ustavične za dačím za-

loseila. A preci ju každý rád má, každý sebe ju váži. Ale vec chtože bi bul takí sprosták, žebi dakeho lem zato rád mal, že je šumní. Může buc dzecko jakékoľvek šumné, jak ale je ňedobré, ňichto ho ňemá rád. Kravička ale zaslúží, abi sme ju radzi mali a sebe vážili. Krava je pokorné a krotké hovedo, ňikeho ňebantuje, ňikemu ňeškodzí: bez ňej bi nám čežko bulo vižic. Toto mi dzeci dobre známe. Ona nám dáva smačné mliko, chtoré z jej vemena dojá. Mliko je príjemní, zdraví nápoj. Vidojené mliko šumne precadzá do harka, a ked ho ňechcú za sladka strávic, dajú še mu šednúc, — skisnúc. Hore na šednucím mliku je šmetánka, pod spodkom kiška. Šmetánku sberú a v zbušku ju zmúca; z ňej viberú maslo, a cmar preležú do náčinkoch. Frišné maslo s chlebom je viborné, smačné jedlo. — I najchudobnejší človek patrí, žebi jednu kravičku sebe nadobul.

Dobrá krava ňe lem mliko dáva ľudzom, ale i so smačným mesom poslúži, ked ju zabijú. — Z kravskej skúri virábajú obuv a všelijaké remenárske veci, na príklad: chomonti, šedlá, labdi a tak dalej. Z jej šersci robja meké šedziská; i z rohoch berú úžitek. — Co virábaju z rohoch?

97. Bohatstvo.

Jeden mládzeňec, o ňekeľo roki, jak vichodzil školu, zešol še s dávnim svojim učiteľom, chtorého vse rád mal. Barz še zradoval nad tímto stretnutom, medzitím hňed a hňed še začal žalovac, že jak še jemu žle vodzí. Z jeho kamarátoch veľo su

už bohaté ľudzė, majú statki, dobitok, peňezi; on ale že je chudobní a nemá ľem jednu chalupu, co mu ostala po otcovi.

Potom starí učiteľ opatrel mládzenca od peti až do hlavi, a tak ho oslovil: „Tedi ši skutečne takí chudobní?“ — „Jak vidzím, ši pri dobrím zdravju, máš mocné ruki bez chibi; do práci súce. Či bi ši jich dal za sto zlatích? a zacože bi ši ňedal svojo zdravé oči, chtoríma tak dobre vidzíš? A tvuj dobrí sluch, či bi ši prečeral za hluchotu, kebi ci doraz kráľovské pokladi dávali?“ Nato mládzeňec náš zahaňbení spuščil oči a tak hutoril: „Pravdu máce, pán učiteľ! ňeurobil bi som to aňi za calí švet.“

„Ňezaluj še, že ši chudobní, vec máš vo svojim zdravju telo bohatstva, chtoré vecej stojí, jak šické pokladi a peňezi na švece. Ľem budz opaterní, ušilovní, zlého kamarátstva še varuj, a karčmi ňenaščivuj: ľebo korhelstvo na vňivoč prináša i té najbohatšė domi.“

98. Úpadek z korhelstva.

Pred páru roki v mesce našim — domi dobre stáli,
 Ale še z ních veľo časom — už rozchudobňeli.
 Majetek bul až barz veľkí — ňebulo korheloch,
 Ľeš hodzina ináč dzvoňí — veľo je karčmároch.
 Ľud še rozpil tak, jak dúha — muší mač bešňicu (páľenku);
 A v tej bešňici Bohu rúha — ľúbi páľenicu.
 Co zarobí, to prepíje; — po jurmakoch chodzí,
 prídze domu, ženu bije, — že mu ňelahodzí.
 Um a rozum co dzeň hiňe, a glupším še stáva;
 Jak že bi ňe? vec za pejc dňí — robí z calej moci;
 V šesti, v šėdzmi jak z páňščini — páľenka ho múci.

Chto má rozum, ten je gazda — temu še dum skveje,
O karčmára on nič nedbá — hasen še mu leje.

Ale bída pred psotákom — ustavične beží,
I tam naňho pozre okom, — dze bezpečne leží!

99. Luprová (kamenná) tablička, kamínek.

Milí bratku Štefku!

Muj pán ocec me so sebú vžal teho leta do prešpurského kraju — dze ňejakú potrebu mal. Ej ale tu mal na co patrec náš šuhajček, šumné visoké verchi, prekrásne húri, veľké rovini, čisté potoki, živé, prácelské mestá a valaši. Chto bi to šicko znal spísac. Ale o jednej znameňitej veci ci preči daco napíšem, znám budze ce cešic. Otcovi prišla vúľa, opatric blízke luprové baňe v mariánskej dolíne. Druhí dzeň sme še vidali na cestu; cesta nás vedla prik hustích ľesoch, húr a prez dlhé dolini, v chtorích še zvuáci potok cahal. Po verchov v konáristích stromoch sto a sto ptáčkoch špívalo, a medzi mekučkim mochom sem a tam čisté žiridlo še ligotalo. Zrazu dajakí huk, búchaňe a ľudskí hlas nás zaražil v uši. Tu sme v sušedstve kaštíla; tu je ten verch, vov chtorím še nachodzí bohatá luprová baňa, dze jako listi dajakej hrozňe veľikej knížki luprové varstvi, teho čarného kameňa ležá. Z tíchto robja vaše luprové (čarné) tablički. Dva parné stroje (mašíni) vicaľujú suroví luper, pri otvorenej báňi su fúriki nahotovené, chtoré po železních šinoch ďalej ku obratním robotníkom čarní kameň odvožujú. Jedna částka robotníkoch ostrím čakaňom na hrubo okresuje luprové tabuľi a do radu ukladá.

Druhí okresujú luper na všelijaké furmi a na krajoch jich šumne do štvierhranoch formujú. Potom nalejú vodi na nich a drobným pískom jich ostrá. Potem nalejú oleja a z uhľa prášku nasipjú na nich, a tuho jich čuchajú, niž še na hladko nevibrúša. Druhí robotníci jich do bílich rámoch vkladajú. Rámi toté su najvecej z čistého jedlového dreva. Takto hotovja toté mariánske luprové tablički, chtoré su ku učeňu, ku písanu a rajzováňu (krešleňu) víborné, ľehučké a lacné.

Na čerkeň (kamínek) mekší luper potrebujú, chtorí ľem zídka še nachodzí v baňi. Tento luper še ňelúpi na tablički, ale še ščípe na brilki (paľički). Dokeľ virobja takíto vikopaní luper, často ho polívaju vodú a prikrívajú ho, žebi na vetru ňevischnul.

Falatek od falatka odlúča končistím perľikom, potem jich ščípajú na tički alebo na čerkná, a tak jich vihladzá a zaostrá.

Jednu časť kameňkoch zakrúca do tarkastého papíru, dachtoré zapravja do drevka, tak jak ceruzku zvikli obložic.

Dachtorí z robotníkoch vihotovené, luperné tablički a čerkná do svazkoch, potem do ládoch skladá, žebi jich po calej krajiňe, aj do šickích kútoch šveta rozvožic mohli.

Ocec mi kúpil svjazek kamínkoch. Na ceše mi aj to povedal, že slabšie luprové tabli na zakrívane domoch, na vikladáňe (flajstrovaňe) ulic, ba i na stoli potrebuju. „Mariadolínski“ luper je i na toto súci; veľké plátvi tu ľehko dostac a po akurátnim vibrúšeňu podávajú še na čarní marmor.

S Bohom!

tvuj opravdziví prácel

Jurko.

100. Višmarení kameň.

Antal bul ňeopaterní chlapec. Skerze lobdu a kušu sebe už ňejednu ňepříjemnosc urobil. Rodziče ho preto ňeraz napomínali; ale on vera ňebarz na to dbal.

Raz še s chlapcami na tom dotuha spríčal, chto ďalej rúci kameň. Antal dokonca to potverdzoval, že s ňim ňichto še ňeopováži o stávku kameňe rucac. Pajtáše jeho ale povedali, žebi ukázal, co zná. Kamiňkoch bulo okolo ňeho dosc, Antalovi še ľem trebalo schílic, abi jich s calú harscú nabral

„Či vidzíce z tamtéj strani plota tú jabloň?“
zpítal še Antal a kamiňek zdvihnul.

„Vidzíme,“ odpovedali drusové.

„Toto jablučko, chtoré od pravej ruki na koncu konárika viší, na peršim ruceňu trafim; znám že hňed a hňed na žem spadňe.“

„Ale jak je dachto v zahradze, ľehko ho uderíš,“ upozorňil Antala jeden prozretedelňejší chlapec.

„Ej co,“ odpovedzel Antal, „ňit tam ňikeho, a kebi aj bul, na perší raz ho ňeuderím. Isto raz som už rúcal po nad tento plot.“

V tim tuho višmaril z ruki ten kameň a ňim tak trafil označené jablučko, že hňed dolu spadlo. Antal víčažňe sríknúl, ale radosc jeho še hňed premeňila, ľebo v tim okamžeňu bulo čuc krik a plač zo zahradi.

Antal jak cap preskočil prez plot, a v skutku našol tam sušedovú Marinku na čole do kervi zraňenú.

Móžece sebe predstavic Antalov strach; — šicko bi bul zrobil na uspokojeňe malému dzívčatku. Hňed a hňed s hustku objvazal čolo ňebo-

žátkovi a krásne zavedol ho do domu. Neskoro už ale bulo Antalovi žalovac. Ešči i potem, ked vidzel Marinku s uražením čolom, tak mu bulo, jak kebi mu ihľú štichnul do šerca, vse sebe robil cerpké víčitki pre svoju ňepozornosc.

101. Odkladáňe.

1.

Ej co, vec še mňe ňeleňí,
ja mám ňerad náhle zmeni,
tak leňuch povedá.

2.

Dňeš sebe budzem jesc a pic,
a zajutra už začňem robic,
z rána do večara.

3.

Ľem dňeš pokoj chcem mac, ten dzeň;
vec ešči zajutra budze dzeň;
dňeš je ňe ostatní.

4.

Dňeš chcem buc takí, jakí som,
zajutra vižeňem chibi von,
už budzem porádni.

5.

A preco ňe už dňeš prácel?
chto už na telo oleňel,
temu še žle vodzí.

6.

To, co še dňeš vikončic dá,
Ňetreba odkladac na zajutra,
vec čas ňepostojí.

102. Baňa.

Raz som ku havjárovi išol, a povedal som: „Sváku havjár, ja bi som rád vidzec, z kadzi dobívajú zlato.“

Havjár mi takú dal odpovedz: „Mojo dzecko, zlato z luna žemi kopeme.“ Nato som ja povedal, žebi som sám rád isc do baňi, abi som na vlastné oči vidzel, z kadzi berú zlato. Ale havjár na to nepristal. „Baňa je cmavá a hĺboká, jak studňa; chto tam spadne, ten vecej ňevindze von,“ — povedal on. Ale ja som še ňelekal, a povedzel som: „Sváku havjár, ja še ňebojím cmi, ňezakrúci še mi hlava pred prepascu; budzem še dobre trímamac, žebi som ňespadnul.“

„Tedi dobre,“ povedal havjár, vežmem ce so sebú. Podz, obleč sebe tento havjárski kabát, privjaž sebe zásterku jak ja, vežmi kahaňec do ruki a trímaj še za mňu.“

Obidva sme sebe potem šedli do jedneho veľkého vedra a dobre sme še ulapili lancuhoch (recaczoch.) Vedro spuščili do hlubokosci, tam bula šachta. Čim sme še ďalej spúšcaľi, tim vekšá cma bula; slunečného svetla už nič ňebulo vidno, a z oblohi tiž ľem kuščik. Na ostatku vedro došlo ku žemi a mi sme vistúpili; ale bez svetla bi sme nič ňebuli vidzeli. „No prez šachtu sme už prešli,“ — povedá havjár, — „teraz idzeme do štólni.“ Šli sme jednú cmavú drážku; to bula štólna, tak níзка, že še havjar mušel zohnúc vo svojim kroku. Koňečne sme došli ku ostatním havjárom; každí mal remennú zásterku, jak mi, a v ruce končistí čakan, chtorím rípaľi do skalnatej žeme a veľké falati vi-

ščípali z dajakéhoši bliščáceho kameňa. Tento bliščáci kameň volajú rudú. Jeden kladze rúdu do fúrika a prez ripel prevážajú do šachtí. Tam ju druhí vkladal do vedra, a toté, co hore buľi, vicáhli ju von na svetlo. Z pitoval som še jich, že dze je zlato? „To je v rudze skrité,“ povedal jeden havjar, „a ľem v žiravím ohňu še vitopí z nej!“

Teraz už som chcel i žiraví oheň a topeľňu (hutu) vidzec, aľe mi havjár to povedal: „Musíš buc cerpežliví, šicko naraz němóžeš vidzec, teraz sebe ľem pozbiraj dobre to, co še tu nachodzí.“ Znova som opatrel havjároch v jich cmavej baňi. Každí lámal rudu pri svojím kahančiku, a sipal ju do fúrika. Naraz zadzvoňí večarší dzvon; havjare odložili svojo nástroje a toto zavolaľi: „Dobré ščešce!“ Toto teľo znamená u nich, jak „dobrí dzeň, dobrí večar.“ Teraz sme išli ku šachtí, a kolovrátním nástrojom sme še daľi vicáhnúc na verch. Barz som še cešil, že som še na verch žemi dostal, a nové svetlo znovu užic mohol!

103. Jak putujú stromi v holoch?

Keď drevá našich hól (holích, visokích verchoch) rozhladňú še z visokích končároch po čarovných doľinách, aj jích nadejdze vóla putovac. Aľe sebe němóžu šednúc! Aňi jim je to vonkoncom nepotrebné, majú na holi dobrého práceľa, ten jich vdzečne pojme so sebú do širého šveta. Či znáš, chto je to? On ma svuj dum v skritích huroch. Jak mladžúch tam spočíva v porádnej čistučkéj kolisce. Chmári mu potajemne potravu pošľajú; oko ľudske ho ešče nıkdá nevidzelo, v jeho ukritím príbitku.

Ale keď raz zmocneje, cichúčko vistúpi z pod dajakej skáli. Ľigotavíma očami na okolo še ohláda; tak še zdá, že še mu tu vonká páči, lebo bez odkladana še na cestu vidá. Richle zbehne dolu úbočami; prez skaliská s durkotáňom preskakuje. Než ale v dolínoch, po lúkocb volnejši počína podúvac; tu ale ešče nezostane, ale daľej putuje i prez cudzé žemské kraje. Ľem v krutej žime ostáva doma. Vtedi skrehlí a němí leží v svojim barlochu, vtedi aňi še nepohne, keď ľudze chodzá po nim. Ale keď še stopí šňih a jar s vešelíma špivákami prichodzí, tak i tento šuhaj še ohláši: „Nože zaš putujme znovu.“ A v tim hačáci a klukotáci rucá še dolu dolinú, v richlím behu zachicí sebú i nejednu skalu. Neskoršej mu še dost široká cesta; v levo, v pravo vindze i na rozkvitnuté lúki, nebojí še, že mu záloh vezmú, a tak hvarí ku stromom: „Či še vám nebudze páčic se mnú do šveta putovac, teraz som dobrej vóli, a takí mocní, že vás zaňešem až do trantáriu.“ — Staré jedli prišvedčujú s verchámi a chtoré su hotové na dlhú cestu, ku nim pridze rubač, z koreňa jich vivráci a naloží na cherbet pútníkovi. Tento jich daľej veže prez dolini, jednu časť i do cudzého kraju zaňese. Koho tam zaňesol, ten še ešči ňikdá domu ňevrácil.

Či znaš, chto je tento pútník? a na jakí spôsob a preco cestujú s ňím šické smerki a jed i?

104. Mladí zlodzej.

Chodzí Janko popri plotu,
kolo páňskej zahradi;
Cože hľadá za robotu?
co ši on ľem tam patrí?

Dobrá vulá — ho nadešla ;
 vidzel veľo jabluka ;
 no on šelma hňed rozmíšla,
 jak še dostac vo dnuka?

Tu ku plotu znáša skali,
 a probuje hore hore ľezc ;
 na plot višol šibal malí —
 podarilo še mu prejsc.

Do zahradi chistá už skok,
 ba už nad plot še zhíbe,
 Ale vtím ho coši pod bok
 rezkím prútom poskubc.

Za ním pán učiteľ stojí
 s hroznú tvári príšnosců,
 Ale Janko skric še strojí
 Za tím plotom v chitrosoci.

„Hej ňeujdzeš ti ňeščasňík :“
 učiteľ vihrožuje ;
 A za plotom zaš zahradňík
 Janka k plotu sciskuje.

Tak še zo dvoch strán dostalo
 zlodzejovi mladému,
 Bodaj še tak počescilo,
 vše šibalstvo každému.

105. Kuň.

Kuň je príchilní, verní ku člověkovi. Ucešení zrust, hibké údi, chitří chod, a jeho ňeobičajná domišelnosc robja ho naším najkrajším, najužitečnejším domášnim hovedom. Hlavu pišne hore noší. Jeho čolo a nos su pravidzelné. Z jeho veľkých,

múdrich očoch vipátra oheň. Končistíma ušima streže a sluchá.

Šiju (kark) má hladkú, z chtovej mu krásna hriva viší . . . Scehná má svalovité a mocné, nohi ohebné a ľehké. Na kopitá mu pribíja kovaľ podkovi, abi sebe kopitá na tvardej, skalňatej cesce ňeodlámal a ňepokrivel. Šersc po ceľe má cenkú a drobnú, a jak ho dobre chovajú a čiscá, bliskavú. Farba šersci jeho je rozličná. Je bíli, šiví, pejka (švetločervení), fako (žoltí), barnaví i šplahatí kuň.

I človek je vdzeční na proci koňovi. Bohatší gazdové osobitnú maštalnu budujú pre koňe s drevenníma alebo kamenníma díľami a válovmi. Na karméne dostáva kuň smačnú potravu, šeno za drabini, obrok, oves, alebo jarec so sečkú do žľaba. Kuň barz ľúbi čistotu, preto ho treba často česac a kefovac a ňeraz i umic. Ale vera on še potom aj odsľúžic zná za starostlivú opaternosc. Co še dotíka rajtováňa, beháňa vo vože s veľkú terchu, še žádn domášne hovedo s ňím ňevirovná. Ošedlaná a zae zubaďlená paripa ňepokojňe občekáva svojeho pána-čtorého dobre pozná.

Skáka a hrebe s predníma nohými. Jak strela ľecí po širokej rovniňe, ale v noci opaterňe ňeše ho i krajom prepassi. Vo vojňe rozoznáva slová kommandanta a hlas vojenskej trúbi, a vedľa tíchto še tríme a spravuje. Šmelo še bere do bitki a radostňe skáka po víčajstve. Jaj krásne je to patreňe, keď pár ucešeních, ohňivích koňoch bistrím skokom v pánskim vozíku behá; každému slovu kočiša, každému hnucú ľici poslušnosť preukazujú.

Podobňe šumňe je patric i šedláckeho koňa zapráhnutého, keď cahá pulní voz domú, často aj

malí chlapec ho poháňa. Práve še tak dobre potrebuje kuň i ku oráňu. Gazda ho poháňa slovom, dakedi s pukaňom batoha, dokonále rozumí každé napomínaňe, kedi má isc v pravo, kedi v ľevo, kedi má postác alebo pohnúc še. Jeden kuň uveže vecej centoch terchi, ked je cesta rovná a suchá. Ukrutnosc je, na koňa položic veľkú terchu, a potom, ked ňevládze, ešče ho i bic. Pri ustavičnej veľkej roboce še kuň zostareje a sláyno dávna paripa na ostatku dostaňe še do taligi. Úpelne vižitého koňa še ňešvečí až do konca mučic s čežkú robotu. Zaslúži, žebi mal na ostatek pokoj, po dlúhotervanlivoj vernej službe.

106. Vrabel' a kuň.

Vrabel'. Ej, tebe je dobre žic tu ve švece!

Ti máš veľo ovsa v žime, v ľece.

No-že mi na dar daj ovsa šivku!

Alebo mi požič das páru zarnku.

Kuň. Ňedbám vrabl'u, podz tu do válova,
dňeš ši muj hosc, jidzme obidva.

Nato vrablík kujon ňeleňiví,

ovšík s koňom džobkac hňed hotoví.

Od dňeška bulí už ľem „ti a ti.“

O pár dňí vrabel' už bul bruchatí.

V žime še jim nič ňeprihodzilo,

Cobi bulo pokoj jim zrušilo.

Aľe v ľece še počala vojna:

Komár, mucha šedli na koňa.

Aľe vrabel' zná, co je statečnosc,

z chicí meč, bráňi koňa šmelo dosc;

Každú muchu, co šmelo naň šedla,

tak ju štichnúl, až o život prišla.

107. Husáre.

Z ďalekého kraju,
prichodzá husáre
z dolného Dunaju,
vešelej su tvári.

Vi husáre chlapci
dobří sce vojaci,
v pokoju vešeli,
a do bitki smeli.

Ked na vás popatrím,
oh veľmi še ceším.
Mal bim i ja vólu —
buc vo vaším kolu.

Píro na čakove,
Pri šumnej zástave!
A ked šabla štringá
a ostruha brinká,
tak še mi šicko zdá,
že je váš calí švet,
a že vám pári ňet.

Ked su blatné cesti,
nechodzíce peški.
Vlasc vám dáva koňe,
chleb, šati a zbroje.

Oh ! rodziče mojí
nech vás to ňebolí,
ja tu už ňežijem,
za husára idzem !

108. Ľešík a chlapec.

Jeden bohatí roľník mal kus virúbaného ľesa,
bula to ľem samá kračina, chtorá aňi teľo chasnu

nedonášala, keľo úžitku bi bula donášala tak veľká roľa. Rozkázal staršému sinovi, žebi té kraki virúbal a vikoreňil.

Sin odešol; ale jaknáhle uvidzel calú kračinu, rozlobení povedal: „No vera, to je trúdna čežká robota, za calí život s ňu ňebudzem hotoví.“ V tim še zvalil pod jeden strom, a pod ňím ešče i na druhí dzeň ostal ležec, bez práci dudral.

Tak ho našol tam ocec, a na skutku uhádnul, v čim pochibil. Ňevihrešil ňeposlušného sina, ale na mesto teho tak ho oslovil: „Pravdu máš sinu; totá robota je pre jedneho človeka veľká. Ale co mišlíš, či bi ši ňebul v stave, tamten falatek i sám na dvacec krokí vičišćic?“

Chlapec bul na to hotoví; hñedka še schicil do práci a za jeden tíždzeň ju skončil.

„No sinku, a kebi ši poproboval i tamten druhí falatek vikoreňic, vec je aňi ten ňe vekší,“ píta še ho znovu ocec.

Chlapec vdzečne i to počal robic, a tento druhí falatek ešče chitrejši vikončil. Tak robil šesc, ši-dzemraz, a calá kračina ešče za ceplej ješeňi bula vikoreňená.

Keď máš pred sebu dajakú veľkú robotu, ňezúfaj hñed. Lap še do ňej, ľem po falatku, tak ju ešče ľehčejši a istotňejši dokončíš.

109. Dalekosc.

Naša zem je barz veľká, vekšá, jak kebi človek sebe ľem mišlel. Za naším obzorom idze druhí

obzor, a dze še ten končí, tam še počína trecí, a za trecím nasleduje noví vše a vše ďalej. Keď idzeš po hradскеj cesce prez veľo valali a mestečká, na ostatku do dajedneho veľkého mesta prídzeš. Ale tu je ešte ňe koňec šveta; lebo zo šickích bráň mesta vedú zaš hradské cesti v rozličné strani. Idz prez chtorúkoľvek, všadzi zaš ľem do valaloch, a do mest trafiš. A potom keľo že je járkoch a títo na vojej dluhej cesce keľo že potokoch a džiridloch chicá so sebú, takích, co do ňich scikajú a prez keľo krajín toté veľké réki čecú, dokel še do mora ňevilejú! No a moro, keľo že mesca zaujimá! Ja som še dohváral s takím človekom, co za calí rok po moru še plavil, a za každím razom vše do novej a do novej krajini došol. A všadzi, dze še ľem obráčil, belavé bulo ňebo, úrodná žem, a všadzi žili ľudze jako mi, všadzi i džvíratá, jak u nás.

Medzitím ňit všadzi práve tak, jak u nás. Dachtorí kraj je chladnejší, dachtorí ceplejší od našého, dahdzej su viššie huri, vekšie réki a bližej ku moru. Aňi ľudze ňe su calkom takí, jako mi. Su i calkom čarné ľudze, muríňe, tak čarňí, jaked sadza. Totí majú kandraté vlasi, tak jak volna z čarnej ovci. A jak ľúbežne jim móžu švičic jich bilučké zubi a belavé oči. Muríňe bívajú v ceplích krajoch.

Tam še nachodzá i také džvíratá, jakích ši ti ňikdá ňevidzel. Slon (elefant), ku príkladu je tak visokí, jak dva veľké koňe jeden na druhím. Slonové nohi su hrubé, jak hodné slúpi, mesto nosa má ripák skoro na šáhu dluhí. Toten ripák móže vedľa dzeki svojej jakkoľvek zohibovac, visterčic, skurčic a ňe ľem ňuchtá s ňím, ale ho i na mesto ruki potrebuje, zná ňím i drobné veci ulapic, a

žrádlo s ním tiž podáva do piska, a keho raz uderí s ripákom, ten vecej ňestaňe.

Slonov krajan je ľev; toto je strašná mocná mačka, co i kravu jedním udereňom zabije a ucekňe s ňu. Ceplé kraje majú i také prednosce, jaké našo ňemajú. Tam ňikdi ňepadá šňih; ľesi su vse zelené. Tam rošňe káve, koreňivo a inšé drahé lakutki, tam rošňe sladká tersc, z chtorej cuker robja.

Kupci še tam na veľkých lodoch (šífoch) plavja po moru se sklom, nožami, puškami, s postovom, plátnom a s inším továrom. Za toto kupujú od murínocňo všelijaké úrodi a potom jích nám za drahé peňeži predávajú.

Su ale ňe ľem ceplejšé, ale i chladňejšé kraje od naších krajocňo, v chtorích ľem za daskelo tíždňe ňit ľadu, šňihu, a tak ustavičňe treba topic do chiži.

Tam su i noci dlukšé jak u nás, tak že skoro vse muší horec švetlo. Buh ale i tu mal starosc na ľudzi; rošňú jim tam bandurki a oves, a v rékocňo majú veľo rib. Obivateľe v žimňích krajocňo tak jedzá ribi, jak mi chľib. A holím jim tiž ňedá chodzic Buh. Su tam džvíratá krásnej kožušini; medzvedzi, viľci, ľiški, kuni, vidri, soboli. Tich džvírat polovňici strilajú, a obivateľi sebe z ňich ceplé oblečňe hotujú.

110. Ňebo.

Víšku ňeba ti chceš vedzec?

Totú máš na to odpovedz:

Ľítaj, co strela, že ce ňezazre

oko, tam patj ku najvišňej hvizdze;

a tam še všadzi vizvedaj;

dze je toten ňebeski ráj;

Tá ci hvarí ; ľem ďalej idz,
 — ňikdze ňepostoj , ňepošedz —
 tam až ku tej hvizdze malej ;
 šak už to tak ďaleko ňet,
 ľem šesc sto tisíc našich ľet (rokoch) !
 A kebiš i tam prišol
 i tam ce pošľu višej
 a z tamac zaš ešče ďalej .

A tak še sem a tam túľaj,
 Od hvezdi do hvezdi stúpaj,
 Abi ci daľi dajakú odpovedz,
 Bez hraňíc najdzeš boží švet.
 Ňichto ňebesá ňezmerá,
 krem Boha, ňić ňevimerá.

III. Medzvedzá skúra.

Dva polovníci počuli, že še vo valalskej hure jeden medzvedz plántá. A poňeváč tak veľkí macko še dávno ňepretrimoval v tim okolu, na predek sebe už ostril zubi na víchirnú skúru. „Jak ho ja zastrelím,“ — tak povedal jeden z ňich, — „takú bundu sebe dám z ňeho spravic, jakú ešče ňichto ňevidzel.“ — „Ba vera, ja ho zastrelím,“ — povedal druhí, — „a skúru predám. Už mi kušňir sľubil za ňu dzešeć zlatích.“

V tim prišol čas na postrežku isc. Dľúho ňemušeli čekac. Ale ked ćuli z ďaleka praskac halužmi, prećik še zľekli. A ked došol bližej medzvedz a zamumral, hajda ! ten co už skúru predal, odrucil pušku a torbu, a tak chváťal, jak ľem najlepši mohol na strom.

Druhí už nemal na to času. Na ščešce mu prišlo do rozumu, že še medzvedz mertvého človeka nedotekne. Vistre še tedi na žem, prestaše díchac a leží jak martví. Medzvedz še rúci naňho, ale vidzel, že aňi jedním údom ňerušá, nazdal še, že je mertví. Oňuchával, obracal ho, na ostatku, ho tam ňechal.

Keď už macko dosc ďaleko bul, našo polovníci viležli z svojich úkricoch. Tu še píta ten, co na strome bul, teho, co na žemi ležel: „Co ci ten medzvedz šeptal do ucha?“ — „Hja bratku“ — odpovedal ten druhí — „šicko som ňerozumel, to som ale počul zretedelne na pravé ucho: „Ňetreba predávac skúru z medzvedza, dokel je ňe zabití.“

Do ľaveho ucha mi ale toto šepnul; „Chto opuší svojeho prácela v nůdzi, ten je darebák!“

112. Medzvedz a pčoli.

„Ja som z tej jedľini,
takí mocní, silní;
keď raz s mojú nohú dupňem,
na sto míl zatreše še žem;
a jednú labú
hňed až ku ňebu
storoční dub virúcim!

Kím ňeprídzem do jedu
dajce mi kúščík medu.“

Takto macko volá, ričí
pod starím dubom na pčoli.

„U nás ňebudzece mjad žrec,
keď sce tak mocní pán medzvedz;
idzce za mzdu drevo rúbac,
a mjad treba v sklepe predac.“

Tak hvarela malá pčola,
co pred dubom strážu mala.

Nezviknul pítac ten,
chto zná rozkázac' lem.

Teraz vám rozkážem :

„Mjadu sem, mjadu sem !

ked ňe, tento dub tu
roztarhám na skutku,
a vás pomlaždžím na olej.

Dáce mjadu ? či ňe, či hej ?“

„Oj ! náš dub je pevnosc,
v ňim jest kolákoch dosc.

Každí nápad rozraží še v dube ;
a váš nos hñed jako trúba budze,
tak, macko, pála

našo žihadlá.

Máce v grúňóch tíž kvitki,
a na víber korínki.

A mjadu o vánococh (hodi),
ba i na noví rok

— majú ho v bečkoch, v putnoch —
kúpice dosc od fragnároch.“

„Chto ňemá šili,
ñech še ñeprociví ;

ked po dobroci ñedáce,
na šilu vezmem vašo plajstre.“

Tak medzvedz v hñeve
na pčóli reve.

„Dobre, podz že brac z duba a zkuš,
našo meče, jak jích zostril brús.“

Macko lúpežník od rodu,
ñestál dlúho dolu.

Už tríme objatí strom,
a v dudle ñuchá nosom ;
aľe pčóli do bitki še daľi
a s žadlami do ňeho štichaľi.

Lámju še pčól ostré žadla,
už mackovi puchñe hlava,
ba koñečne z teho duba
na žem še rúci, kotúla.

Tu naraz
 on fújaz!
 od bolesti a od haňbi
 bere še na vandri!

113. Porekadlá a príslovki.

Robota chváli majstra. Čas šicko meňí: Ková-
 lovo dzeci ňebojá še iskri. Veľo kuhároch presolá
 polivku. Pícha hladom dícha. Ciché vodi brehi pod-
 mívaju. Čhto do mlína chodzí, ľehko še zamúči. Kuň
 má štiri nohi, a preči še podchňe. Prídze na psa
 mráz. Krivdu každí haňí, a jej še ňechráňi. Dobre
 še má jako holí v círňu. Co ce ňepáli, to ňehaš.
 Povidz pravdu, prebiješ hlavu. Dobrá studňá i v
 suchoce vodu dáva; dobrí práceľ v nůdzi še po-
 znáva. Čhto še radzí, ten ňezavadzí. Vrana vraňe
 oko ňevikole. Čhto ňeskoro chodzí, sám sebe ško-
 dzí. Vola lapajú za rohi, a človeka za reč. Čistota
 je púl života. Jaké drevo, takí klín; jakí ocec, takí
 sin. Kemu še ňeleňí, temu še želeňí. Urob čertovi
 dobre, peklom ci odplací.

114. Jar.

Krásna jar zaš ku nám zavítala. Šumné jarné
 slunko ceplejši hreje. Šňih še topí a ľadi še lámajú.
 Drevo v lesoch a v krakoch želeňeje še. Tu na lú-
 koch a tam na zahradoch všadzi tarkasté kvítki
 rozkvitujú a vidávajú príjemní pach. Ptáčki v háju
 vešelo škvircá a hňízda robja. I ribi už ňezostávajú
 na dnu, ale hore na poverch vodi vistupujú, abi še

na slunku hráli. Rolník zaš obšívá svoju roľu. I zahradník tiž už pracuje medzi kvítkami a želeňu, opatruje jích a poľíva, lebo jích ľem teraz presadzil do ceplej žemi.

Vinohradník hrozno obrezuje, a po peršíraz okopuje. Mi dzeci pod stromámi v chládku, alebo na rozkvitnutých lúkoch radoštně še bavíme. Ňetreba nám vecej žimušni odzev, lebo slunko už dostatečne hreje. Ked nás ale dohoňi búrka, zabehňeme pod najblížšú strechu alebo do maštalni popatric sluhoch. I v barankoch še cešíme, ked viskakujú na pažici.

115. Jarná píseň.

Vítame ce krásna jar,
 tiš nám vzácní boží dar;
 páchnu poľá, páchne háj,
 želeňi še calí kraj;
 Kvitečki še rozvili
 ňebojá še už žimi,
 a tá jasná obloha
 volá dzeci do poľa.

116. Dzeci še radujú jari.

Hoj vešelé
 je tá mladosc,
 ked nastala
 jarná radosc,
 ked še ľadi
 roztopili
 a zahradi
 otvorili!

Po rovňinoh
 vstáva tráva,
 a po lúkoch
 še už zahrá
 mládzež bistrá.
 Tu do hája
 chlapci bežá,
 tam prevádza
 každí svojo
 figle šmelo.
 Teraz nám je
 lem vešelo.
 Dneš mi máme
 práznu školu,
 tak trímame
 dobrú vólu.
 Tak na lúku
 še mi majme
 a tam v hluku
 zašpívajme.

117. Škovránek.

Či poznáče malého škovránka? Škovránek je malí špevaví ptáček; o daco je vekší od domášneho vrabla a píрка má práve také, jak vrabel.

Keď idzeme na jar do poľa, veľa škovránkoch môžeme vidzec. Škovránek še barz včasne prebudzí; keď robotníci do poľa prichodzá, škovránček už hore v povetru špíva svoju raňejšu píseň. Dakedi škovránek tak visoko vilecí, že še lem takí malí vidzí buc, jak osa.

Škovránka lúbi gazda, že mu milo škvircí, ale i pre tú príčinu, že hubí škodlivú chrobač. Tento malí špivák nebíva v dajakím nádherním palácu, ale v ukritím mesce v hnízdečku, chtoré

občajne v jame alebo v brázdze sebe urobí. Keď sebe škovránek chce príbitek vistrojic, ne je uci-snutí aňi na jalča, aňi na murára.

Škovránek zneše daz páru maľučkých vajec, a vilahnuté mladé svojo náležite opatruje. Prez žimu nevidno v poľu škovránkoch, lebo za včasu pred-čuľi žimu, a do cepľích krajoch odleceli.

No ale preco že še toten živočích odcahuje do cepľejších krajín, keď spozoruje, že še žima blíží? Okolo ľudských domoch žije pipiška; ona i v žime u nás ostáva.

118. Korhel a škovránek.

Korhel.

Co takto včšaňe za rána —
pán škovránek stáva, špíva?
To je v timto kraju —
proci občajaju;
tu nič nedajú na špivi
ráno, kím su ešče trížbi.

Škovránek. Mňe karčema k špevu nevolá,
ale ľem jasná obloha.

Ja bračik, ľem vodu pijem
a prečik vešelo žijem.

Tak rob i ti tam patj dolu,
mesto karčemi pilnuj školu!

119. Sluňečné žári (lúče).

Slunko višlo a bliskaco še jašňilo na ňebu. Odtamac pošlalo svojo zlaté žári budzic spácich po calej krajine. Jeden lúč (paperšlek) pripálil ku škovránkovi. Tento vilezol z hňizda a do povetrá, še vizdvihoval a tak škvirčel: „čirí, čihí, čahí —

muj špiv budzí, baví.“ Druhí luč ošvíčil zajacov barloch (ležisko) a zobudzil ho.

Zajac sebe ňepredzíral dlúho oči, viskočil na lúku a smačnú trávu učinal na frištik (raňini). Trecí luč vpadnúl do kurňíka. Na to kohút zakikirikal, z bantoch kuri zešli kodkodali a hľadali frištik po dvore, a ňešli vajcá do hňizd.

Štvartí luč prišol ku holubom. Toté tak zahurkotali : „Tubú, tubú, čekáme hrach z rukú“. Ked otvorili holubňik, ľeceli na roľe a tam džubkali zarno na frištik. Pjati luč še vcisnúl do kláta medzi pčoli. Pčoli vilezli z kláta, poucírali sebe krídla a brunčáci sbírali po kvitkoch mjad. Najedli še tam do síta a ešče i domú priňešli mjadu. Ostatní luč padnul na poscel ľeňúcha a chcel ho zobudzie. Ale ľeňúch ňestal hore z loži; obráčil še na druhí bok, a ďalej chrápel, kím druhí už dávno pracoval.

120. Baranček:

Co ti tak naríkaš jahňe ?

Mama odešla ode mňe.

Nuž tedi máš strach, že ci

ňedajú pokoj dzeci ?

To práve ňe, ale ja bi

rád buc ľem pri mamičce vždi.

Mac (matka) še tam za plotom paše

Na tú reč s dzvončkom potreše,

potem doraz chitro beká,

tak ku sinovi uceká ;

a baranček na proci ňej

skáče z radosci največšej,

on poznal mac po hľaše

ku ňej uceká, túli še.

121. Žimušná fijalka.

V neskorej ješeňi von v poľu medzi trávou šedzí fijalečka opuščená a samotná; ničto ju neopatrí. Medzitím žima prichodzí, šňih padá a ostrí víter hviždží po nad suchú trávú. Psotná fijalečka nemá prítulku pred mrazom. Z buka ľisce opadaľi, holí stojí pri nej, ale jeho pupce zavínuté su do pevných žožulín (škarupki), chtëré jich od zamaznuca chráňa. Ale ľisce še nad trešacú fijalkú zľutovali a dobre ju prkriľi. Tu zrazu privíta jar; fijalka ku sebe prídze. Slabé korinki začnú za pokermem še rozcahovac, na to še uvadnuté ľístki rozželeňujú, a rozvijú; a v pravo v ľevo še rozcahujú žilki po ňích. Ľístki še podobujú serdečkom so svoju formú (podobu), a jich kraje tak vipátrajú, jak kebi buli obrúbené s čipkami. Jich pekni kvet viší na stopkoch, na každej stopce jeden. Koruna kvetu pozustáva z pejc belavých ľístkoch, v pejc ľiscovej, v želenej mišečki. Dnu v ňebobelavním kvítku je pejc zlatožoltých steblic, ľebo prásničék, medzi ňima stojí osobitně jedna želená steblica.

Vo fijalkovím kvítku jest i slad. Motíľe a pčoli pilně nošá z ňeho sladkí mjad. A teraz fijalka rozpomína še na svojích dobrodzincech, a svojím ucešením páchom jich občerství. Aj dzeci ju viľedajú v jej skritosci a robja znej páchnuce pokrejtki maminkom.

122. Kujon Miško.

Slunko švíci, slunko páľi
dolu z belavej oblohi,
a vo škole mladé chlapeci
robja svojo úlohi.

Miško, kujon, v ten čas radšej
 chodzí okolo školi svej,
 pohráva še s kamínkami,
 brodzí sebe lúkami.

Hñed zaš samopašne líta
 po lúce za motíлом,
 hñed po krakoch ptáčkoch hľadá,
 hubí hñízda spañilom.

„Dze še plántáš, dze že beháš?“
 mac prihvára sinovi.
 „Bul som v škole, hvarí plantaš
 kujon hñed je hotoví“.

„Dze še vláčiš, dze že chodzíš?“
 učiteľ še ho píta.
 „Bul som chorí, pañe vidzíš“
 Miško cigáñic zná.

A raz tak tiž poza školu
 Miško náš še zabávja,
 píska, behá za stodolu
 na nič pozor ñedáva.

Z ñezdaleka mac še s otcem
 blíža k svojemu sinovi.
 Miško sebe furt ďalej ľem
 písčalki tam hotoví.

„Tu biva škola, ñe indze?“
 S tím prut ocec vezme mu;
 a do školi ho dovedze,
 Miška k trestu slušnému.

Teraz, hoc jak šumñe švíci
 slunko z belavej oblohi;
 prečík v škole Miško šedzí
 a rad robí úlohi.

123. Lastovička a jej hňizdo.

Vdzečni loňší hosc našého domu, domášna lastovička zaš je tu. Našla svoju starú hospodu, vešelo ščebotá a nové hňizdo robí. Ale jak ona stavja hňizdo! Pater ľem pod strechu. Tam uvidziš daskelo lastovčích hňízd, šické še podobajú okruhľím, sivím košíčkom; šické su z blata šumne zhotovené. — Jak že še ale prichicí ku ňemu mali umelecki párik? Pred šickým na scenu, práve po pri streše dno prílepja, do ňeho sebe samička šedne potom.

Samčik ale noší blato, plevi a šeno v piščku, bázr veľo na jeden ráz ňepríneše. Samička nohi a hlavu na šické strani vikrúca, jak kebi chcela vimerac, jak veľké má buc hňizdo. Potem blato miši a roztlačí s nožečkámí a s piščkem; primíša doňho aj slini, abi še stavisko lepši spolu trímalo. Teraz še zaš obracá a krúci v ňím, a hňed je pred nami už malá misečka z blata. . . . Ale toto hňizdo ďalej až ku samej streše stavjajú; ľem malé dzverečká zohabja, abi mohla ta párká dnu a von chodzic.

Tímto malím džvíratkom treba ale píľne pracovac, ľebo ten malí príbitek ňe tak skoro še dá vihotovic; a potom ho i z dnuká mušá priozdobic, a pírami povikladac. Chto učil lastovičku ku staviteľstvu?

Lastovički su bistré, ľúbežné ptáčki, skoro calí dzeň še pohibujú; v chitrosoci ľítaňa še jim málo chtorí pták môže rovnac. Hňed visoko v povetru še krúca, hňed še skrídělkámí skoro žemi dotíkajú, obzľáštne v čas veternej, dziždzovľivej chvíle. Ľebo lastovička še chrobačem živí, a ten

v lítku lapá; za nepríjemného času chrobač ale barz dolu, barz nízko poletuje. A preto z letku lastovičky môžeme i príchodní čas poznať. (Jak)? Na zem málokedy sedá lastovička, lebo jej krátkučky, slabé nožky a dlhé pazúrky obťažujú chod. Lastovičku už ľem i preto ľúbime, že veľo škodlivého chrobačstva vikaží, a radujeme še, jak sebe hňízdo okolo nášého domu robi. Na ozdaj bi to bulo plané dzecko, co bi ňevinnej lastovičky ublížilo alebo jej hňízdo pohubilo.

124. Preto treba pracovať.

Bez práci ňichto bi še ňemohol viživie. Ľem tak budzeme šikovníma ľudzmi, keď včas privikňeme ku práci. Chto pracuje, ten má tri príjemné citi; predňe, keď robíme, vtedy še dobre čujeme; ďalej práca nás robí obratníma, toten je druhí dobrí pocit. A potom še cešíme v našich vlastných prácach.

A práve preto najrobotňejšie ľudze su najblahoslavenejšie. Robotné ľudze običajňe dlúho žijú. Robotní človek aňi ňerobí hrubé figľe, lebo ňemá aňi času aňi vólu na ňezbednosc.

Ľudze bez práci skutečne vešeľej vúľi ňikda buc ňemóžu. Výšledek práci a zdokonáleňe sebe príjemní pocit jim ňespúsobuje, lebo ňepracujú. Človeka bez práci trápi dlhá chvíľa, a z dluhej chvíľi robí potom glúposc; koncom glúposci ale býva zármutek.

Pracovití človek ňecerpí ňedostatek; lebo sebe zná zaopatric, co mu je potrebné. On eše aj

druhým osoží. Murár a stavjač stavjajú domi; i sami berú z teho úžitok, lebo veľa peňeží dostanú, i temu osožia, kemu stavjajú dum. Obidvoch úžitok je tím vekší, čím obratnejši robja.

Takto je každý robotní človek užitečným členom společenstva. Ľem človek bez roboti je i sebe samému i druhému na terchu. Človek bez zaňepřázneňa darmo tróví chľib a ľenivoscú svojú ešče i druhím prekážku robí v jích roboce. Ľeňiví človek volá še popelúch a ľeňúch. Ľeňuch je často prinúcení hladovac alebo žobrac. Ňejeden ľeňúch še oddal na zlodzejstvo a lúpež, a preto prišol na šibeň. Žebi še veľa ľeňúchoch Ňeplantalo po švece, usporádaľi (založili) še v každej krajiňe veľa robočince; do ních zavirájú Ňebezpečních ľeňúchoch, a šilá jích ku roboce. Také bívajú následki ľeňivosci. Koňečne ľeňivích ľudzi opoverhuje dobrá spoločnosc.

125. Životčichi Ňeleňochujú.

Každí životčích pílnoš rád:
 podspodoká prepilečka,
 a ščebotná lastovička,
 bo sama zrobí z blata hrad.

A bramuška bez oddichu,
 dzeň po dňu sbíra, hľadá,
 lakudki a smačné žrádla
 vláči do kopki na žimu.

Motil kveti obľituje,
 a pčola tam Ňepostoji,
 za mjadom še vláči v poli;
 bocán v močároch še babre.

Kačka kňácha, kaluž hľadá
 drozd hvízda, pustovka skrenčí,
 a straka — tá má moc reči :
 rapoce stará i mladá.

Pokerm hľadá sebe i miš
 huš gága a vrana kráka,
 kvočka kvočí, mačka ňavká,
 a kocúr tak robí tiž.

Herlička herkutá i tak,
 strážni pes breše a virčí,
 keď prídze do dvora cudzí
 ňech je, co chce — pan či žobrák.

Ptáctvo švitori na mráku
 tak, jako i na úšvice,
 a chrušč bruńí — to uvidzíce
 keď už ku nám líta z kraku.

Pavúk ňemá ańi krosná
 a ľem ľedvo z chiru pozná ;
 žena mu ňepredze, ňemotá,
 a prečí tká on i ona.

Ňedarebí životčích žáden
 krúci, híbe še z dńa na dzeń.

126. V o d a.

Na žemskej kuľe še všadzi nachodzí voda. Jedna časť vodi z povetrá pribíva, jak diždž, šňih, rosa; druhá časť zo žemi vivíra džiridlom. Voda džiridlová še shromaždžuje do studzeń, do močá-roch a do jezer (tov) alebo ďalej čeče v podobe potokoch a rék. Studňe su všadzi, močare a réki na veľo mesoch. Vekšé jezero ňe je všadzi, ľebo

še muší veľo vodi sosbírac, abi bulo z nej jezero. Potokoch je tiž vecej, jak rek, lebo lem z veľo potokoch postáva réka. Džiridlá potokoch ňe v doľnoh, ale hore na verchoch treba hľedac.

Jareček viceká zo džiridla, a pospícha dotel, niž ňenajdze potok alebo réku, alebo jezero a tam včeče.

Potoček do potoka opadá, potoki vcikajú do rék, a réki koňecne viľvajú še do mora.

Cekúce vodi majú dva brehi, praví a ľeví. Ked še plavíme dolu réku, na pravú ruku nám padňe praví, na ľevú, ľeví breh. Na brehoch rošnú stromi, kraki a bilini. Verba a ľipa rada býva na brehoch rék.

Cekúce vodi dakedi še rozpovodňa; v tim čaše ňevmescá še do svojich rečiščoch a prelívajú še prez brehi. Ňeraz calí okolití kraj zaľejú. Malí potoček jarečkom, prúdkom, žilú volajú. Prez potoki prechodzá po lávce, a prez réki po mosce, alebo na čolnoku, a prik veľikéj réki i na lodoch (šífoch). Po rékoch še dá i cestovac. V menších rékoch plavja še po peltoch (talp) vo veľších cestujú na lodoch (šífoch). Najchitreši še plaví parolod (parní šif). Parnú lod ženú kolesá a toté krúci para harnúca še z kotla. Na moru su v úžitku ohromné lodze. Dachtorá morská lod je taká, jako hoduí dum o jedním pátre, alebo ľudze bývajú v nej, jak v dajakej dzedzince.

Pri každej veľkej lodzi jest ňekeľo čolnokoch; do čolnoka še lem páru ľudzi zmescí. V rékoch a v jezeroch ribáre lovja z návikoch (malích čolnokoch), chtore veselkámí pohibujú. Réki še dakedi rozľejú, a čečú okolo kus suchej žemi, medzi ňima ležáca

žem suchá menuje še ostrovom (insula). Ostrov zo šických strán otáča voda; a ľem prez lávku, na čolnoku, alebo po mosce možno pristúpic ku ňemu. Dajeden ostrov je tak veľkí, že ležá na ňim vecej valaloch. Najveksé ostrovi nachodzá še na moru. V stojácich a v cekúcich vodoch še kúpajú. Dzeci še radzi kúpajú, najme keď je voda ceplá. Keď ši rozhorúčení, vtedi nechodz hñed do žimnej vodi, ľehko biš mohol upadnúc do ňebezpečnej ňemoci. V hľibokej vodze ňemožno dostac dna. Chto ňezná plívac, ňech ňeidze do takej, ľebo še zatopí. Plívac ale móže še naučic každí zdraví človek.

Voda žeňe mľini skerze koľesá. Chto chce stavjac mlin, muší kopac príkopi a spravic hac, a žľab. Žľab preto, žebi žem ňepadala na koľesá. A z hacu še strimuje ňepotrebná voda od mlina. Na hlavné koleso voda padá z húri, keď je mlin ňižej žľabu, jak ale mlin stoji na rovnej vodze, jak na príklad : rekoch, tak žeňe koľesá z doli. Vo veľo krajinoch vípúščajú vodu na lúki. Vo vodze spravja hac, potom še voda dzvíha a popri haci še preľva prez brehi na lúki. Včas suchoti je to na lúki barz užitečné.

Keď voda bistro čeče z kameňa na kameň, robja še vali a peni. V tejto prípadnoscí potoki hurkotajú, a vekšé vodi hučá. Dahdze prichodzí vodze padac zrázu do prepassci, to potom voláme vodopádom.

Dno rék a potokoch je písečnaté, často skalnaté a v cihích vodoch mulné (blacivé). Vo vodoch veľo životčíchoch žije. Ribí a raki še chitajú. Raki

Ľudze lapajú najvecej rukami, ľem že opaterne, ľebo s klíšćami ušćipnú hodne až do kervi.

V dluhotervajúcim suchím čaše veľoraz menšé potoki a studne vischnú. Vtedi vidzíme, jak veľkí boží dar je voda ňevihnutne potrební jak pre človeka, tak aj pre džvíre. Brod je plitké mesco v réce, dze ju možno peši preisc. Co je prúd, a cíšina, co námul a podmóla? (Učitel keď možno ukáže v prírodze).

127. Kvitki a jareček.

Čeče jareček, brížki zmíva,
veľo kvítkoch našho patrá
každej veľňki pítajú še :

„Kadzi a dze pútňik drusa?“
Veslujeme z úzkej dríćki
do ňeznámej, širěj réki.
a toto nás dalej núci.

Dosc je dluhá naša pút,
zatočíme veľkí kút,
kím budzeme šedzec v moru.

Bíle peňi dolu z púti!
Burné moro vás zarúci,
žľe je opuščic rodnú žem,
ňikdi še ňevráćice sem.

Ľem zaš moro ňech nás búra,
mi chceme obejsc morá;
a potom ľecec v oblaki;
a v cichú noc po spárnu
rosu slabú a drobnú,

spuščíme na vaše hlávki.
A tá rosa, milé šestri,
budzeme mi z jarku peňi.

128. Dunaj.

Dunaj še raz bárz chválil, že jaká je on velká réka a na Ipol, Váh, Drávu, Hron i na Tisu, chtoré šické vcikajú doňho, ľem tak prez plecá popátral. „Co že sce vi proci mňe?“ poyedal Dunaj. Toté aľe odpovedali: „No aľe povidz že nám, chto ce zrobit tak veľkým“. Či ci mi a inšé réki ňedávame vodu? Ľem to sebe pomišli, že tam hore pri Ulme ešče ňeuňeš parolod, a že ši na mesce tvo-
jeho počátku ľem marní potóček, dze aňi ľem ľejšovki (ribi) obžic ňemóžu.

129. T i s a.

Tisa vlastňe zaslúži meno uherskej réki. Povedajú, že v žádnej réce v Europe ňit telo ríb, jak v Tiše, a jak je vo zviku hutoric, bohatšá je na ribi, jak na vodu. Počátek svuj má v marmarušských huroch, a dokaľ víškami čeče, je bistrá, aľe na rovňiňe še paterňe rozšíri, a jej cek je cichučkí. Často še už tak bula rozvodňila, že sušedné rovňini na veľo míle zaľala, a močarini ňechala za sebú, v chtorích ľem terscina rošla, a viparováňe z ních zdravého človeka nakažili. Jej dno a boki teraz už začali oprávjac, na brehoch robja násipi a drik čiscá, zabezpečujú tišice uter žeme od záplavu; lodze še plavja po ňej bezpečnejši, a dze pred tím buli močáre, tam teraz tá najkrajšá pšěňica v hojnosci še rodzí.

130. Prepodobne životčíchoch.

Vekšá čase životčíchoch še už pri svojím uľehnúcu podobja svojim dospelím rodičom. Pri dachtorích životčižnich tridoch ale to ňebíva tak. Žaba, napríklad, v mladučkím veku je calkom bez nóh a skorej še ponáša na ribku, jak na žabu. Ňeskorši jej začínajú virástac nóžki, ale i potem za dlukší čas noší riboví chvóscik, až pozdnejši pod ješeň vežme na sebe rádnu podobu žabi.

Pri tak nazvaních žižaloch (hmiz) je ešče paternejší rozdziľ medzi mládzaťom a viroslím tvorom. Chto bi ňeznal aňi bi sebe ňepredstavil, že je húšeňica porod motíloch, a červ k. p. v jedloch, v listoch, porod múch. I potrava je inakšá mladej a inakša starej žižale. Húšeňica obžíra ľiscé z rošlín, a motil cicá slad z kvítkoch, običajne on málo ji, húšeňica ale je barz pažravá, a calí svuj život najvecej ľem zo žreňem trávi. Kulanč (klíšč) za mlada je v žemi a rošlínami še živí; jaknáhle ale dorošnul, ľipne na džviratá a cicá jích krev.

Na ovce a na zajace ľipne najradši, šak ale i druhím džviratom, ba aj človekovi je ňepríľežitím.

131. Mladí domvojník (Honvéd).

Zvučí trúba, rapčí bubeň
 podzce vojovac, podzce že sem.
 V tábore je huk a rachot;
 šicko sbíra še na pochod.

Už še valí jako metel' (víchor),
 v húfoch na kopce ňepracel';
 a stavajú šiki, radi
 dva, tri odporné armádi.

Pri ohňu še znojí každí,
 chto je padúch, ten je bládí :
 šmelí vojni še ňebojí
 všadzi chce buc perší v boji.

Koňe hrebju kopítami
 erdžá, tresú už hrivámi.
 Dzelostreleč (kanonir) — ten už páli ;
 lomoz je na šické strani.

Blišne pagnét a za ňim meč,
 už je bitka, už je tu seč !

Dzelá hermja, jako hromi,
 peršé vojsko je už v ohňu :
 kričí vojsko, a čvendží zbroj,
 v hustím dime začne še boj.

Kulka, ocel ľudzí vála,
 ale za vlasč a za krála ;
 spadnúč v bitce, to je krása.
 Podz na vojnu mladá chasa.

Šmerc vojáka ňe je smutná,
 keď mre, šak mu muzika hrá.
 I ja ľem raz žijem a mrem,
 medzi domvojňíkoch staňem.

132. Velká lípa.

Pred domom Petra gazdi velká lípa stála.
 Prez léto ucešeňe kvitla, a medzi konárikámi ptáčki
 maľi hňízda, na kvece brunčeli pčoli, sbírajú jeho
 sladkí mjad. Petrov sin Štefan často še hral pod
 lípu s chlapcami šušedovíma. Raz povedal : „Vera
 to mušel dobrí človek buc, chto totú lípu šem za-
 sadzil. Ten co tú lípu tu zasadzil, už ňežije ; tbtá

lípa je storočná, ba ešte i staršia. Že bul hodní a pilní človek, to je istá vec; lebo ne ľem totú lípu on sadzil, ale i ovocné stromi v našej zahradze. Vidziš tedi, sadzené stromi ne ľem sadzačovi ale i jeho vnukom robja radosc. Chto sadzí stromi a pestuje, ten dobre robí, ale chto svavolne uškodzí stromu a jeho zrostu prekáža, ten hreší, ten še dopúsča prístupku!

Na to Štefan prišľúbil, že on nikdy nebudze kažic stromi. „Ja, — povedal on — budzem nové stromi sadzic a staroštľive opatrovac, abi sme mali pekní sad, v chtorého cínu bi ptáček špíval a zunovaní človek sebe odpočinul“. „Vera to aj dobrocíví Buh tak chce mac“.

133. Orechoví strom.

Ten košatí orech hen
ešče muj dzed' sadzil;
no vtedi nemetal ciň
keď luč slunka páľil,
bul on malučkí ľem.

Ne sebe sadzil ho bul,
ale pre druhého;
on nebral z něho osoch;
a vnuk proší; „zato
nech blaží dzeda Buh!“

134. Ptáki,

Vidzel som raz prekrásni valaľik, na okolo sadi ho otáčali tak krásne (šumné), jak kebi na

stred ľeša bul. Stromi na jar ucešeňe kvitli a rozširovali príjemný pach po valale. V hnutej hložine a v cirňistých živých plotoch špiváce ptáčki še ľáhli.

V ješeňi višeli konáre stromoch pod smačnú ovocu, krásnima jablukámi, hruškámi až še lámali. A co še stalo? Dachtoré ňerozumné dzeci začali vibírac hňizdá; preto še ňebožátka šické odstúpili od valalu. Za krásneho rána prez jar už ňikdze ňebulo počuc ptáčkoch špivac. Sadi buli ciché. Na ovocných stromoch še rozpeľešili húšeňice, ľebo už ňebulo teho, co bi jích pustošil. Záhubní hmiž pobžíral pupce a kvet. Stromi už i v ľese buli holé, jak o púl žimi. Za ješeňi dzeci zarmúceňím šercom vidzeli, že ňet vecej z čeho smačnú ovoc obírac.

135. Nevibíraj ptáče hňizdá.

Na šarišský zámek starí
Často ľitá kírdel' chlapcnoch:
Tam vistrojá ľem ňešvári,
kažá hňizdá kávek, vrabloch.

„Hej, na sebe posor dajce,
tak učitel' hvarí chlapcom,
po zámku še ňeplantajce,
a ňepsujce hňizdá ptákom.“

Prišol nato štvartek zlatí,
v ňim má školár čas šlebodi:
a hňed Jura, ten hlavatí,
po zámku hledá ňehodi (ňeščešce).

Ver, teň Jura pekňe sluchá
reči svojeho učiteľa ;
jeho všetečnosť je hluchá,
keď poslúchnuc ňevedzela.

Hor še drápe chlapec šmelí,
aňi ptákom pokoj ňedá ;
tu še pod ňím už zvetrelí,
kameň láme, jemu beda !

V strachu še on lapá skali,
co še pod ňím vipínala,
hja i tá še zručí, zvalí ;
roztrískala chlapca skala.

136. Cestováňe Jankovo.

Perší dzeň.

Janko pítal otca, žebi ho so sebú vžal na ďalekú cestu, na ktorú še práve vibíral. Ocec vdzečňe vžal ho so sebú, lebo znaľ, že je Janko pozorní chlapec, dichtiví šicko vidzec a znač. — Na falatku vežľi še po medzi lúki, a poľá, potem došli ku jednomu potoku. Cesta jich védla za čas po pri brehu potoka ; ňeskorši še dostali ku jedňemu verchu, a jak začali vistupovac naňho, vešli do ľesa. Tu še Janko začal bác, nazdal še, že už su na koncu šveta. Rád bi še bul nazad vráćic ; ocec ho ale cešľl, abi še ňebál, a bul cerpežľiví. Oňedluho višli z ľesa, a tu naraz Janko spatril domi v ďalekoscí. Zdálo še mu, že prichádza ku domu. Kočiš hnal medzi domi. Janko še nachodzí v širokej ulíci, z obidvoch strán ulíci vidzí domi, stodoli, sipárňe v ohradzeních dvoroch, potom zahrádki a sadi, šicko tak, jak do-

ma. Ale tatuškov dum ňikdze ňevidzí, a potom koscel je o veľo menší, jako jích. Ocec ho upozorňil, že je to čalkom druhá obec, a síce valal.

Ňeskorši ešči vecej valaloch vidzeli našo cestovateľa, dachtorá dzedzina bula tak malá, že ľedvo bulo v nej dvacec chižek vidzec. Ale našli i takí valal, že še dalo z jedneho konca na druhí zapúl hodzini isc. Prez totú dzedzinu cekol potok, na potoku stálo pár mľinoch. Prez potok bul vistení most, žebi ňemušeli ľudze prez vodu chodzic. U prostred valala vidzeli veľkí, pekní, a murovaní koscel, potom šumné panské domi s ucešeníma zahradami a gazdovskíma būdoviskámi. V ohradoch stáli v pekním porádku kopi, kozli a stohi kermu a zbožá okolo humnoch. Janko s otcom prenocovali u jedneho dobrého človeka ve valaľe.

Druhí dzeň.

V druhí dzeň po trihodzinovím cestováňu prišli do jedneho mesta. Tu vidzel Janko čalkom nové veci. Už hurkotáňe vožíka ukazovalo mu, že je ulica burkovaná, a ňe taká krivá a krátka, jak na valaľe býva. Domi stáli pekňe v radze a buľi tak visoké, že Janko perším popatreňom každí dum za koscel trímáľ.

Hlavní chrám bul vekší od jednotlivích domoch, a tureň bula na ňim tak visoká, že Jankovi ľem barz trudno padlo, až na jej vereh popatrec. Okrem teho bulo tam ešči vecej kosceloch, toté ale ňebuľi už tak visoké.

V ulici vidzeli vecej sklePOCH a nad každím višela cifrovaná tabla, na chtovej prézvisko bulo zlatíma ľiterámi vipísané. V jedňim hoscincu so-

šedli našo cestevateľa z vozíka. Neskorši vžal ocec Janka na promenádu (prechádzku). Ešči ľem tu še čudoval Janko. Nikdi ňevidzel teľo ľudzi še prechodzic. Mišlel sebe, že bi radnej zostal tu, jak doma. No a ešči keď spatrel toté ňepočetné sklepi a v oblakoch ucešené vkladu najkrajšich tovaroch. Najbarzej viščíral oči pred remeňarom, dze buli krásne chomonti, ľice, biče, šedlá viložené. I druhí remešelníci maľi svojo címere. Na jedním mescu spatril jednu červenú čižmu, hñed sebe pomišlel, že tam muší bývac čižmár. Na druhím dome buli označené nožnice, tam býval krajcír. Dalej kuščik na jedním želenim príuce višel klúč. Jankovi povedal ocec, že tam býva šľosár. Na ulíci medzitím še vse a vse množil ľud. Jeden predával tovar, druhí kupoval, trecí ho ňešol domú. A ešči keď vidzel krásne koče, chtore bistré koňe chitro cahali. Šedzáceho v koču pána trímals za panovníka, na cifrovaného kočíša a na inaša (sluhu) mišlel že su baróni.

Pri návraće do domu rodzičovského Janko tak veľo rozprávjal o svojej cesce, že ho matka a šestri ľedvo starčili počúvac.

137. Modľitba pri stole.

Na jurmaku v Debrecíne, v mesce
strakati ľud hemždzi še na cesce.
Šedlák s torbú pešo stúpa,
a páňik še v koču húpa,
zaš dakeho ňeše somár.
Každí še na predek náhľi,
tu ce opatrí cudzá tvár,
a tam hñedká práceľ známi.

Jest tam hoscinec k „Bilemu koňu.“
 Podzívajme še kuščík i mi dnu.
 Tu je cisk a velká šturma,
 a choc je dzeň, takmer je cma
 v chíži, o samém poledňi
 chto z cigár, chto z fajki kúrí;
 chto smed má, ten píta vína,
 a druhému baraňina
 šmakuje tvardá, docc stará,
 lem mu šmakuje, keď hlad má.

Tu še míša s pánom roľník,
 a šednú za jeden stolík;
 v každím kúce hlasná hvara,
 hoscoch všadzi veľká hrúza,
 pohár, taňír, brinká, štrengá,
 a pri dzveroch muzika hrá.

V tomto jurmačním že hluku
 prídze naraz dajakí kňaz
 a chlapca vedze za ruku;
 na dva prázdne mescá šednú,
 dačo jesc sebe pítajú.
 Priňešli jím dva tri jedla
 a nápojoch tiž dazkeľa.
 Tu povstanú oňi z mesca,
 k nábožnoscí ruki slozá,
 a vrúčne še modlá k Bohu.

Prestal huk, žádén nehvarí
 úcti peľní podziv zajme
 Šerdcá prítomních tam hoscí,
 jako chlapec v hoscinci, v karčme,
 dze ňe običaj, še modlí.

138. Chotár.

1. Roľe.

Okolo valaloch še rozkladá chotár. Chotár je podzelení na vecej menších a vekších částek. Toté

su honi, a vo vekšej prostrannosci (plac) jednotlivé poľá. V týchto ležia orné poľá alebo roľe. Roľe nebývajú ohradzené s plotom, jako zahradi. Aj jejích obrobeňe še inakši stáva. Zahradi ríľom kopju, a roľe pluhom poorávajú. A preto jich volajú orníma žemámi. Hruďi na roľoch s hrablámi ňedrobju, ale branámi a váľom.

Roľe bývajú pravidzelne dlukšé falatki žeme. Preto jích dakedi tak podzeľíli, abi bulo možno dluhé brázdi viorávac, žebi še ňemušeli často obracac s pluhom. Jednu roľu od drugej dzeli medza, alebo širšá brázda. Dakedi i skali pokladú na koňec roľ, abi každí vidzel, pakeľ je jeho žem. Ľem merzki ľudze odorú sušedovi zo žemi; ňe jeden merzki čľovek i skali poviňíma.

Žem roľ je rozličná. Dakdze je veľhká, masná, indzej ňeúrodná, mescami hľinka alebo prášnačka, mescami zaš písečna a pargovitá. Ale i tá najplanšá žem dobrú úrodu priňeše; keď ju gazda dostatečne obrobí a škodnú trávu vičiščí. Ustavíčním zašívaňom žem viplaňeje, preto rozumní gazda svojo roľe z času na čas pohnojí.

Na roľoch še rodzí zbože, to jest, taká plodzina zo zarna, z chťorej budze múka. Sádzajú i bandurki, repu, karpelē a všelijakí pokerm pre dobitek. Dachťore zarno šejú v ješeňi; to še volá ožimina. Aj vi už poznáče žito a pšeniču. Keď listki a tráva v ješeňi z blandravejú, mladá ožimina še ucešeňe rozzeľeňí, a na jar, keď zejďú šňihi, ďalej rošňe. Mladé obilē je také, jak tráva, ba i ňeskorši ešči žeňe práve tak trubkasté, koľenkovaté ščebľo, jak tráva, ľem že je hrubšé a viššé.

Keď obilné sceblá dorošnú, potem še sipju, to

jest idú do trúbek, do kláskoch, toto zakvitne, a z kvetu bude zarno. Zarná ležá v rádkoch na klásku, su kláski dva radkové, ba i štiri rádkové. Oves má rásu, druhé obilé kláski. Hrach ňe je obilé, ale strukovina.

V prostred leta zbože dozreje. Dozrelé zbože poznáme po žoltej slame a žoltím klásku. Včas žatvi od rána do večara vidzíme na poľu ušilovních ľudzi žac zrelú úrodu kosami a šerpom. Žatva je čežká a dluho tervajúca práca. Calú obilnú zem treba po kuščik žac, šerpom po harsci a zehnutí mušíš zbožé zocínac a zožaté do snopoch ukládac, vjazac a potom do kop a do krížoch klásc. Bodlač medzi scerňiskom štechá ruki a horúčosc včas žatvi je najveksá. Ničmeňej ale žatva še chíli ku koncu, lebo gazda ušiluje, bojí še, že prídze diždž alebo že mu zarno prezreje a vipadá.

Pri veľkej, namáhavej roboce bi roľník ňebul vše tak zdraví a vešeli, kebi ňenachodzil zalúbeňe v poľu, dze zarno rošne, chtore ho živí. S jakú radoscú on to obdzivuje, ked še mu na roľi barz šumné želeňá obilé, alebo ked še zehnú slabé sceblá pod čežkým kláskom. Či mu ňeurobí radosc, ked prepilka podspodoká v žice, a ked nad ňím špíva škovránek visoko v povetru! Z týchto príčin i nás v lece vecej vábi šlebodné poľo jak chiža.

2. Lúki.

Ňit ozdaj príjemnejšieho patreňa nad peknú lúku so želenú trávu a starkastíma kvítkami. Lúku ňetreba každí rok zorac a zašac, jak roľu alebo zahradu. Tráva na nej sama od sebe rošne a lem to žáda od gazdi, abi odstráňil z nej všelijaké koláki a

sušinu. Dachtorá lúka je močárovitá, na takej opat-
 terní gazda vikope járki, abi mohla spuščie še ňe-
 potrebná voda. I na veľmi suchej lúce kopju prí-
 kopi a to je na ten ciľ, abi veľhatnosc obrímovaľi.
 Keď na lúce tráva dorošla, skošá ju. Skošenu trávu
 rostrísajú a sušá na slunku; z nej budze šeno. Ko-
 šáče sebe postávajú jeden vedľa druhého a košá
 trávu na rádki. A potom prídu hrabački, a keď
 uschla rosa, roztrešú rádki a sušá trávu na slunku,
 daz dva rázi ju obráca, a keď dokonále vischla, po-
 tem shrabajú hrablami a kladú ju do kopi alebo
 na petrence. V príhodní čas kopi pokladú do voza,
 a odvežú šeno do stodoli. Keď je planí čas, sušeňe
 šena tríma i za páru dñi.

Skošená lúka znova še rozželeńi, a tráva pod
 dobrím časom tak narošne, že ju pod ješeň zaš
 možno košic. To še volá otava alebo mládza. Otavu
 práve na ten spôsob obrábajú, jak aj šeno; ľem že
 sušeňe otavi dlukši terva. Ľebo vtedi bívajú dñi
 kratšie a slunko tak mocno ňešvíci.

Gazda še ešci, keď má veľo šena, ňeobáva, že
 mu v žime budze chibec paša. Keď je šeno tak
 vzáčne, treba mac starosc na to, abi ňeplešnelo,
 ňezhñilo, ľebo ho statek potom ňezožre. Opaterní
 gazda še ušiluje, vše i na šopu do suchého mesca
 spratac šeno a otavu.

139. Píseň malého gazdi.

Rolník budzem, ľubim polá,
 znám robic;
 pluhom, kosú ňedám še ja
 zahaňbic.

Jaked zlato mi je milá
 šácina.
 Cvingá kosa, gazda kláski
 sožína.
 Podspodokaj prepilica
 zo žita,
 ošedlaná čeká na mňe
 paripa.
 Podspodoká prepilica
 pod večer ;
 padá žito, a ti žňica
 tam ho ber !
 Šumná žňica znáša snopi
 a špíva,
 a šuhaj kladze do kopi,
 tiž špíva.
 Pekné počó a pekní dum
 mňe má bic,
 Roľník chcem buc, s mojím chľebom
 še živic !
 Buh požehnae še ňedráha
 roľníka,
 V potu tvári on dorábja
 chľebíka.

140. Ohlas (echo).

Malí Jurko ešči nič ňeznal, aňi nechíroval o
 ohlasu (echo). Raz išol na lúku, pri chťorej še hustí
 les rozprescíral. Vešelo sebe poskakoval, a vikriko-
 val! „Hop! hop!“ A hňed i z lesa še ozívalo: „Hop
 hop!“ Zadzivení pita še: „Chto je to?“ A ľesní hlas
 še ho tiž tím istím hlasom zpituje: „Je to?“ „Podz
 sem!“ skríknul po druhíraz Jurko: „Podz sem!“ od-
 povedá hlas z huri. V tím prídze Jurko do jedu a
 zavolá: „Ti mamľas!“ Horní hlas mu to navráci;

„Ti mamľas!“ Teraz ťe pohnul Jurko do huri, abi viľledal teho chlapca, co ťe s nľm teľo uľzľal. Ale ťnikeho ťnedostal; aňi ľem odpovidz, a docľe ťe opľtoval: „Dze ťi ť podz sem ti trubiroh!“

Prestal hľedac a pohnul ťe domľ, a keď uľ bul docľe daľeľko od ľesa, zas zaľal kriľec: „Podz sem ti naňiľ ťnevaluťnľ.“ A ozvena kaľdľe jeho slovo na-
vracľla.

Navracľil ťe Jurko do domu, ťicko rozpovedal otcovi, ťe ťe jeden planľ chlapec skrľil do ľesa a jeho hľevľ. „Prezradzil ťi ťe,“ — povedal oec, — „ťak ťi ho ti zaľal prezľvac. Dobre ja poznľm toto dzecko, ono ľem toľ zavľkľo hutoric, co jemu hutora.“

Na druhľ dzeň ťe vibral oec i s Jurkom na ľuku. Na malľ vzdľľlenoľc od ľesa stanul, a daľ Jurkovi kriľec totľ prľceľľskľ slovľ: „Ti dobre dzecko! ja ce rľd mľm! Buh ce pozdrav!“ A ozvena opakovala totľ ťumnľ reľ. „Vidziť sinku, ti ťi bul prľľina, ze toto dzecko vľerľ z ľesa ci odpovedalo na truc. Co ti zakriľľť do ľesa, to ci odkriľľ nazad.“

Tak je to sinku i medzi ľudzmi. Chto je na-proci druhľm prľceľľskľ a milľ, i druhľ budľ takľ na-proci ťnemu; a chto je surovľ, ten tiľ od ťľch ťech ťneoľekľva zdvorľivoľc.

141. Miťcek s peňeľami.

Jankovľ rodziľe buľi barz chudobňľ; ľasto ťne-
znľli veľar, ľi budľ mac falatek chľeba na jutre.
No ale preto oňi ťneťmraľi, cerpeľi a dľfali vo
vťehmohľcim Bohu.

Jeden dzeň jejích nůdza už najvyššieho stupňa došáhla; v dome nebulo aňi na raz do ust chleba. Janko pošol po dobrích ľudzoch miloscinu sbírac. Ale ľudze še nad ním ňesmilovali; surove ho odpravili všadzi. Zarmúcení so sklopeníma očami stúpil Janko ďalej. Tu zrazu še mu daco zaľigoce v prachu, krásni višívání mišček pulní s dukátami.

„Muj dobrí Bože!“ vikriknul Janko, „teraz je spomoženo našemu nedostatku.“

V tim beží do domu, viskakajúci v ľecí do chudobnej chiži a visipe na stúl brinčáce ľigotavé dukáti.

„Zlato som doňesol, otče, zlata teľo, že sebe budzeme mosc i dum kúpíc.“

„Dze ši vzał toté peňeži sinu?“ spítal še ocec vážne. „Úfam, že ši še ňepuščil do krádzežbi?“ — „Pán Buh chráň apo! Na cesce som jich našol v prachu. Té prináležá už nám.“

„Ňe sinu,“ — pokračoval ocec v reči, — „z teho aňi ľem jedna babka je ňe naša. Ti znáš, že po uličním prachu še nerodzí zlato, tím meňej hotové peňeži do miščka vložené.“

„Pravda, ale šak to ňichto ňezná, že som ja našol peňeži, a mi to ňepovíme ňikemu, a naraz budze koňec našej psoce.“

„To je haňba pre tebe, tak povedac, muj sinu,“ — povedal ocec, — „ked še zlí skutek aj ukrije pred ľudzmi, ňeostaňe tajní pred Bohom. Lepší je buc chudobním, ale statečným, jak bohatím a planím.“

Janko uznal, že chibil. Ocec ale vzał mišček a zaňesol ho ku verchnosci, rozpovedzel, dze ho našol Janko, potom še obrátil a chcel odejsc. Ale tam

bul prítomní aj jeden pán, tento ho chicil za ruku a tak povedal : „Dobří človeče, míšček dukátoch som ja stracil; ale vidím, ti ši chudobní, ja ale som docc bohatí. Tu máš tebe ho darujem.“ Stateční tento človek ucahoval še ho prijac; keď mu ho ale nežnámi pán vcisnúl na šilu do ruki, ňemohol ďalej odporovac.

So solzámi v očoch požehnávajúc Boha, vstúpil medzi hladnú svoju rodzinu. Míšček skril sebe na pamjátku, a dukáti tak znal múdre vinakladac, že vecej už potom ňecerpel ňedostatek.

142. Chlapeček v ľeše.

Jeden chlapčik še prechodzil po blízkim ľeše. Dub ho prívecive oslovil takto: „Podz, rozvaľ še do mojeho chládku.“ Chlapec odpovedzel šmelo: „Dzekujem, potem, keď še navrácim; teraz som ešči ňestrápeni.“ Potem natrafil na konvaliju, tá ho volala, abi ju šel popáchac. Chlapčik urobil tak, a poňeváč príjemne páchla, povedal jej: „Krásna konvalija, chcel bi som ce doñesc mojej dobrej mamce.“ Kvitek privoľil. Na daskeľo krokoch opatril druždavicu, i totá ho volala ku sebe: „Podz, pokoštuj me, už som dozrelá.“ Náco chlapčik povedal: „Láskavá druždavičko, tebe priñešem mojej sestričce.“ A tá vdzečne dovolila, abi ju odtarhnuť. Koñečne došol chlapčik ku beljánu, aj tento ho oslovil: „Podz, židz me, už som dozrelí.“ Ale chlapčik takto odpovedal: „No tebe nežjem, tebe ňepoznám. Medzitím ce odtarhñem a ukážem apkovi, ten ce ľepši pozná, jako ja.“

143. Píseň poháňača.

Na švítáňu, keď od zori
 calučičkí víchod horí,
 ja už s pluhom chodzím v poľu,
 a v brázdze voli už orú.
 Šugár, Silaj, potom Sivoň,
 s tímto stúpa rezkí Siroň.

Ľeňúch ešči vše chrápe, špí,
 — možno že ho trujú zlé sni —
 A mňa tuná na úvetrí
 Špíva škovráňek vešeli.
 To je brázda už tá pjata,
 čá hajs Kešo, ča ľem ča, ta!

Vúkol mňa še rosa perlí,
 v nej kvet še šmeje tarkastí,
 v pravo lúka še želejí,
 v levo jarček ceče, ľecí.
 Hajs ho Barna, rušaj že ta,
 bár je chladno tu zajútra.

Víter čučí, ten je němí,
 on dahdzej za huru šedzí.
 Čistí vozduch ten ľahodzí
 v suchím poľu oráčovi.
 Tu je život, tu je náš svet,
 na oblože chmárečki ňet.

V širém poľu ce ňešcíska
 merzkích ľudzí zloba ňízka.
 Príroda je prácel zľudní,
 v nej zapomňeš šické krivdi.
 Slunko barví hur cemená,
 Hajs ho volki, dám vám šena.

Dám vám šena dosc za rána,
 A čistej vodi, z pramena.

Šeno páchně, jak majorán,
na šolát ho může jesc pán,
Hahó volki, čujem bim-bom!
jesc nás volá ten ranší dzvon.

144. Čerešně.

Práve dozírali čerešně, keď Jurko a Jožko po prí viňnicoch chodžili. Jurko dichecive popátral na višáče čerešně. Často sebe rozmíšlal o tom, či bi še ňedalo odervac das páru čerešeň z poza plota z višácich konároch. Na šcesce konáre barz visoko višeli, on ale primalí bul.

„Toto je preči do jedu,“ — zvolal, keď še daremne vispínal za konárami, — „mal bich veľkú vôľu, čerešeň sebe zajesc.“

„Vera i ja, a kebi som tak mal peňeží, tak bi som sebe kúpil,“ — povedal Jožko.

„Ej, na co že bi buli peňeží?“ — odpovedzel Jurko, — „kebim ľem znal dobre drápac še, maľi bi sme dosc čerešeň. Keľo že jích na tíchto stro-moch jest, aňi bi nás ňeuvidzeli, kebi sme jích tar-haľi.“

„No ale šak bi to bula krádzež!“ — povedá Jožko, — „jak že ľem móžeš také daco povedzec?“

„Kradňeš, ňekradňeš! Co to škodzí vlastní-kovi, keď mu das páru harsce čerešeň vezmem? Ľem ňech me dachtó ňechicí, to je hlavná vec.“

„Či ti takto mišľíš,“ — povedá Jožko, — „tak ja ňeidzem s tebú. Kradnúc je veľkí hrích; zlodej ňemóže buc mojím prácelom.“

„Ľem idz,“ — povedal Jurko, — „i bez tebe še ja ku ňím dostaňem.“

Jožko še skutečne oddáčil, a Jurko nič ňedal na múdre slovo, i ďalej špehoval pod viňičnú paŕicu. Naposledi prišol ku jedňemu ňízke mu plotu, dnuká ňedaleko bula hojno obrodzená ĉerešňa. Na plot še vidrápac, bulo skladno. „Hup!“ už bul Jurko na ploce a začal tarhac a škubac ĉerešňe. Hajtol še na to pripátral a potem pocichi obešol zlodzeje a zchicil ho za nohu zo stromu. Potem ho do sítosci vimascil paľičkú, a hoc jak Jurko kričel, preči ho ňepuščil, kím ňevikonal na ňim pokutu. Naposledi mu dal toto napomenúce : „Zapametaj sebe dňešejší trest sinku, pre tých pár ĉerešeň som ce ja ňebil, aľe preto, abi ši še varoval od krádzeži. Lebo chto na zlodzejstvo navikňe, ten padňe do žalára.“

Jurku tak polepšila totá pokuta, že še na potem od každej mišlenki zlodejstva pilňe varoval.

145. Láska ku bližnému.

Dva vandrovňici spolu konali cestu. Raz dojdú do jedneho valalu. Ešče sebe dobre ňebuli oddichli, keď zrazu uderí na gvalt dzvon : „horí!“ kričá na šické strani. Nato skočí jeden vandrovňík a chce lecec ku ohňu, ten druhí ho chce trímac, a povedá : „Co še tu máme zabávjac? Tu jest došc pomoci. Co nám do cudzích?“ Aľe tamten ho ňeslúchal, a beže! ku horácemu domu. I ten druhí tam išol po vóli za ňim, a na straňe od domu horáceho zostal stác. Pred horácim domom od strachu jako skameňetá naríkala jedna matka, povedajúc : „Jaj, dzeci mojo! dzeci mojo!“ Ľem co počul toto švitkí van-

drovník, už skočil do horáceho domu medzi praš-
čáce drevo, a plameň še križoval nad ním. Ľud
skríknul : „Už je po ním, tam zhorí, tam zhorí.“
Ale, v tim okamžénu vindze so smúdzenu hlavu a
s dvoma dzeckámi na ramenoch ; tam jich dá zú-
falej matce.

Táto oblapí dzeci a padne ku nohom cudzen-
covím. Ten ju dzvihne a ceší, a v tim calí dum še
zrúci

Ked še ho kamarát opítal : „Chto ci radzil,
še rucie do tak veľkého nebezpečestva?“ takto mu
odpovedal ; „Pan ohňa, chtorí je spolu i otcom a
ochrancom dzecoch. Hospodin Buh mi to radzil
v šercu.“

146. Prepilka s mládzatami.

Podspodek, podspodek,
dose padalo v útopek,
a dňeš už slunko švíci ;
bavce še moja dzeci.

Podspodek, podspodek,
na jutre budze pjatek,
prídze strelec s vižľú zaš,
nezná žartu, strelí raz.

Podspodek, podspodek,
uchíl še lem na spodek
moja céro, muj sinak,
ked prídze pes ten zvijak.

Podspodek, podspodek,
neviberkni, neroz skok ;
bo strelec vtedi strelí,
ked prepilka vilecí.

147. Ľeto.

V lece slunko lepši hreje, jak z jari. Kvitki zahradné, šácini a každá bilina v polu dichci za diždžom. Tu zaš čarné chmári vistupujú na oblohu, nebo še zachmúri, blíska še, hermí, a užiteční diždž obvlaží od smadu hinúce stromi a bilini. Šická želina znovu pekne rošne, a človek še temu zo šerca raduje.

Medzitím horúčosc ešte rošne: zbožé začína žoltnúc, a čerešne še zapalujú; kosmátki už tak dozreli, že jích dzeci už móžu tarhac a nima hašic smad. Ale nedozrelej ovocini še nedotknú, lebo je barz škodlivá.

Jedlina a smrečina znenáhla prechádza zo svetlej zelenej, do tmavej farbi, obile dozirajú, žnec sebe hotuje kosu, abi jich zožal. Snopi su už v koch. Gazda jích sváže a mláci na humne. Krásne je to leto! Dzecom prináša sladkú ovoc, a horúčoscú ku zrelosci privádza nevihuutne potrebné obile.

148. Píseň o lece.

Ceplé leto už nastalo,
v polu úrod je němálo;
a co suchá lúka rađa,
z neba ceplí dziždžik padá.

Buh nám dáva dari z neba,
budze kermu dosc i chleba;
strom nás už s ovocú núka,
hojnosc čeká pilná ruka.

149. Letná robota.

Slunko pripiká ve visokím lece; robotníci v poľu odrucili verchné oblečenie a preči čurkom čeče snuj z nich. Lepši bi bulo teraz doma še rozvalovac v chladnej chiži. Pravda že! ale chto v lece nepracuje, ten v žime má hlad. Kebi sme nežaľi, nekošili, cobi žrel prez žimu statek a cobi sme jedli mi?

Avšak robotní člověk bi aňi nežnal darebne žic; lebo krásne su poľné roboti! Vála še tráva pod kosu na rádek. Časom vifurkne prepilka pred kosú, odleci kúščik ďalej, a jakedbi še lem hrac chcela s košcom, znovu volá pred nim: „podspodok!“ Ucešeňejša od košbi je žatva. V dlhým radze stojá dzivčatá, ženi, chlapci s kosú alebo s lehučkým šerpom. Rezko zožínajú zlatožoltú pšenicu a sbírajú do náručoch. Z dvoch, troch náručoch vistaňe jeden snop. Jak kebi aňi nerobili, špívajú a figle robja. Leňiví žnec ostáva na zadku. Mládzeni pozadku zberú náručki a do snopoch vjažu.

Slunko vše mocňejši peče, až hňed páľi. Či nebudze diždž? spitujú še ženci jeden druhého. Ne, lebo je nebo jasné. Tu naraz ukáže še malá chmárka, ona rošňe, čarňeje; z nej je už chmára; zrazu zahermí, a pušci še diždž a čurkom ľeje še. Ženci ľedvo starčá dobehnúc pod kopi alebo pod stromi. Nejščasčejši jich dostatečne vikúpe. Ale to jím nič neškodzi; letušni diždž chitro prídze, chitro oejdze. Znovu začnú pracovac a špívac; ba práve to bulo dobre, že zmokli, lebo teraz je už jím ne tak horúco. Večarkom za chládku idú do domu, a na druhí dzeň zaš začnú žac, a pokračujú tak do

teľ, až na ostatku je calí chotár pulní s krížami zbožá a s kopami šena. Potem prídze čas zbírki. Šicko zväžajú. Pšenicu kladú do stodol, alebo do stohoch, šeno na šopu alebo von do kop okolo stodoli. Sbírkí še končá s vešeloscú, a chtože bi še ňeradoval, keď vidzí, že Buh požehnal jeho pílność. Nech budze za to jeho méno oslavené!

150. Verné braca.

V čas žatvi išli dva pevné hornácke šuhaje na dolnú žem, dze bulo čežko o robotníkoch. Zjednali še s jedním majetním rolníkom : „Obidva še vám nájmeme na calí čas žatvi, jak nám dáce strávu a dvacec zlatích nájmu.“

„Dvacec zlatích, to je veľo,“ — povedá gazda, — „i dzešec zlatích vám budze prež hlavu dosc.“ „Nám je ale práve dvacec zlatích potrebnó,“ — odpovedajú parobci, — „meňej nám ňepomože. A jak nám teľo ňedáce, pujdzeme ďalej.“

„No ale na co že vám treba teľo peňeží?“ — opituje še jich rolník. — „Mi vera máme doma jedneho brata, chtorí už má šternác rokoch. Jeden šikovní kolár bi ho chcel vžac na remeslo, on ale od učená píta 20 zlatích a z teho ňespuščí aňi babku. Náš chudobní oec ale teľo peňeží ňemóže ušporovac. Z tej príčini mi staršé braca sme še podužali na zaopatreně tíchto peňeží.“

„Dobré dzeci, milé sinové,“ — povedá gazda, — „jak dobrím bratom dám vám totích dvacec zlatích, jak budzece dobre, ušilovně robic, abi som bul potem s vami spokojní.“

Našo dva robotníci barz pracovali na horú-
cich dňoch prez calú žatvu. Včas ráno oni stávali
perší, večár ostatní ľíhali. Robota jím išla od ruki.

Keď še sčesľivo dokončila žatva, gazda jím
viplacil dvacec zlatích s tima slovni : „Sumenito
sce sebe visľúžili vašú mzdu, práve preto vám obi-
dvom dám ešte jeden zlatí višej.“

151. Nádzenník.

Opuščená som širota,
od mlada me trela psota.
Co som dostal po otcovi?
Hňed je počet muj hotoví.
Po pohrebe hňed v trecí dzeň
Bula, pravda, chalupa ľem ;
Slamú obšití starí dum
pre dlužobu daľi na buben ;
a mňe potom vivédľi von.
Mac moja plačé a finká ;
Ostala nám ľem motika
a šekera bez porízka.

Poscel moja je žem holá,
Bidlo belavá obloha.
Statku němám aňi šersci,
ľehňem pod žlab, diždž me kerscí.
Ovca u mňe ňezabečí.
zlodzej v noci me ňesplaší :
šak co še tam budze kradnúc,
dze je vše prázni pustí kut.

No, a či mám preto zúfac,
a opušcie staručkú mac ?
Oj ňe ! šak mám zdravé údi.
Viživímí še dose u ľudzi,
vše odmeňá mocnú ruku
i na vodze i na suchu.

152. Ochotní chlapec.

Jeden roľník okopoval na poľu kukuricu so sinkom. Tadz išoľ jeden pán, chtorí še chcel do súšedného valala dostac. Aľ cestu, chtorá bi tam vedľa, ňeznal. Oslovil tedi roľníka takto: „Pítam vás krajanuku, budzce tak láskaví, ukážce mi cestu do súšedného valala.“ — „Vdzečňe,“ — odpovedá ten dobrí človek, — „chlapca mojeho puščím, bi vám ju, miloscpaňe, pokazal, a vás prez ľes prevédol.“ „Podz tedi sinku,“ povedá pocestní. Dobrý chlapec hotoví bul ku vísluže, radostňe išoľ s ňím.

Keď prešli ľes, už bulo i valal vidno. Pocestní šáhnul do kešeňi, a vzał dvacatňík, povedajúc: „Tu máš, muj sinu, za dobrú vísluhu ce obdarím.“ — Chlapčik ho ňechcel prijac. „Dzekujem pekňe, miloscpaňe,“ — odpovedzel on, — „ňemóžem ho prijac. Ja som totú maľučkú službu ňevikonal za peňeži.“ — „Ľem sebe vežmi, malí sinku,“ — povedá daľej pocestní, — „pridá še ci na papir aľebo na kňižku, ľebo ci po tvári poznám, že ši školár.“ Na to chlapec skril do kešeňi ponuknutí dvacatňík a dal še do behu.

Dobrý chlapec navracal še ku otcovi. Takidúc, stretnul še so starím džadom, a od ňeznámeho pána dostalí dvacatňík jemu dal. Roľník še barz cešil, že má dobrého sina. Potem obidva až do cmi kopalí v dobrej mišli. A dobrí ocec o chvíľku vinaučoval sina o veľo užitečňích vecoch.

153. Porekadlá a príslovki.

Ňemoc centom prichádza a lotami odchádza.
Čert má veľo cukru, i hrích robí sladkým. So suchím

i surové zhorí. Z malej vodi, malé ribi. Síti lačnému neverí. V cudzím harčku hrach neverar. Za mlada še cireň ostrí. Jabluko nešpadne ďaleko od stromu. Nevidzí ďalej od nosa. Muchi lapá, a voli púšča. Ptáka poznac po píroch, a človeka po reči. Dze še dobre vodzí, tam še rado chodzí. Dze jeden čihí, druhí hotj, tam nebíva dobrá robota.

154. Roľa.

V toriskej doľine žil v jednej obci jeden chudobní človek, menom Ondrej. Chalupu, vlastne koľibu mal na koncu valala na neobrobenej pusteji žemi, chtorú z pod buráňu a bodláča aňi vidzec nebulo. Raz pod žatvu v horúcim dňu Ondrej sebe v chládku jednej habzi odpočíval. Práve z tadzi vezol jeden roľník hodní vuz pšeniči; Ondrej závištlivím okom popátral na ten vuz a s hlavú kíval na serdečni pozdrav roľníkov.

Roľník kúščik zastal a tak hutoril ku Ondrejovi: „Švagre, vi bi sce rok po roku mohli žac večej pšeniči, jak to, co na mojím vože vidzíce. Ľem telko žeme virobce každodzenne z tejto bodláčini kolo vašej koľibi.“

Ondrej sebe na šerco vžal totú dobrú radu. Vikoreňil zo svojeho mesciska bodláče. A na ten spôsob prišol dose ku dobrej roľi, chtorá ho aňi babku ňestála. Totá porádne virobená žem o ňedľuhu takú úrodu donášala, že še s ňu Ondrej i s dzecmi porádne viživil.

155. Viľk a komáre.

Ľetná spárnosc, prázne črevá,
 na tim še viľk merží hňevá ;
 kirdel mušek ľecí k němu,
 chce mu zahrac nótu jednu.
 Viľk še zdráha počuc píšeň,
 hladní je on, žral bi on ľem.
 Tu mu prímaš na nos šedňe,
 „Jednu píšeň miloscpaňe.“
 „Netreba, dňeš mám tuhí post,
 V pokore chcem strávic slávnosc
 Prídzce ku mňe na Ondreja,
 vtedi budzem trímác mena,
 dá sebe zahrac moja žena.“
 Ale muški preč še ňehnú
 kolo viľka hrajú, hudú ;
 hudú jednu, hudú druhú
 píšeň omerzlú a smutnú.
 Hudba mušek, prázne čerevá :
 toto viľka merží, hňevá !

156. Ovčár (bača.)

Cichí a príjemní je život ovčárov. Od jari do
 ješeňi je na polu, potom po scerňiskoch v polu.
 Noší visokí čeres a klobúk širokí objaní. Zo žele-
 ňích brížkoch. pripátra še po krajoch, zapichňe va-
 lašku do žemi a šedňe sebe na ňu gajduje alebo
 prebíra na fujare. Ovce še okolo něho pašú po paš-
 viskoch, úbočoch, alebo po scerňisku. Nemuší še
 barz trúdzic, ľebo ovce še vše vjedno trímajú, vo
 vedňe odhrizujú krátku trávu, a ľem z rídka kedi
 odlučí še jednotlivá ovca od kirdela. Bistré baranki
 tiž zo všetečnoscí odbehujú, ale ľedvo še oddálili
 na páru sto kroki, už bečá za maceru. Kadzináhle

ovčár spatrí, že še dachtorá ovečka odlúči od stáda, alebo že chce na zahájenú pašu ubehnúc, pošle za ňu svojeho psa a ten ju prižeňe. Ovčárski pes še temu tak dobre rozumí, jako i sám ovčár. Bez rozkazu dáva pozor na stádo, a obháňa, abi ovce do škodí ňeišli; preto často šedne na druhú stranu oproci ovčárovi, abi škoda z obidvoch strán bula zachráňená.

Daraz pes ňezná zo slova uhádnuc, dze ho ovčár chce poslac. Vtedi ovčár zdvihne kameň alebo hrudu a na totú stranu ju rucí, na chtorú psa chce poslac, a pes hñed a hñed uhádně žádosc gazdovú. I ovce rozumejú tento znak, a jaknáhle uvidzá, že še ovčár uhnúl ku žemi, na skutku še sbehnú do hromadi, a chtoré še buli oddáľili, k druhím pribehnú. S ovčím stádom chodzá i kozi, hoc toté neprislúchajú ku ovčému stádu. Koza še ňetríme tak cicho a krotko, jako ovca, a rada še odlúči z kirdela, vidrápe še na ohradu a na kraki, dze sebe mladé, zelené prúciki hľadá, lebo toté radñej žre, jak trávu.

Ked še zmerká, ovčár zavolá na psa; obidva potom soženú stádo, a sbírajú še do salaša, a na domášnu pašu domov. V ceplejších krajoch ovce pod holím ňebom žimujú. Ovce zavírajú ľudze do košára, abi še ňerozešli, a ovčare še ucáhnu do kolibi na noc, dze pokojñe špja. Koliba je spravená z desek, alebo z cenšého dreva a pod Tatrámí na holoch bíva pokritá lem zos skúrami. Ohñiska v ñej ňit, aňi peca, oheň kladú na žemi a dim odchádza, kadzi še mu páčí, kadzi je kratšá cesta: prez dzvere alebo prez džúri. Jeden bok kolibi, je vistlatí s kúrami, tam špja ovčári pokojñejším snom, jak choc-

jaké boháče v hodbávňich perinoch. Z nočného sna ovčára ľem brech psoch zobudzí dakedi; strážni pes i v noci končí svoju povinnosc. Ked še blíži draví džvir, alebo cudzí človek ku kolibe, pes začne mocne brehac a s tím dáva svojemu gazdovi na známosc ňebezpečestvo.

Na švitáňu, ked podojili ovce, bača odvára sir, a juháši každí so svojim kírdelom a psom ženú ovce na pašu. Ovce chovajú pre volnu a pre sir. Zo sira robja brindzu a oščepki. A juháši popíjajú sladkú alebo kvašnú ženčicu.

Ovce strihajú dvaraz do roka u nás pod Tatrami, na Dzura, ked majú isc na košár, a o Michale. Ovcu scišnú medzi nohi, a s veľkíma nožnicami strihajú z nej volnu. Gazdové našo jednu časť volni predajú za dobré peňezi, a druhú doma virobja na odzev.

Z ovéc okrem volni a sira ešči aj inší úžitek berú gazdové. Najtučnejšie jarki a barani predajú mešárčom, a veľa doma pojedzá a nasolá na žimu. Baraňina je smačné meso.

Z ovčích skúroch virábjajú kožuchi, remeň na obuv, rukavički, potem žimušné čápki a inšie veci; z loja robja švički a midlo midlárňe.

157. Mladí fujarňík a starí báča.

Pri ovečkoch na poláňe
mladí pastír na pňak šedňe,
a prebira na fujare.
Zvučí píseň cichá, dumná,
bolné citi budzí u mňa.

Co že to tak vše bolí,
 keď fujara zašveholí?
 Oj! to moja mladosc zešla
 privodzí me hñed do žála!

Duj šuhajku do fujari,
 tí ši mladí a ja starí
 tebe ceší život a švet;
 a zo stromu mojho veku, —
 šeknul mu čas ranu veľkú,
 pírchně radosc, pírchně už kvet.

158. Hortobádj.

(Úrivek.)

Dolňožemská pušť, zem širá, holá,
 ňešmírna ši, jako tá obloha!
 ňemáš konca, ňemáš aňi kraja,
 oko ľudzské ňeprezre ce, ňi ja!
 Koňár, volár, a betároch vela,
 vul, kuň, ovca ba i džvir šelma
 sem, tam po nej túla še a behá.
 V ceplím dňu valali, mestá i domi
 višá v povetru hore nohámí.
 V dálku vidzec na studňi paľuba,
 na jej verchu orel še oblúba;
 víter duje v tersci barz smutlive
 mece prach v oči džvirom, bíľiňe;
 hej a ptáki krúca še v povetru,
 jeden špíva, druhí škrečí, v vresku,
 hladní račuch chce mač postní obed,
 za ribú chodzí, pre ňu robí škreč,
 darvaj píska, preráža biča plesk.
 Zdurná krava, ceľe, krotká ovca
 ňe je v pusce bez kolompa, dzvonca.
 Hlas fujari še obzíva z kopca.
 V poledňu stojí bojtár, stojí pri zrube
 s vedrom — a druhí trúbi na trúbe;

erdží smední kuň, a píta vodi,
 a bik bučí, chce pic, kole voli.
 Tu je čárda! — tam bocán hřízdo má;
 šarník, volár : madjar od koreňa,
 šidá v čárdze, píta halvu vína,
 Takí je Hortobádj! — pustacina
 tam v chotáru mesta Debrecina.

159. Mišček.

Ilonka je barz milé dzivčatko, z dobrích vlas-
 nosci jej lem totá chibuje, že nězná buc cerpežlivá.

Ked še mala učic a našla čežkosc : hñed od-
 rucila kñížku. „Ah! toto še ja ñikdi ñenaučím!“

A ked še prechádzala v zahradze medzi ovoc-
 níma stromami, tak še žalovala : „Prečik to lem
 dluho tríma, kim jabluká a hruški dozrejú.“ Ja še
 teho ñedočkám. Schvácila haluž a odčapla daskeło
 ñedozrelich hrušek, zjedla jich, ale potem vera aj
 ochorela.

Ked mala cverni zvjac, a ked še jej zamotali,
 ñecerpěžlive jich sem a tam rucala, kím še jej tak
 ñepomotali, že musela matku volac na pomoc.

Tak robila pri každej veci, hocaj ju matka
 pre totú chibu i vikricela.

Raz ju bula matka upozornila, že še približuje
 dzeñ otcového mena : „Velkú radosc bi ši spúsobila
 otcovi, kebi ši mu upletla mišček.“ Ilonka še uká-
 zala ochotnú a chicila še do práci. Poñeváč ale ro-
 bota lem pomáli šla od ruki, tak ju hñed perší
 dzeñ ñechala cerpežlivosc, a chcela prestac dalej
 pracovac. Druhí dzeñ ju vžala matka ku hbdziná-

rovi. Uňho na stolíku bulo veľo rozličných maľučkých, drobných vecí.

„Co budzece, paňe, s tímto drobiskom robic?“ opýtala še Ilonka hodinára. „Poskladám ho, moje dzecko; z teho budú hodzinki,“ odpovedzel prívetive hodinár. „No budze to za robota!“ povedá Ilonka, — „toté kľinčíki, koľská, píra a prašečki poskladac!“ — „Cerpežlivosc premóže šickú čežkosc,“ — odpovedzel hodinár. „Jak máš dzeku, ostaň u mňe na hodzinu, uvidzíš, jak še skladajú hodzinki.“

Ilona tam ostala, a s pozornoscú patrela, jak pracuje ušilovní hodinár. So svojíma nástrojami hňed jedno, hňed druhé kolesko pochicil a s veľku cerpežlivoscú skládal. Keď dachtorí kus ňedobre pristával, opiloval ho, kím še ňestal spúsobním dokonále prílehovac na svojo mesco. ňenáhľil še, ale pozorňe a dokonále robil, a ňeminula aňi hodzina času, už hodzini višeli na sceňe a chodzili.

„Vidzíš, dzecko moje,“ povedal hodinár, — „s cerpežlivoscú a pilnoscú šicko možno odbavic.“

Ilonka melčela, ale ňezapomla poučeňe, chtore počula. Dojdúc domu s matkú od hodinára, hňed še lapila ku pleceňu míška, a s radoscú skúšila, že jej robota dzeň po dzeň robí pokroki. Míšček bul hotoví ešci pred určitím časom.

Ilonka bula blažená, že mohla miščkom otcovi še povdzečic.

160. Dobrá rada od vrabľa.

Daj pozor na sebe, abiš tak ňepochodzil, jako istí vrabľ, chtorí dával radu druhému, a sám še

od nebezpečenstvá zachránič nežnal. Stalo še raz, že dzivé holubi na verchu jedneho visokého duba hnízdo robili. Líška spatrela, že v hnízdze su mladá holubčatá. Krikom volala na holubi : „Na skutku mi dolu zručce jedno holubjatko, inakši vindzem na dub a spustoším vám holubjatka i s hnízdom. Holubi še zlekli a nežnali aňi, co počac. Konečne zručili na žem jedneho holuba, chtoreho líška i hñed sožrela. Ked už bula odešla líška, vrabel učil holubi, povedajúc : „Ked še navráci podvodná líška, nič jej vecej ñedajce, ale povidzce toto : „Našo holubjata su tu v hnízdze, podz hore, jak máš doc odvahi!“ Ked nazad prišla líška, holubi jej ñedali nič. Líška še hñed doznala, že tú radu jim dal ñedaleko šedzáci vrabel. Naňho obrácila svoju zradu a rozmíslala, jakobi ho mohla oklamac. „Dokonca sce vi lem ptáki šlebodné životčichi,“ — povedala ona, — „tam lećice, dze še vám páci. Lem to škoda, že še v žime ñemózece ochránic pred vetrom a mrazom.“ — „To nič ñerobí,“ — odpovedal sčebotaví vrabel, — „ked z prava fúka víter, pod levé skrídlo sebe vepcháme hlavu; a ked z leva, vtedi pod pravé skrídlo, a tak sme ochráneňi od vetra a od mrazu. Ešci vecej fefral vrabel, ale líška skočila mu do reči : „Pri visoko šedzíš, ñerozumím ce, co hvaríš, lebo som hluchá; podz bližej.“ Vrabel zlecel ku líšce. Teraz še ho líška opítala : „Jakobi ši urobil, kebi víter dul z pravej strani?“

„Takto,“ povedal vrabel, a pod skrídlo vepchnul hlavu. Líška chitro chapla a žedla vrabla.

161. Sirota.

Žimní víter, víter žimní
po dolinách pustých vije,
roveň, brízki havraňa noc
pláčom svojim mrazným krije.

Všadzi cicho, všadzi dzivo,
jakebi švet umrel razom,
ľem v cintiru žaloscivo
plače dzecko bolným hlasom.

Ach, čarná zem, studzená zem,
otca mojho ši prikřila,
ach, čarná zem, studzená zem
mac moju ši pochřebala.

Zostala som opuščená —
se mňú bída, nůdza, psota.
dze že pujdzem ňeskůšená
opuščená ja širota!

Matko moja sladká, drahá
vežmi ma, vežmi ku sebe,
ah tatičku, tatičku muj
sin tvuj túži ľem po tebe.

Vežmice me, ňedá ten švet
vecej milosci, pomoci,
muším žalíc a psotu trec,
horko plakac ve dňe v noci.

Zima údi mojo mraží,
hlávku moju ľudze bijú,
jarmo čežké osud raží
na slabučkú moju šilu;
ach, ocec muj, dobrá mac,
vežmi že me, vežmi k sebe;
Bože! ráč še smilovac
a poprej mi slávu, ňebe.

Ostrí víter, víter žimno
 po dolinoch šnežních veje,
 roveň, víski mladé ráno
 pláščom svojim jasním krije;
 na cintiru hrob cichučkí,
 a na hrobe tom širota
 krížik objala maľučkí,
 a skončila beh života.

162. Verchi a dolini.

Žem ňe všadzi je tak rovná a hladká, jak voda v tove alebo díle v chiži; ona je harbalovatá a jamnistá. To jest: na jedním mesce hľibšá, na druhím višša. Menšie víšini volajú še brížkami alebo kopcami, vekšé verchami. Brížkoch a kopcoch jest vecej, jak verchoch. Verchi še cahajú do visoka na okolo. O dachtorím biš mišlel, že až do ňeba šahá. Medzitím preči se dá naňho vilezc; na dajeden s koňom, na druhí ľem pešo. — Najspodnejšú časťku vercha volajú petú vercha; vercholec, cemeňom, končárom; cherbet čereňom; boki úboču zrazu vipínajúce, streminú. V dachtorím kraju ňet žádnych hur. Daleké huri vipátrajú belavo, hoc su v skutečnosti zelené, plavé alebo buré, jako ostatná žem. Višokí verch málokeďi ľeží samojediní; pravidzelne jich je vecej pohromadze v dluhých radoch; v timto spúsobe jich voláme pohurámi. Často je vecej verchovích radoch vedla sebe alebo proci sebe: to su spoluhuri, oňi zaujímajú calé kraje; každy má svojo meno. Medzi dvoma blizkíma verchami bývajú prirodzené nižini: toté su tak zvané dolini. Úzka dolina še volá: prísmikom, horná úžina žrelom alebo

kotlinú. Ked su verchi barz vzdálené od sebe, z dolini medzi nimi sucej še tvorí rovšina. V dolinách je príjemne cestovac, običajne potok alebo rēka čee prez nich. Vo veličoznej rovšine putovac je merzko; dzeň po dzeň lem včerajšē predmeti vidziš tam.

Ked vindzeš na dachtorí verchol (čereň) huri, tam šicko inakši vipátra, jak dolu. U peti huri ši ešči vidzel sadi, vinohradi, lúki, úrodné poľá; ale kadzináhle vistúpiš do isteji višini, miznú role; lebo v prikrích úbočoch je orba obcižná alebo calkom ňemožná a potom aňi zarno ňedozreje v chladních višinoch. Na mesto poľa najdzeš lesnatú hūru, holu pašvisko, dze še pašú ovce, kozi, rohaté statki, alebo koňe. Dalej ku končáru ňerošnú už aňi stro-mi, lem kraki a moch. Na višších končároch už aňi tíchtó bidních rošlin ňit, lem skála. Barz visokí končár záleži lem zo samích žulovích balvánoch. Z končároch hūr še dá daleko vidzec po krajiňe, jak lem druhé verchi zraku prekážki ňerobjá. Vidno mestá a valali blízke i daleké v nich bíle domi, turňe, vidno z nich na širokých rovšinoch pašúce še statk i kírdele ovec, zelené leši, bíle ligotavé pási, toté su réki a potoki.

Na visokej hūre običajne bíva veterno, i po-vetré je tam chladnejše, jak v dolinách. Ked ležeš na visokí verch, pravda še rozehreješ a ustaňeš? Pozakapčaj dobre sebe kabát, lebo víter ce snadno najdze a prestidňeš. Často verchi ešči pokrívá šňih, a v dolinách už orú roľníci, a pastir viháňa statek na pašu. Vo veľmi visokých huroch šňih še lem po-mali topí, a i to zrídka kedi, alebo práve ňikdá. Molhi a chmári radzi še strímujú na takých ver-

choch. V dolíne je často ceplá chvíľa, keď vo verchoch žúri víchor a žeňe šňih do holích skál, a do večnej želenej sihlíni. V huroch še nachodzí veľo džiridloch; šňih a častí diždž jím v hojnosci dodávajú vodu.

163. Prostonárodná píseň.

Hibaj dnu, hibaj dnu, milí drahí ptáčku,
 dal som ci ja zrobie zo zlata klítečku,
 zo zlata klítečku, zo stribla dzverečka
 a z drahích kaminkoch žlabečki obidva.
 Nechcem ja, kím žijem o klitce chirovac,
 mám ja zvik, mám ja zvik, v milej hure bívac;
 v milej hure bívac, na konárki šidac,
 chcem bukvu z buka jesc, rosú še napájac.
 A klítka je žalár, nech tam budze zlatá,
 šľub mi huri, doľi, ňepujdzem ci ja ta.

164. Krásni dub.

Bača so sinom práve odpočívali v cíňu jedneho duba pri krajinskej dráze, keď z tadzi šli traja domovojníci (honvédi) do blízkeho mesta. Malí bačov chlapec už z ďaleka vidzel tíchto vojakoch a čudoval še na jích oblečeňu a zbroju, a cešil še na tom, že oni postáli pred dubom a dlukší čas opát-raľi ho.

Domovojníci preto postáli, abi šumní, zdraví dub náležite opátreľi, ale ňe, abi še chlapcovi na čudo vistavíli.

Po dokončenim opáttraňu povedá jeden: „Vera to je zajisce ucešení dub — z teho dreva bi som mohol veľo dúh, veľo beček narobie.“ Bača ňechcel

zohabíc toté slová bez odpovedzi, obrátil še ku domovojňkovi a povedal: „Verim pán bednár, ľem to je škoda, že drevo z duba ňe je na dúhi barz súde.“ Aňi druhí domovojňík ňeznal v sebe udušíc svoju túžbu a opátrajúc strom, takto povedal: „Kebi som šmel olúpic skúru z teho stromu, za calí rok bim še ňemušel starac o dub.“ — „Ej, ej!“ odpovedzel bača, — „a či bi vám pán garbár ňebulo ľúto, tento strom zahubic?“ Na ostatku i trecí vojak še ohlášil tímto spúsobom: „Ale je veľo žaludzi na ňim! Kebi ju mojo šviňe pojedli, vera bi še hodňe vitučili na nej a ja bi lacno rúbal mojo meso v mojej jatce.“

A jak toto počul bača, skočil z mesca na nohi, a odešol ku hutoráчему, a toto povedal: „Pán mešarč, na budúci tidzeň uderá totú žaludz na buben, budú ju predávac; jak máce vóľu do kúpi, móže še vipulňic vaša žádosć.“

Trojo vojáci po tejto rozhvárce še odebraľi od bači a odešli. Malí chlapčec zadzivení hňed še pítal otca: „No apa, ale vi osobňe poznáce tíchto pánoch? — Jak to vi znáce, že je jeden bednár, druhí garbár a trecí mešarč?“ — „Sinu muj! zo šát ľem som to súdzil, že su domovojňici, po reči ale som poznal i to, že je jeden bednár, druhí garbár a trecí mešarč. Tak patj sinku, možno ľudzi poznac po jich reči a po jejích skutkoch. Každí čľovek najradší rozprávja o svojim povoláňu. I dobrích ľudzi možno rozoznac od zlích; mercha čľovek povedá zľe a merzké reči; a dobrí zná reč dobrú, poučnú a užitečnú. Chráň a varuj še sinku od takích ľudzi, co radzi o zlích vecoch hutorá.“

165. Povetre.

Keď chitro pohibujem rukú alebo keď s ňu okolo tvári oháňam, čujem jakíši chládek kolo sebe. Toten chládek, alebo tá šviržota je povetre. Keď idzem zahašic švičku, z plúc vífúkňem povetre na plameň švički. Povetre díchame do sebe nosom a gembú. Povetré je také celeso, chtoré še cític dá, ale vidzec ho v malej míre nemóžeme. Povetre najdze-me všadzi pod holím ňebom tak, jak i v ehiži, v domoch. Prez povetre možno barz lahko preňkac; dá še preražic bez odporu a vicisnúc z mesca. V léce býva povetre ceplé alebo horúce, v žime žimné, v ješeňi chladné, šviržé. Povetre je cekúce, ľehké, pohiblivé. V povetru ľehké, ciché pohibováne vetríkom, mocnejšie vetrom, a najmocnejšie povetricú volajú. Víter, žeňe chmári, suší žem, žeňe plachtovú lod. Víchor a povetrica veloraz veľké škodi narobja; domi a stromi povivracaju, polámjú. Metel alebo chúmelica je víchor spojení so šňihom. Z druhej strani ale víchrica býva aj užitečná, bo čiscí neždravé povetre.

Vozduch je nevíhnutne potrební živel pre človeka a životčícha tak, jak i pre bilini. Bez povetrá bi sme calkom nemohli žic aňi lem pár minút. Veľkí dar boží je tehda vozduch; on nám stojí po hotove a je bez namáhaňá ku dostaňu.

166. Víter a chmára.

„Paňe víter, či sce blázen?
Plašice me chmat za chmatem,

či nemáce pre mňa mesca,
 docie široká vám je cesta ?“
 Takto dudre čarná chmára
 keď s ňú víter žartí stvára :
 baržej ju on tarhá, kmáše,
 v roveň púdzi z brižka, z paše,
 plaší na pred, plaší na zad,
 traše še, budze z nej ľad ;
 naháňa ju prez ňebesá
 prez dúbravi, huri, pľesá,
 žeňe, sočí púdzi ta ľem,
 dze od smadu hiňe už žem ;
 dotel jú on durí, plaší.
 Víter hučí, láme v húšči,
 chmára do plaču še puščí,
 plače dotel, solzi kvíla,
 kím ňezmokňe každá bíla.
 Ptáčki, statek, smedné studňe,
 pusté kraje, úboč, grúňe :
 šickim vlaha dala šli
 i stromi še napojili.
 Koňec díždžu ! už je chvíla.
 Chmára s vetrom še smířila,
 V modrím rúchu západ stojí,
 a víchod — ten dúha kojí.

Tak prejdze i náš zármutek,
 Pocecha utre solzoch cek !

167. Točka (krucia).

Točka je tak veľká, jak jedna pesc; hlavné
 částki jej cela su : hlava, drík a nohi. — Poňe-
 váč točka má štiri nohi a na cele šersc, na per-
 ším vidzeňu móžeme povedzec, že je aňi pták,
 jako kura, aňi chrobač, jako chrúšć. Točka je cica-

vec. Celo točkiné zakrívajúca šersc je čarná, jak aksamít (baršon), drobná a tak mekučká, jak pamut. Celo jej má valcovú podobu (formu), maľučké oči a ušká jej so šerscú su zakrité, tak, že jích ňemožno vidzec. Z pervu mišleli, že je tento tvor šlepí. Točkiné predné labi vipátrajú, jak ručički a su mocné, lebo musí ňima hrebac žem Točka lem zřídka vistúpi na žem, radnej bíva pod žemú, dze sebe robí džúri a chodbi (gangi), a prez toté prechodzí z jedneho mesca na druhé. Ľudze ju prenasledujú, lebo mišlá, že ožira korínki z rošlín; ale ňebožátko ona aňi nemá také zúbki, jak toté životčíchi, co še bilínami živja. Točka še živí lem s chrobákami, chtoré, kebi jích točka ňepojedla, koreňe rošlín bi poobžirali. To je pravda, že točka i bilini dakedi virije, ale pritom šickém je vecej užitečná, nežli škodná. Na žimu še musí točka hľibší skrijc do žemi, abi ňezamarzla.

168. Pokuta zá ňeposlúšnosci

„Dajže pokoj sinku drahí,
daj malému pšičkovi;
daj naň pozor, ňeutop ho,
dáme mi mu príchovi.“

„Ešči lem je bídne ščeňe,
ale ked še otúži,
na zlodzeja budže skákac,
ku stráži nám poslúži.“

Tak dobrá mac napomína
sinka svojho v dobroce,
ale ten hlavatí kujon
mišlí k druhej roboce.

Šibal beží on na réku
tam k lavici visokej,
a mladého pšička rúci
tam do vodi hľibokej.

Od radosci sebe skákal,
že še pšiček topí tam,
tu lavica slabá pukla.
a chlapec z nej spadnul sám.

„To je trest za ňeposlúšnosť,
dobrehnúc mac hovori,
vitrepala ho s prútom,
o hladze ho zatvori.“

169. Grule (bandurki).

Čezko še najdze užitečnejšej rošlini nad bandurku. Ňet je ona taká visoká, jak topoľa; ňe tak krásna, jak ruža; ňemá takí pách, jak fijalka, a preči ju každy človek rád má; lebo bandurka je lacná a záživná potrava pre psotáka a na stole boháčovim je ona tiž vítaní hosc. Všadzi še urodzí; málo opateri potrebuje, a prácu hojňe odmeňi; málo chtori rok še ňepodari. V dachtorej krajňe ľud še najvecej lem samíma bandurkámí živí.

Ked zasadzíme calú bandurku alebo lem jeden okrajek do ceplej žemi, za páru dní vindze. Ked je už na pjac visoká, treba ju poperšíraz okopovac, a ked má isc do kvetu, ohrebuje še podruhíraz; potem ona rošňe a kvitňe. Kvet má ona bíli, belavi alebo počervenastí vedla teho, jaká bula samó. bankurka. Z kvetu še robja bombulki tak velké, jak malí orech; toté su barz planého šmaku. a na

jedzeňe ñe sůce. V bombulkoch je šemjačko, ked bombulki dozrejů, šemeno še dá upotrebic. Ked ho zaseješ, dá úrodu. U nás ale zo šemena ñedochovávajú bandurki. Bandurki vikopujú v ješeňi. ñedozrelá bandurka je barz ñezdravé jedlo. Ked priňešli peršů bandurku z Ameriki do Európi, ñejedna dziwná prihoda stala še s űu; jednu taků vám povím.

Franz Drake, vichírení anglickí morský plavec, bul peršů, co poslal bandurku do Európi, jednemu svojemu prácelovi na ukážku a písal mu toten list: „Ovoc tejto rošlini je tak smačná a záživná, že še dobre viplačí, ked ju ať v Európe dochovávac budú.“ Prácel dal zasadzic bandurku do svojej zahradi, radu ale svojeho prácela ñedobre rozumel, lebo toté zelené bombulki, co z kvetu še zrobja, na mesto ovoci trímali.

Pod ješeň, ked totá ovoc ožoltla, dal ten pán pripravic velkí obed, na chtorí zavolal i ñekelo višších pánoch. Za veľo vzácnima jedlami doňešli konečne jednu zakritú misu. „Pánove!“ — povedá domášni pán, — „mám ščesce s jednú novú ovoců še preukázac, chtorej šemeno poslal mi muj prácel Franc Drake, s tim odporúčaňom, žebi bulo prospešne, i v Európe ju udomášnic, lebo že rodzi smačnú a záživnú ovoc, — pokoštujme ju.“

Na toté slová šické hoscé začali jesc ñeobičajné jedlo. Ale nadarmo še ušilovali nájsc v űim dajakí dobrí šmak, lebo bombulki buli skutečne barz plané, hocaj že jích dobre pripravili s cukrom, koreňivom a sviržim maslom.

Páni hoscé jednohlasne ten súd viňešli: „Možno, že totá ovoc dozreje a dá še užívac v Americe, ale v anglickej ňedozreje.“

S tímto še skončila hoscina, a zahradník dostal rozkaz, abi darebnú bandurku von vitarhal. O ňedluho potom, jak še ten pán v jedno ráno prechodzil v zahradze, dajaké čarné, okruhlé bulki vidzel okolo ohňa, chtoré buli rozkládli zahradnícké pomocníci z viterhanej suchej nacini. — Rozpučil jednu z bulék, a z nej príjemní pách uderil mu do nosa.

Opituje še zahradníka, co su to za bulki? Ten odpovedzel, že jich našol na koŇcu tej cudzej rošlini. Teraz pán začal rozmíšlac o veci. Dal posbírac bandurki, a chitro jich prihotovic dal, a totích istích pánoch pozvolal na ňe. Ked dali na stul očekávané jedlo, virozprávjal jim, jak schibili v predešlím koštovánu, a to práve ľem preto, že on vtedi dokonalejši ňeviskúmal vec.

170. Ten dobre rachoval.

Bul krásní jasní večar; pánski zahradník a dzedzinski richtár pod strechú šedzeli. V rozprávjaŇu povedal zahradník medzi inším i to: „Mám už skoro 54 roki.“ „Na tri krále i ja budzem 54 roční,“ — odpovedzel richtár. — „Dáleko mi sme ešči od teho richtár gazda,“ — poví zahradník, — „chto veľo špi, málo žije. Vi ale — povidzme sebe pravdu — dlúho špíce, pán richtár.“

Na té slová skočil z mešca nahŇevaní richtár. Zahradník ale znal ho uspokojeć a ku šercu mu pri-

povedal, abi ňespal vſe aſ do ſidzmej hodzini. Vidzice, pán richtár, ja bívam kaſdí dzeň o pjatej uſ na nohoch, teđi kaſdzodzenňe o dva hodzini dlukſi ſijem od vás. To urobí 60 hodzín meſačne, alebo 4 dňí, a do roka 48 dňí, chtoŕe ja z pred nosa pánu richtárovi chicím.“

Richtár ſe ſmjál : „Dze ſi ſe ti ale učil počtovac?“ opítal ſe od zahradňíka.

„To som ſe naučil od mojej ňebohej matki,“ — povedá zahradňík, — „ona ſicko na ſvece znala virátac, a to ľem na pejc palcoch. No ale ľem rátajme ďalej! Jak 14 roční chlapec oddal som ſe zahradňictvu, teraz mám 54 roki, nasledovňe za tých 40 zahradňíckich rokoch som práve o calích pejc rokoch dlugej ſil, jak vi, pán richtár, a tichto pejc rokoch od jedneho do oſtatného naſbíralo ſe práve z tých ranſích hodzín, chtoŕe ſce vi kaſdí dzeň dva a dva odehrápali Co povíce na to richtáru?“

Richtár vcisnul klobuk na oči, povedal dobrú noc, obrácil ſe a odeſol preč.

171. Korhelja Janko,

Janko chce iſc za kovála,
ale hámŕík čeſkí mu je
s mlátkom ráfac on zunuje.
Janko chce iſc i za tkáča,
no tam hučá civki, ſpúle,
s bardom trískac on zunuje.
Janko bi ſtal za mlinára,
ale tam zaſ mechi noſá
a te tlačá cherbet, plecá :
to je práca pre ſomára!
Stal do baňi — za haviára,

poznali hned robotníka,
 že mu je cma : dudre, finká.
 Stal za učňa u harčára
 hĺínu míšic ľem co začal,
 už ho majster hned odehnal.
 Janko teraz chcel buc garbár,
 ale zola še mu hnuší,
 smrad a skúra ho už duší.
 Bul bi z neho slávni čizmár,
 ale ľem co k sáre šedňe,
 už mu čiríz kvašním páchňe.
 Stolárom buc on tiž nechce,
 struh a pilka ho unaví ;
 a krajčúra železo (biglas) páli
 aj ihla ho štichá v pale !

Idú roki za rokámi,
 a náš Janko otarhaní.
 Z Janka stal še teraz Jano,
 bída a hlad príšli naňho,
 co še Janko nenaučil,
 to si Jano ňeosvojil,
 z dum do domu chodzí, žobre —
 ľem mu je vec, v karčme dobre ;
 či je v noci, a či vb dňe,
 od pálenki on rád zmokňe,
 bláženosc, vec, doňho vňika,
 keď si durkňe pul romplika !
 Príšla starosc, bída veľká,
 Jano starí a ňemocní,
 ňichto ňedbá o žebráka,
 umre, v jarku opuščení.

172. Čas.

1.

Dzeň a noc, častki dňa, hodzini.

Ked popatríme na nebo, z postaveňá slunka še dá poznać, keło je hodzín. To hej, ale v chmurni dzeň a v noci němóžeme vidzec slunko, mušá nám vtedi hodzinki ukázac čas. Začátek dňa volajú ránom, stredek poludňom, koňec večarom. Medzi ránom a poludňom je predpoludňe, medzi poludňom a večarom je popoludňe. Stredek noci še vola : púlnoc. Zdvorliví ludze sebe vše pripomínajú čas : „dobre ráno! dobrí dzeň! dobrí večar! dobrú noc!“ sebe zdravkajú tak , jak to čas so sebú donáša.!

Dzeň še dzelí na hodzini; jednotlivé hodzini ukazujú rúčki. Po dvanástej nebijú hodzini trinástú, ale z predku začne bic na nich jedna, potem dva a tak ďalej z nova až do dvanáct. Medzitím 12 hodzin ešči ňeurobí jeden calí dzeň. To z tamac známe, že o akurátnim poludňu na hodzinach bije dvanác, a o púlnoci zaš telo; tehda muší dvarazi dvanác uderic od jedneho poludňa do druhého.

Či bi ši už znal povedzec, z keło hodzín pozustáva jeden dzeň? Každí dzeň bije dva rázi šesc hodzín; raz ráno a druhíraz večar. Podobňe i 11 hodzín bije dvarázi; raz pred poludňom a potom zaš pozno večar pred samú púlnocu. Vedľa teho tedi ten čas, co upliňe od jednej púlnoci do drugej, móžeme vžac za jeden dzeň.

V običajním živoce voláme jedním dňom ten čas, prez chtërí slunko na něbu stojí, kím je vidno,

to jest, kím tervá dňovo švetlo. Pravda, že tento od slunka ošvetlení dzeň, je raz dlukší, raz kratší; ale nikdy ňe štiriidvacec hodzín dluhí. Najskorej poznáme dlúžku so slunkom ošvetleného dňa, keď sebe zaznačíme, kedi vindze slunko, a kedi zajdze. V decembri, teda o visokej žime, vychodzí ráno o osmej a zachodzí o štvartej hodziňe. Keľo hodzín má vtedi takí jeden dzeň? A noc? Keď vindze slunko ráno o štvartej hodziňe, o keľej má potom zapadnuc, abi bul dzeň práve 16 hodzín dluhí od úsvitu až do mraku? Dva raz do roka býva dzeň s nocú rovni; raz v ješeňi a raz na jar. Či biš znal povedzec, keľo hodzín má vtedi dzeň a keľo noc? O chtovej hodziňe vychodzí vtedi slunko a o chtovej zapadá? Dzeň počítáme ňe ľem na calé hodzini, ale i na pul, ba i na štverc hodzini. Okolo obedu, keď še nám zachce jesc, radzi bi sme buľi, kebi čím skorej bilo dvanác hodzín. Dvanásta ale ešči ňe bude bic, ľem o štverc hodzini; vtedi nám povedá matka, že su ešči ľem tri štvercé na dvanástu. Štverc hodzini, je dose dluhí čas, najme, keď čekáme za obedom, ba vtedi še nám každá minuta vidzí buc pridluhú. V jednej hodziňe je práve šescdzešát minút. Preto býva na hodinovej tabľe po pri kraju na okolo šescdzešát malích (čáreček) štrichlikoch, a dva ručki, jedna menšá a jedna vekšá. Dlukšá rúčka ukazuje minúti a krátšá hodzini. Keď stojá obidva rúčky na 12-tem čísle, vtedi je práve 12 hodzín. Minútová rúčka še pohibuje chitrejši, jak hodinová. Pkeľ totá prejdze od jedneho čísla ku drhému, tamtá calú hodinovú tabľu obejdze. Chto zná povedzec, keľo raz obejdze každodzenňe vekšá ruka tabľu, a keľo raz menšá?

Tížňe, mešáce, roki.

Šidzem dní robja jeden tídzeň. Každí dzeň v tížňu má svojo vlasné meno. Jako nasledujú dní menovite jeden za druhím? Perše šesc dní voláme robotníma alebo povšedníma dnámi, lebo v nich pracujú; šidzmí dzeň je nedzela. Táto je zašvecená Bohu a našemu odpočinku. Veľo ľudí užívajú nedzela ľem na parádu, alebo na korhelstvo; takáto robota ale obráža Boha a zneuctuje ľudí.

Štiri tížňe, alebo radnej tricec dní majú v sebe jeden mešác. Dvanác mešáčoch tvorá jeden rok. Šikovné dzecko má še nazpamec naučic mená to-tích dvanác mešáčoch. Perší je január, chtorí še so švjatkom nového roku počína; a poslední je december, do jeho konca padajú túžebno očekávané hodi. Velkánoc biva najvecej v aprílu a Rušadle v máju alebo v júniu. Rok má štiri částki: jar, leto, ješeň a žimu. Každá takáto částka pozustáva zos troch mešáčoch; máme tehdá tri jarné, tri letušné, tri ješenné a tri žimušné mešáce. Menuj i jedňe i druhé. Rok má 365 dní, tojest práve dvanác mešáčoch, alebo dva i pejdzešát tížňoch. Po prejdzeňu jedneho roka šicko še z nova začína. Nastaňe jar, leto, ješeň, žima; stromi še rozželeňujú, a rodzá; ovoc posbírame šumním porádkom. Na koncu roka je každí člověk starší o jeden rok; ale ňe každí člověk še stáva rozumňejším, jak čas svuj ňevinaložil ku učeňu. Život člověka tervá za vecej rokí. Na počátku je každí dzeckom do 14-tého roku a od 14-tého do 24-tého parobek, mládzenec alebo dzívka, potom muž alebo ňevesta, a od 60-tého

roku stavec, dzedo, baba. S koncom dzecinského veku ňejeden človek idze do školi. Školárom še treba učic pilně a šumně še trímác. Ba i tím, co do višších škol chodzá, inšú dráhu života nastúpili, prichodzí verně a pilně pracovac.

Každí človek je povinžen, svuj život a zdrave zachovac a dokel ľem možno, pracovac; žáden dzeň ňemáme prežic, žebi sme v ňim daco dobrého a užitečného ňevikonali.

Chto tak ňerobí, teho volajú ľeňúchom, dareb-
ňikom.

173. Domovina, vlasc.

Toto mesco, dze sme še narodzili, je naša otčina, domovina, našo rodzisko. — Tu nás kolísali a opatrovali našo rodzičé. Pri dome mojích rodzičoch su aj inšé domi; ľebo ľudze ňeradzi bývajú v samotnoscí. Tak povstali sušedstva a rad radom obce. Mi s našíma sušedámi žijeme v dobrím prácelstve. Dzeci sušedovo buli perše našo spoločníci v hračkoch. S ňíma som naraz začal chodzic do školi a tak som še obznámil s ostatníma dzecmi v obci. Kamaráci mojo v hračce a po škole me vžali ku svojím rodzičom. Takto še mi stali šické obivateľe v obci prácelmi. Preto nám je milé našo rodzisko, a ked še časom i odcáhňeme z tamadz, vse sebe žádame prísc nazad. Okolo našého rodziska jest vecej obcí a za tima su ešči druhé. Obce a mestá spolu tvorja stoľicu; zo stoľic záleží krajina. Totá krajina, ku chtorej prináleží našo rodzisko, je naša vlasc. Táto drahá vlasc nás chová a vichováva. Ona hojí našo krivdi. Jej ustanovení král a

zákoní nás ochraňujú. A keď zomreme, tejto vlasci hrobí nás prikrijú. Naša drahá vlasce je : Uherské kráľovstvo. Ono pozostáva z vecej častek, ku nej prislúcha menovice : Uhersko so spojením Sedzmohradskom ; ďalej Horvátsko so Slavoniou a Dalmáciou, Uhorské Pomore a Vojenská Hraňa. Predkové našo zaujali a obtrímali pre nás totú krásnu, totú požehnanú vlasce.

Uherské kráľovstvo otočujú druhé krajini, a za tima su zaš inšie. Veľo krajín tvorá jednu častku zemského okeršleku. Jedna takáto častka je Európa, v nej leží Uherské kráľovstvo. Európa je veľká a obtrimuje v sebe veľo krajín ; ničmeňej ale ona neurobí aňi ľem dzešátu častku calej zemi. Ľebo su od nej veľo vekšie ostatné častki zeme ; menovice Afrika, Amerika, a od týchto ešči vekšia Azia. Od Európi je ľem jedna častka menšia : Austrália.

Každí domorodní obivateľ Uherského kráľovstva je sinom tejto šumnej krajini. Táto spoločná Uherská vlasce je šickím drahú matkú, hutoríme mi hocaj chtorúkoľvek rečú, bez rozdzílu jazika a náboženstva. Ale oproci tejto krásnej vlasci máme aj povinnosce. Máme ňe ľem ľubic totú vlasce a matku, keď nám tak veľkí víhod udzeluje ; ale i spolu napomáhac ju v jej potreboch. Őbeti jej mušíme priňasac, keď dorošňeme, ľebo vedla veľkého básňika :

„V šírím švece, okrem tejto,
pre tebe mesca ňjeto ;
či žehná osúd, či švihá,
tu uher žije, tu ľihá!“

174. Túžba za vlascú, lebo po rodzisku.

Vo vihňánstve som ja vežeň
za hrańicú — tam se túlam;
ti vlasc moja, spańilá žem,
ti ši základ mojím dumám.

Láskú k vlasci šerco horí,
či putujem v suché sveti,
či se plavím v švetomorí:
mišeľ moja k tebe lecí.

Ked vandrujem, známe ptáki,
zvedzec o tebe, jich žadáń;
a ked víter hńe oblaki,
k tebe pozdrav muj pošílám.

Te mńe ňepocešá ale,
ňeumenšá mojo žále;
chrádńem, jako moch, a žeľe,
co na holej hinú skále.

Malí valal mojho rodu!
prnevíram se od šveta,
jako ten list, co zo stromu
prudkí víter schvací metá.

175. Drahá vlasc.

Velkí je svet — malá je v ním moja vlasc,
ale totú vručńe lúbim; ju najse,
s druhú naša vlasc se nedá nahradzić,
indzej bi ja ňeznal tak ščesľivo žic.

Predkoch naších meč vidobil totú vlasc,
svatá mi je preto tuná každá chřasc,
modrá húra, polo, púšč a vábni haj:
to je šicko mńe spańilí veční raj.

Nože tehdi braca mladé, staré sem !
 šľub složení ten z vaších rúk ñech príjmem :
 že kím budze v našich peršách šerco bic,
 vlasci chceme šické spolu mrec a žic.

176. Odslůž še za dobrodzéne rodzičom.

Das pred šescsto rokami zachváciľo našú drahú vlasc veľiké ñebezpečenstvo a ñešćesce. Za štvartého Béľi, kráľa uherského, privaľilo še do Uher z ďalekých končín Azie hrůza ñepraceloch. ñepracelší národ ten volaľi Tatárami, a bulo jich taká šila, že jich vojáci kráľovo ñemohľi vihnac z krajini. Uherskí kráľ a jeho vojsko še zražili s Tatárami. Ale kráľ náš bitku prehral. I sám kráľ ľem úcekom sebe zachoval život. Tatári še potem rozrojiľi po krajine, a kadzi išli, všadzi lúpili, rabovaľi, páľili dzedzini, mestá. Široko, ďaleko bulo počuc nárik upsoceních Uhroch, ale ešći ďalej bulo vidno plameň a díim horácich valaloch a mest. Preto veľo z obivateľoch opuščili svojo domi, pokrili še dojeskiň a ucekaľi, dze še ľem dalo. Toto bul ten skazonošní tatárskí úpad, o chtorim ešći i teraz rozprávajú ľudze. Každí še ušiloval ucekac na praví breh Dunaja, ľebo prez réku totú Tatári ñebarz prechádzali. V timto strášním čašu žila na ľevej strane Dunaja jedna gdova. Mala šesc sinoch, šických šesc bojovalo proti Tatárom, trojo spadľi v bitce, trojo v úceku našli svojú spásu. Po svojim navráćeňu hľedaľi doma čolnok. Chceli ujsc na pravú stranu réki. Medzitím jich staručká matka ñechcela s űima isc. „Ja som už stará,“ — povedala ona, — „ked me zabiju, ñebudze me škoda, ale vi sinové še ľem

ponáhľajce.“ Bracá sebe dali zrakom znak, objali matku, šikovali do čolnoka a chitro še oddáľili od breha. Jak aľe došli na stred Dunaja, stanul še víter, tak že réka veľké vali rucala a čolnok še chcel prevráćie. Staručká matka tak povedala sinom : „Šické zahiňeme, ľebo je prečežení čolnok ; rucce mňe do vodi a tak še oblehčí lodka, a vi še ochráňice.“ Jak to počul najstarší sin, skočil do Dunaja a splíváňom še chcel zachráňic. Vali ho vecej raz zakriľi, aľe on še vše vidzvihnul hore a pomáľi dopľival na druhú stranu. Ňeborák tak bul višilení, že ľedvo stál na nohoch. Tatári potom, jak calú krajinu priňešli na žobrácku paľicu, odešli nazad do Ázii.

Uherskí kráľ Béla vráćil še tiž domú, a jak dobrí ocec staral še o svojich neščešľivých obivateľoch. Aj ten príbeh dostal še mu do ušoch a povdzečného sina po kráľovski obdaroval. I Boh ho požehnal : dal mu dluhí život na žemi.

177. Pravidlá mravnosci.

1.

Proš pomoc od stvoriteľa
na začátku tvojho dzíla,
život, oblek i tú strávu :
šicko nám on darom dáva.
Z persích po Bohu je rodzič,
proci vúľi ňerob mu nič,
miluj ho ľem tak vše i vetšmi
abiš dlúho žil na žemi.

Starších v uctivosci maj ;
 orlom vrabel še ňerovnaj ;
 jakú merkú nameráš ti,
 takú tiž odmerajú ci.

2.

Za včasu še uč statečnost,
 rob, co nakladá mrav a čnosc.
 Zlé, co še tebe prociví,
 to ňerád máva aj iní.
 Ňeber sebe zvik z zlíh ľudzí :
 dobrí človek ce odsúdzi.
 V cudzí harček ňenazeraj,
 v cudzí pec tiž ožeh ňepchaj ;
 také veci ňemíšajú,
 co še náš nič ňetíkajú.
 Ked ti ňedáš ku zlu príčin,
 i tebe dajú dobrí čin.

3.

Skromní bívaj a bez píchi,
 a ku šickím milí, cichí ;
 žňe česc ten, chto šeje pravdu,
 a lež — tá ľem koší haňbu.
 Krotká dobrota, poslušnosť
 narobí ci prácěloch doc ;
 chto še pekňe mravňe tríme,
 ten pochvalu z teho bere.

4.

Ščiré skutki ňetkaj ňikdi
 z lacnej v kúce pavučini ;
 ked má buc vilk nasícení,
 ňemóže buc baran calí ;
 sladkú radosc nám prináša
 s bidníma úcerpnosc naša.
 Ľem skúpi na psotu šemre,
 pred ňu on zapíra dzvere,

rád bere a ňerád dáva
aŇi okrušinu zdarma.
Preto ho Buh Ňemiluje,
že lem sebe skučkoš žije.

5.

Budz dobrí na životčícha,
nakladaj s Ňím z krotka z cicha ;
Ňemuč Ňetráp živé tvori,
za Ňích ľudzkí cit hutorí ;
co lem živé na švece jest,
šicko čuje psoti, bolesc.
I tvor žije z láski Boha,
ušetři ho tedi zloba.
Ten, chto s tvormi Ňemá lútosc,
i s ľudzmi je ukrutní dosc. —
Keď še prechodzíš v zahradze,
abo v leše, vjohradze,
Ňekaž stromi, Ňechodz besní,
lem suché konáre klesní.

6.

Čas vše beží jedním dúškom,
i bistrí i drahí je on.
Čas Ňepostojí leŇivím,
gazdovac treba tehdi s Ňím.
Co še ci dŇeš vikonac dá,
Ňeodkladaj na zajutra.
Mračka je slabí, malí tvor,
ale v pílności je obor (óriás),
dzeŇ po dŇu pracuje, sbíra
od rána až do večara.
Vzorom ci budze i pčola
jako treba konac dzila.
Proci povinnosci Ňebroj,
keď dobre odhraš zástoj (predmet) svuj:
sladučky ti budzeš mac seŇ,
s modlitbu začni každí dzeŇ,
a pri loži spomŇi na hrob!
večarkom Bohu vzdečnosť zrob!

178. Nábožné hlasi.

1. Ráno.

Keď vólu stvoritela šveta
 v obzor slunko perší lúč metá,
 keď še zorú víchod zčerveňí ;
 milí úsvit po calej žemi,
 v leše, vodze, v obcoch, v poli
 všadzi život budzí noví.
 Tu džvir stáva z loži švirží,
 vodu, strávu hľadac beží,
 tam pták z' noclíka beží von
 vítac švit raňejším špivom ;
 ešče v tráve ňeuschla rosa,
 už v nej špíva trávniča bosá,
 už ľehkím skokom barance
 malúčke trímajú tance.
 Životčích i človek še češí
 novému dňu, chtorí Buh kríší.
 Buh stvorstvu dáva, co mu treba,
 Vešélú mišelj, život, chleba.

2. Večár.

Preto vše za svetlím dňom idze mrak ?
 To od počátku šveta býva tak,
 keď dzenné roboti zmorá údi,
 a slabosc prevládze džvire, ludzí :
 tu vše vládni pán Buh na pomoc
 pošila k odpočinku cichú noc,
 mraku on káže vistúpic hore,
 a zastre cmú, co je na obzore,
 — či je zdraví a či chorí —
 uspac ludzí, uspac tvori.
 Mrak jích ukolíše v sladkí seň,
 kím úsvit ňebudzí noví dzeň,
 a Buh stráž tríme nad nimi,
 nad tvorámi i nad ľudzmi.
